

# JOÃO VOA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de João

*Jesus Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga nhande ve*

<sup>1</sup> Jypyā yvya apoa renonde Tupana'ga reaporogita kwahavukahara'ga rekojipei hako. Tupana'ga pyri ga ruvi ga rerekovo. Ga ko Tupanamo tuhē oko. <sup>2</sup> Yvya apoa renonde akoja'ga rekoi Tupana'ga pavēi gakwahavukahara'ga. <sup>3</sup> Ga pe Tupana'ga oapopavuka mbatera. Ojipe'ga pe rūi Tupana'ga oapouka. Okwahavukahara'ga pe jate ga oapouka mbatera hako. <sup>4</sup> Tupana'ga kwahavukahara'ga tuhē oko po rimba'e. A'ero ga jara'ga mongopavi ġa monguva. Ga yvyakotyve'ga mongoi. A'ero ga Tupana'ga kwahavukari ġa pe no. Arimo nhande tihepia katu mbatera kwahavaġwama mytu'ēro ġwaramo. Na ja ga imomytu'ēi yvyakotyve'ga akaġi pe tokwaha ti ġa Tupana'ga javo.

<sup>5</sup> Yptynarupive'ga ndokwahavi hepiage'yma ġwaramo. Yptynarupive'ga'jave'ga – ġa ndokwahavi Tupana'ga okote'varuhuavo – ġa pe ga Tupana'ga mombe'umbe'ui no tokwaha ti ġa ga javo. Ga omombi pota Tupana'ga kwahavaġwama noviā. Ndopigi reki. A'ereki Tupana'ga mombe'ua ikwahy ve ojipe'ga ndehe ga kwahavuka ġa pe.

<sup>6</sup> Nahā ko ahe ikwehe. Ahe ve ġa ei João Batista. Tupana'ga e'i ahe ve:

—Emombe'u ti ̄ga pe jikwahavukahara'ga, ei Tupana'ga ahe ve.

<sup>7</sup> A'ero Joāova'ea ruri ga mombe'gwovo ikwehe.

—Tamombe'u ti ga pe me tapejiko pa ti ga rehe javoji, ei ahe, kiroki ga Tupana'ga kwahavuka nhande ve, ei Joāova'ea ikwehe.

<sup>8</sup> Ahe ko imomytu'ēhara'ga rūi.

—Akoja'ga mombe'gwovo reki ji ruri, ei ahe, kiroki ga omomytu'ē Tupana'ga kwahavuka nhande ve, ei Joāova'ea ikwehe.

<sup>9</sup> Gaha ko imomytu'ēharetero. A'ero ga ruri imomytu'embava yvyakotyve'̄ga akāgi pe tokwaha pa ti ̄ga Tupana'ga javo.

<sup>10</sup> Yvya koty ga ruvi ikwehe. A'ea tuhē Tupana'ga oapouka ga pe hako yvyakotyve'̄ga ndeheve. Yvyakotyve'̄ga ki a'e te ndogweroviari ga. <sup>11</sup> Ogwyri pe ga ruri ikwehe gwe'yja'̄ga pyri judeus'̄ga pyri. Ga ki a'e te ndokoi ga rehe. <sup>12</sup> Kiroki ̄ga oko reki ga rehe – ̄ga pe ga ei a'ero: “Pejiko pe ji rehe,” ei ga. “Kiro ji pe mongoi Tupana'ga ra'yramo a'ero,” ei ga ̄ga pe.

<sup>13</sup> Yvyakotyve'̄ga ko na ta'y. Akwaimbae'̄ga ta'y pota gwembireko'̄ga nderekovo. Aerē ̄ganda'yra'̄ga ari ̄ga hugwi a'ero. Na rūi reki ga nhande mongoi Tupana'ga ra'yramo. Nhande xajiko Tupana'ga kwahavukahara'ga rehe. A'ero Tupana'ga ei nhande ve: “Jira'yramo ko pe ndekoi kiro pejikoga ̄gwaramo ga rehe,” ei Tupana'ga.

<sup>14</sup> Tupana'ga kwahavukahara'ga onhimongouka yvyakotyva'ero a'ero ikwehe Jesus Cristo'ga. Igwete ga ruvi orepyteri pe ikwehe. Ga nhande arō hete imombyryva nhande ve. Ga okwahavuka katu Tupana'ga nhande ve no.

A'ereki ga jate ko Tupana'ga ra'yretero. Igwete ore nhimombaragwahavi garuvihavuhuhetea rehe garuva'ga ruvhavuhuhetea rehe.

<sup>15</sup> João Batistava'ea omombe'umbe'u ga ikwehe. Ahe e'iah y ga pe ikwehe:

—Gaha ji amombe'u pe me oji'i, ei ahe. “Aerē po ti ga ruri pe nderekovo nehē,” a'e ji oji'i, ei ahe. “Ga huviavuhuhetero. Ji ki a'e te ako tehe reki. Jypyva vehevi ji rekoe'ymame ga okoe'ymi,” a'e ji pe me oji'i, ei João'ea ikwehe.

<sup>16</sup> Ga pyry hete tuhē nhande aromo. A'ero nhande ve nhaporemo ga imombyryvi jipi. Igwaigwavete ga imombyryva'ja'javi nhande ve.

<sup>17</sup> Moisésva'ea pe Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga hako tohendu katu ti ga javo. Jesus Cristo'ga pe ki a'e te Tupana'ga nhande arōheteuka.

—Emombyry ti ga pe, ei Tupana'ga ga pe. Ji kwahavuka katu ti ga pe no, ei ga Jesus Cristo'ga pe.

Na tuhē Jesus Cristo'ga rekoi a'ero. <sup>18</sup> Yvyakotyve'ga ndohepiagangavi Tupana'ga. Gara'yla'ga jate – ga tehe ko Tupana'ga ra'yretero – gaha jate koi ojikoty'a Tupana'ga pavēi. Gaha okwahakatuuka Tupana'ga nhande ve a'ero.

### *João Batistava'ea onhimombe'u*

<sup>19-28</sup> Igwete judeus'ga nduvihava'ga ga mbuhurukari ojipyri mbatera kwava'ehara'ga – ga okwawa'ẽ mbatera Tupana'ga pe jipi. Igwete ga ei ga pe ġapokohara'ga pe no levitas'ga pe. Ga pe – ga ko fariseus'ga – ga pe judeus'ga nduvihava'ga ei:

—Peho ti João Batista'ga pyri tonhimombe'u ti ga pe me nehē, ei ga ga pe.

A'ero ūa hoi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo João Batistava'ea pyri – perope ahe ūa mobatiza paranahūa aherovai Jordão aherovai. Cidade de Betânia ira'agwe te jugwi. Pevo ūa hoi javo Joãova'ea pe.

—Mome ahe nde? ei ūa ahe ve. Enhimombe'u ti ore ve torokwaha ti nde, ei ūa.

Ahe ni'mbei ūa pe a'ero. Onhimombe'u katu ahe ūa pe tajikwaha ti ūa javo.

—Ji ko ga rūi – kiroki ga pe Tupana'ga e'i: “Amondo po ti ga yvyakotyve'ūa pyri ġanduvihavuhuhetero nehē Cristo'ga,” ei ga. Ji ko ga rūi, ei ahe.

—Marā naerū? ei ūa ahe ve. Nde po Eliasva'ea ekwerava ejyvya hugwi? ei ūa.

—Ji ko ahe rūi, ei ahe.

—Nde ereko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo a'ero – kiroki ga Moisésva'ea omombe'u hako uhu ti ga javo hako? ei ūa ahe ve.

—A'ea rūi ko ji, ei ahe.

—Mome ahe nde naerū? Enhimombe'u ti ore ve toromombe'u ti ūa pe – kiroki ūa ore mbuhu nde pyri, ei ūa. Marā ti nde nhimombe'ui ore ve nehē? ei ūa ahe ve.

—Pehendu ti nhinhi'iga a'ero, ei ahe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaíasva'ea omombe'u nhogwenonde ojipe'ga rembi'eagwama hako, ei Joãova'ea. Nahā Isaíasva'ea ei hako:

“Ojipe'ga nhi'iga po ti hahyahi

ga erame ūa mbo'eavo ongae'ŷi me nehē,” ei ahe.

“E'i po ti ga ūa pe:

‘Pemboavujikwe ti pehea imbohupikatuavo huvi-hava'ga pe  
tuhu ti ga nhande pyri javo,’ e po ti ga,” ei  
Isaíasva'ea hako, ei ahe.

Jihi ko a'ea, ei Joãova'ea onhimombe'gwovo ġa pe.  
Aeahy ji javo ojipe'ġa pe: “Penhimboavujikwe ti  
pejipohia pejikote'varuhua hugwi tuhu ti nhan-depojykaharete'ga nhande pyri javo,” a'e ji, ei  
Joãova'ea onhimombe'gwovo ġa pe.

A'ero ġa ei ahe ve:

—Marā a'ero? Nahā nde ei ore ve: “Ji ko  
Cristo'ga rūi Tupana'ga remimbuhurukara'ga  
rūi,” ere ko nde, ei ġa. “Eliasva'ea rūi ko ji no,” ere  
ko nde, ei ġa. “Ji ko aкоja'ga rūi Tupana'ga nhi'iġa  
mombe'uhara'ga rūi,” ere ko nde ore ve, ei ġa.  
Maranuhūrame nde okoteheva'ero ġa mobatizai  
naerū? ei ġa Joãova'ea pe.

—Jihi amobatiza ġa yhya pyvō jipi, ei ahe. Pepy-teri pe ojipe'ga ami okovo. Emo pe ndapekwahavi  
ga, ei ahe ġa pe. Gaha po ti oko pe pyri huvi-havuhuhetero nehē, ei ahe. Huvhavuhu hete  
tuhē ga, ei ahe. Jiki a'e te okoteheva'ea, ei Joãova'ea  
ġa pe.

### *Nhanderekote'varuhua mombohara'ga*

<sup>29</sup> Ko'emame Joãova'ea Jesus'ga repiagi ga ru-rame  
ojipyri. A'ero ahe ei jara'ġa pe:

—Pehepia ga! ei ahe. Pevo ga rekoi —  
kiroki ga cordeiro ja, ei ahe. Ikwava'ēhara'ġa  
ojuka cordeiros jipi Tupana'ga ti tomombo  
nhanderekote'varuhua a'ero javo, ei ahe.  
Cordeiro ja po ti ga manoi nehē no. A'erek  
Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tomano  
ti ga imomboa yvyakotyve'ġa ndekote'varuhua

javo, ei Joāova'ea ̄ga pe. <sup>30</sup> Amombe'u ji ga pe me oji'i cordeiro'jave'ga, ei ahe. “Pe pyri po ti ga rekoi johoheva'ero. A'erekī jypyā vehevi ji rekoe'ymame ga okoe'ymi po rimba'e,” a'e ji pe me oji'i, ei ahe Jesus'ga mombe'gwovo ̄ga pe.

<sup>31</sup> —Ymya ji ei: “Ma'̄ga po ti Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri nehē tomombo ti ga ̄gandekote'varuhua javo?” ei ahe. Kiroğwe ji ga kwahavi. A'ero ji ga kwahavukari jire'yja'̄ga pe israelitas'̄ga pe. Nurā ji ruri pe mobatizavo yhya pyvō tapekwaha ti ga javo, ei Joāova'ea ̄ga pe.

<sup>32-33</sup> Igwete Joāova'ea Jesus'ga mombe'ukatui ̄ga pe:

—Ndakwahavi ypy ji ga ma'̄ga po ti Tupana'ga ombuhuruka javo, ei ahe. Emo Tupana'ga – gaha ji mbuhuruka ̄ga mobatizauka yhya pyvō – ga e'i ji ve: “Erehepia po ti nde jira'uva rura ga pyri nehē. Ojy po ti jira'uva opytavo ga pyri nehē,” ei Tupana'ga ji ve, ei ahe. “Gaha po ti aerē pe pojykauka jira'uva pe nehē a'ea ti tapemongo Jesus'gareheva'ea javo,” ei Tupana'ga ji ve, ei ahe. Ahepia tuhē ji Tupana'ga ra'uva rura a'ero oji'i, ei ahe. Inambua ja koi ijyvi yvaga hugwi opytavo ga pyri oji'i. <sup>34</sup> Ahepia tuhē ko ji oji'i, a'e ji, ei ahe. Nurā ji ei pe me: Akoja'ga tuhē koi Tupana'ga ra'yra'̄ga, ei Joāova'ea.

### *Jesus'ga remimbo'epyharava'ea*

<sup>35</sup> Ko'emame Joāova'ea rekooajavi onhi'īga mokonha'̄ga pavēi ̄gwemimbo'ehara'̄ga pavēi o'ama. <sup>36</sup> Igwete ahe hepiagi Jesus'ga kwava.

—Peko ga hoi cordeiro'jave'ga! ei Joāova'ea ga mombe'gwovo ̄ga pe. Cordeiro ja po ti ga manoi

nehē. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka ga nhande pyri tomano ti ga ġandekote'varuhua imomboa javo, ei ahe.

**37-40** Joāova'ea remimbo'ehara'ġa ġwendu memei ahenhi'iġa André'ġa. A'ero ġa hoi Jesus'ga reviri. Igwete Jesus'ga jirovagi ġa ndepiaga gweviri.

—Gara? ei ga.

—Mome nde ruvi? ei ġa ga pe.

—He pejijo hepiaga, ei ga ġa pe.

A'ero ġa hoi ga rupi garuhava repiaga. Ka'aru quattro horas rupi ġa hoi. Igwete ġa nhomonhi'inhi'iġi upa kwara hoa rupi. **41** Kiro André'ga hoi na'ē oirū'ga pyri Simão Pedro'ga pyri.

—Orohepia ore Messias'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga, ei ga Simão'ga pe. (Cristo'ga pe judeus'ġa e'i Messias.)

**42** A'ero André'ga Simão'ga reruri Jesus'ga pyri. Simão'ga repiagame Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko Simão João'ga ra'yra, ei Jesus'ga ga pe. Cefas po ti nderera nehē, ei ga Simão'ga pe. (Cefas'ga pe judeus'ġa e'i Pedro. A'ea ko Ita.)

### *Jesus'ga ombuhuruka ahe ojihева'ero*

**43** Ko'emame Jesus'ga ei:

—Taho ti Galiléiapeve'ġa gwyri pe.

Oho na'ē ga Filipe'ga pyri.

—Herejo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga Filipe'ga pe.

**44** Filipe'ga ko cidade de Betsaidapeve'ga – perope André'ga u Pedro'ga pavēi. **45** Aerē Filipe'ga hoi Natanael'ga pyri javo.

—Orohepia ore ga – kiroki ga Moisésva'ea omombe'u ikwatijarame ġwemimbo'eagwera hako, ei Filipe'ga ga pe. Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea okwatija ga no ga mombe'gwovo hako, ei ga. Ga tuhē ore orohepia. Ga ko Jesus'ga Joséva'ea ra'yra'ga. Cidade de Nazaré pe ga ruvi, ei ga Natanael'ga pe.

**46** —Nazaré! ei Natanael'ga. Imombryryva'ea nduri tuhē pea hugwi, ei ga ga pe.

—Herejo xaho ji rupi a'ero terehepia ti ga, ei Filipe'ga ga pe.

**47** Natanael'ga rurame Jesus'ga ga repiagi.

—Kiro ki ga u israelitapyryvamo, ei Jesus'ga ga mombe'gwovo. Ga ni'mbeangavi jipi ojipe'ġa moandyje'yma, ei ga Natanael'ga mombe'gwovo.

**48** —Marā nde ikwhahavi jireaporogita naerū? ei Natanael'ga ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Irupe ko nde rekoi oji'i novīa, ei ga. Filipe'ga ea renonde nde ve ji orohepia reki. Figueira aġi pe nde reni, ei Jesus'ga ga pe.

**49** —Jesus, ei Natanael'ga. Tupana'ga ra'yra tuhē ko nde! ei ga. Nde ko israelitas'ġa nduvihavuhuhetea tuhē! ei ga Jesus'ga pe.

**50** Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—A'e ko ji nde ve ko: “Orohepia ko ji nde rename figureira aġi pe.” A'ero nde jikogi ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti ji koji'iheteva'ea japoí nehē ahemonhimomby'aheteva'ea nehē. A'ea po ti nde erehepia nehē no, ei ga Natanael'ga pe.

**51** Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhē kiro pe me, ei ga. Tamombe'u ti jijihe'ara Tupana'ga rehe, ei ga.

A'ea'java'ea ko nahā a'ero. Pehepia po ti pe yvaga rovapytymba'vogipyra, ei ga. Pehepia po ti pe Tupana'gapyrive'ga jiupiupira ġajivyjivyra ji pyri nehē no, ei ga. Nahā ko ji ajihe'a Tupana'ga rehe nhiremimbuhurukara'ga rehe, ei Jesus'ga. Oron-homonhi'inihi'ige'ymi ore orojogwerekokatuavo ga pavēi. Nahā po ti pe me nehē no, ei Jesus'ga ġa pe.

## 2

### *Jesus'ga ombote yhya vinhoramo*

<sup>1-2</sup> Mokōi Jesus'ga kiri ogwovo toryvi pe cidade de Caná pe – perope Galiléiapeve'ga gwyri pe. A'ereki ġa Jesus'ga mondouka ġanembirekohava repiagauka. Ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga mondouka no. Igwete Jesus'ga hoi hepiaga toryva. Jesus'ga yembora pevo oko ġa pyri no. Toryva apopave'ymame momina ġa hugwi vinho. <sup>3</sup> A'ero Jesus'ga yembora ei Jesus'ga pe:

—Momina kiro vinho ġa hugwi, ei ahe Jesus'ga pe.

<sup>4</sup> —Maraname nde ei ji ve kiro a'ea rehe? ei ga ahe ve. A'ereki ndohoi ve hepiukara apavvo. Agwamo rūi po ti ji hepiukapavi Tupana'ga popoakara ġa pe nehē, ei ga o'yembora pe.

<sup>5</sup> Igwete ahe ei ġa pe – kiroki ġa opoko toryva repiakatuhara'ga – ġa pe ahe ei:

—Jira'yra'ga erame pe me penhi'īpo'ru ti ga, ei ahe ġa pe.

<sup>6</sup> Povo gwerekoyhyarua ita apopyra. A'ereki judeus'ga nane'ymi ojipyhepyhei. Oheohei ġa mbatera jipi no nahā nhande nhimombyryvi

Tupana'ga pe javo. Nurã gwereko pevo mbo-hapyrete seis yhya rryrua. Inainani gwereko he'yjuhu cem litros gwerevi ipype tynahemame.  
**7** Igwete Jesus'ga ei hepiakatuhara'ga pokohara'ga pe a'ero:

—Peheka'voka'vo ti yhya ipype. Pemotynahẽ hete ti imohina, ei ga.

A'ero ẽa imotynahenahẽhetei inoga hyrua pype.

**8** Igwete ga ei ẽa pe:

—Pejara ti kiro yhya herogwovo toryva repi-akatuhara'ga pe, ei ga ẽa pe.

A'ero ẽa herochoi yhya ga pe to'u ti ga hepiaga javo. **9** Yhya rui reki ga i'urame. Vinho reki yhya mbotepyra ga i'ui hepiaga. Ndokwahavi ga yhya mbotea vinhoramo. Gapokohara'ga ki a'e te okwaha hete Jesus'ga remimbotea. Igwete ga i'ui hepiaga. A'ero ga hembirekove'ga mbuhurukari ojipyri javo ga pe.

**10** —Nde ko ore atyvi, ei ga hembirekove'ga pe. Ore oromondo ypy vinho heheva'ea toryvarupive'ga pe, ei ga. Kirẽ ẽa i'uheterame ore imondoi ndaheiva'ea ẽa pe. A'erek i'uheterame ẽa nonhimombaragwahavi ndaheiva'ea rehe. Nde ki a'e te nerembuhuri ypy heheheteva'ea kirogwe imbuhua ore ve, ei ga ga pe.

**11** Jesus'ga ombote yhya vinhoramo cidade de Caná pe Galiléiapeve'ga gwyri pe ikwehe. A'ea ypy ga oapo ahemonhimomby'ava'ea hepiuka ẽa pe gweaporogita Tupanamo. Nurã garemimbo'ehara'ga jikohetei ga rehe.

**12** Aerẽ Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Ga'yembora oho gairu'ga pavẽi.

Garemimbo'ehara'̄ga oho ̄ga ndupi no. Pevo ̄ga pytaahi'vi upa.

*Jesus'ga omo'emb ahe ahejatykahavuhua  
hugwi*

*(Mateus 21.12-13; Marcos 11.15-17; Lucas 19.45-46)*

<sup>13</sup> Aerẽ Jesus'̄ga hoi cidade de Jerusalém me. A'ereki judeus'̄ga toryva gwerekō gweri. Páscoa ei ̄ga akoja pe. A'ea rupie'ymi judeus'̄ga japyakai uragwera rehe Egitopeve'̄ga gwyra hugwi.

<sup>14</sup> Igwete Jesus'ga hoi judeus'̄ga jatykahavuhua rokari pe ̄ga ndepiaga. Pevo ̄ga ndekoi ima'ema'eamo mbatepyryva itambere'ia pyhyga ̄ga hugwi. Yuranuhña bois ̄ga ima'ema'̄ei ovelhas. Inambu'ia ̄ga ima'ema'̄ei upa. Mesa pyri jara'̄ga neganeni hajihewe'̄ga itambere'ia ipyhypyhyga judeus'̄ga itambere'ia ikwepykwepyga imondovo ̄ga pe. <sup>15</sup> Ga ndepiagame Jesus'ga japoí yhypohama ̄ga nupanupamo ipyvõ ̄ga mo'embava ̄ga mondovo ojatykahavuhua rokara hugwi. Ovelhas ga imo'emo'̄ei, bois ga imo'emo'̄ei imonhamonhana imondovo. Ombojirejire ga itambere'ia kwepykara'̄ga mesa heka'voka'vogauka ̄gaitambere'ia jugwi. <sup>16</sup> Igwete ga ei ̄ga pe – kiroki ̄ga oma'ema'̄ei inambu'ia:

—Peroho ti kia jugwi! a'e te ji, ei ga. Tapema'ema'̄ea'javuhui mbatera avo jiruva'ga ronga pe! ei ga ̄ga pe.

<sup>17</sup> A'ero garemimbo'ehara'̄ga ikwahava'javi Tupana'ga rembikwatijarukara. Igwete ̄ga ei ojohupe:

—A'ea pe reki ikwatijara i'ei Cristo'ga nhi'iغا mombe'gwovo, ei ̄ga. Nahā Cristo'ga nhi'iغا Tupana'ga pe hako:

“Nhi'agataruhu ji neronga rehe jipi toko katu ti ̄ga ipype javoji,” ei ga.

“Nhi'agataruhua ji juka hete,” ei ga, ei ̄ga.

Ikwatijara omombe'u jipe Cristo'ga nhi'iغاgwama, ei Jesus'ga remimbo'ehara'̄ga.

<sup>18</sup> Kiro judeus'ga nduvihava'̄ga nduri javo Jesus'ga pe a'ero.

—Ma'̄ga nde mbuhurukaruhu ̄ga mo'ẽukarāgwama avo hugwi? ei ̄ga. Po Tupana'ga nde mbuhurukari, a'ero po ti nde hepiukari gapopoakara ore ve ahemonhimomby'ava'ea japovo, ei ̄ga. A'ero po ti ore nde reroviari nehē Tupana'ga tuhē ga mbuhuruka javo, ei ̄ga Jesus'ga pe.

<sup>19</sup> Igwete Jesus'ga ei ̄ga pe a'ero:

—Po ti pe imbojypavi āga Tupana'ga ruhava imbote'varuhuavo nehē, aerē mokōi nhande kirame ti ji imbovyra'javi imohina nehē, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>20</sup> Igwete judeus'ga nduvihava'̄ga ei ga pe:

—Nde ki ere'eteheuhu, ei ̄ga. He'yjuhuva'ea rupi quarenta e seis anos rupi ̄ga poravykyvykyi japovo āga Tupana'ga ryrua, ei ̄ga. Marā po nde gwehu kotihī japoajavuhui imohina mokōi nhande kirame naerū? ei ̄ga ga pe.

<sup>21</sup> Gwa'oa pe reki Jesus'ga ei a'ea ko Tupana'ga ruhava javo. <sup>22</sup> Aerē Jesus'ga vyrame omanoa hugwi garemimbo'ehara'̄ga ikwahava'javi ga'eagwera. A'ero ̄ga heroviari ga'eagwera Jesus'ga onhimombe'u katu javo. Igwete ̄ga

heroviari Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve no Jesus'ga ahe omombe'u ga kwatija javo.

### *Jesus'ga okwaha yvyakotyve'gá py'a*

<sup>23</sup> Toryva rupi Páscoa rupi Jesus'ga rekoi cidade de Jerusalém me a'ero. Igwete ga hepiukari Tupana'ga popoakara ̄ga pe ahemonhimomby'ava'ea japovo. Nurã ̄ga jikojikogi ga rehe onhimongyavo. <sup>24</sup> Jesus'ga ki a'e te ndojikogi ̄ga ndehe a. A'ereki ga okwahapavipe yvyakotyve'gá py'a. <sup>25</sup> Ga nde'i ojipe'gá pe: “Marã ̄gandeaporogita?” A'ea ga nde'i. A'ereki ga okwahapavipe ̄ga a.

## 3

### *Nicodemosva'ea uhu Jesus'ga pyri*

<sup>1-2</sup> Aerẽ Nicodemos'ga ruri Jesus'ga pyri ypytunimo. Ga ko judeus'gá moğitahara'ga fariseu'ga. Aerẽ ga ruri Jesus'ga pyri xanhomonhi'í ti javo.

—“Gaha ko nhanembo'ehara,” oro'e ore nde ve, ei ga Jesus'ga pe. “A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tombo'e ti ga ̄ga javo,” oro'e ore nde ve, ei ga. Tupana'ga opokogame jate ̄ga hepiukari Tupana'ga popoakara nde ja ahemonhimomby'ava'ea japovo, ei ga ga pe. Nurã ore ei: “Tupana'ga ombuhuruka ga rerekovo,” oro'e ore, ei Nicodemos'ga ga pe.

<sup>3</sup> Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—Tamombe'u katu tuhẽ kiro nde ve, ei ga. Kiroki ̄ga ojihuva'ja – ̄ga pe jate po ti Tupana'ga ei: “Jihí ko ̄ganduvihavuhuhetero,” ei Jesus'ga ga pe.

<sup>4</sup> Igwete Nicodemos'ga ei a'ero:

—Marā po jyvuakave'ga jihuvi naerū? ei ga. Maranuhū po ̄ga kia'javi oy'ga vyvteri pe o'ara'java naerū? ei ga Jesus'ga pe.

<sup>5</sup> Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhē nde ve. Penhimobatizauka po pe yhya pyvō imomboruka pejikote'varuhua pejihugwi hamo, ei ga. Tupana'ga ra'uva po pe mboheaporogita pyahu hamo no, ei ga. Nane'ymame po ti Tupana'ga ndokoi penduvihavuhuhetero nehē penhimobatizaukare'ymame yhya pyvō gara'uva pe mboheaporogitapyahue'ymame nehē no, ei Jesus'ga ga pe. <sup>6</sup> Nhaney'ga nhande mbojihuvame nhande mbo'a, nhandera'o nhande a'ero vyvakotyva'ero, ei ga. Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporogitapyahurame jate nhande reaporogitapyahuro a'ero, ei Jesus'ga ga pe. <sup>7</sup> Terenhimomby'auhui ti nhiremimombe'uagwera rehe ji erame nde ve: “Pejihuva'ja ti.” Nahā ti pe ndeaporogitapyahuro nehē. Erovia ti nhinhi'īga, ei ga Nicodemos'ga pe. <sup>8</sup> Nahā ko yvytua, ei ga. Gwemimbotarimo uhu okookovo. Pehendu pe tura nov̄ia. Emo pe ndapekwahavi ma hugwi te turi javo. “Mome po ti ihoi nehē?” pe'ji pe no, ei ga. A'ea javijitehe ko Tupana'ga ra'uva ahe mboheaporogitapyahurame, ei ga. Gwemimbotarimo gara'uva rekorekoi. Emo pe ndapekwahavi marā javo. “Ma'̄ga po ti gara'uva ̄ga mboheaporogitapyahu kiro nehē?” pe'ji pe, ei Jesus'ga ga pe.

<sup>9</sup> —Maranuhū nanongara? ei Nicodemos'ga. Ndakwahavi ji a'ea, ei ga ga pe.

**10** —Ndehe ko israelitas'ga mbo'ehara novĩa. Nde nderekwahavi a'ea naerũ? ei ga Nicodemos'ga pe. **11** Tamombe'u katu tuhẽ nde ve, ei ga. Oromombe'u ore pe me orerembikwahavipyra. Orerembiepiagipyra ore oromombe'u pe me novĩa. Emo pe ndaperoviarihu oreremimombe'uagwera, ei Jesus'ga ga pe. **12** Yvyakotyva'ea ji amombe'u pe me. Emo pe ndaperoviari, ei ga. Ndaperoviari kaitu po ti pe nhinhi'iغا nehẽ ji imombe'urame yvagipeva'ea pe me nehẽ, ei ga Nicodemos'ga pe. **13** Ndajiupihavi yvagi pe ikwahava mbatera ojyva imombe'gwovo, ei ga. Jihu jate reki aji pe hugwi imombe'gwovo a'itituhẽva'ea pe me. A'ereki Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga imombe'gwovo Nicodemos'ga pe.

**14** Igwete Jesus'ga Moisésva'ea mombe'ui no. A'ereki ymya Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe hako: “Eapouka ti mboja ra'angava imbovya yva rehe imo'ama,” ei ga ahe ve hako.

Ongae'ŷi me ahe imbovyrí ha'angava imohina a'ero tohepia ti mboja rembihu'upyra'ga javo. Kiroki ahe ojovavu hepiaga imohinipyra – oka'ẽ ahe hugwi. Nomanoi ahe a'ero. Aerẽ Tupana'ga ei: “Moisésva'ea ombovyruka mboja ra'angava yva rehe hako,” ei ga. “Na jitehe po ti گa ga mbovyrí yva rehe no. A'ero po ti گa ga jukai nehẽ,” ei Tupana'ga gwa'yra'ga mombe'gwovo hako.

**15** Nahã Tupana'ga ga momanoukari toko pyahu ti گa javo – kiroki گa ojiko ga rehe. Aerẽ po ti گa ndekoi Tupana'ga pyri yvagi pe nehẽ no. **16** A'ereki Tupana'ga oarõ hete yvyakotyve'ga. A'ero ga gwa'yra'ga mbuhuri yvyakotyve'ga.

tyve'ga pyri ikwehe. Gara'yra'ga ko ojipeji hete ko ga rekoi ga pe. Emo Tupana'ga ga mbuhuri nhande pyri ga momanomouka nhande repyga toho ti ̄ga yvagi pe nehē javo. Nurā nhande-jikogame Tupana'ga ra'yra'ga rehe po ti nhande rekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē. Ndiahoi po ti nhande hahyva'ea ruvhava pype a'ero nehē nhanemanorame nehē. <sup>17</sup> Gwa'yra'ga mbuhurame nhande kovy Tupana'ga nde'i ga pe: "Eho ti ̄ga pyri peko te'varuhu pe javo ̄ga pe." Tupana'ga nde'i a'ea gwa'yra'ga mbuhurukarame nhande kovy. A'ereki ga gwa'yra'ga mbuhuruka avo tog-weru po ti ga ̄ga ji pyri nehē javo.

<sup>18</sup> Ga jikogame gara'yra'ga rehe Tupana'ga nde'ia'javi ̄ga pe: "Peko te'varuhu pe." Ga jikoge'ymame Tupana'ga e'i jipe a'ea ̄ga pe. Oko te'varuhu tuhē nanongara'ga. A'ereki ̄ga ndojikogi Tupana'ga ra'yra'ga rehe – ga ojipeji oko gara'yretero.

<sup>19</sup> Nahā a'ero. Mytu'ẽrame nhande ve nhande hepiagi mbatera ikwahava. A'ea'java'ea pe Cristo'ga ei a'ero urame yvya kovy. "Tamomytu'ẽ ti ̄ga pe, ei ga. A'ero po ti ̄ga Tupana'ga kwahavi okovo katu nehē," ei ga novia. Emo ̄ga ndokwahapotari Tupana'ga. A'ereki ̄ga okote'varuhue'ymi. Oko hete ̄ga okote'varuhua rehe jate a'ero – a'ea ypytuna ja ndokwahavukari ̄ga pe. Nurā ko Tupana'ga eāgwama ̄ga pe.

<sup>20</sup> Okote'varuhurame ̄ga ndokoi ga rehe – kiroki ga omomytu'ẽ ahe ve Cristo'ga. Ga ndokopotari tuhē ga pavēi. A'ereki ̄ga e'i ojive: "Po ti ji rekoi Cristo'ga pavēi, a'ero po ti ga imboukwahavi jirekote'varuhua nehē," ei ̄ga ojive.

**21** Jararamo ki ̄ga a'e te oko Tupana'ga reaporogita rupi okovo katu. Nanongara'ga oko pota tuhē Cristo'ga pavēi – gaha okwahapavuka ahe ve. A'ereki ̄ga e'i: “Ji rekoramē Cristo'ga pavēi po ti ojipe'ga ikwahavi jirekokatua nehē. A'ero po ti ̄ga ei ji mombe'gwovo: ‘Tupana'ga ga pokō ga mongovo ̄gwemimbotarimova'ea rehe,’ e po ti ̄ga ji mombe'gwovo a'ero nehē,” ei ̄ga. Nanongara Jesus'ga imombe'umbe'ui Nicodemos'ga pe ikwehe.

### *João Batistava'ea omombe'ua'ja Jesus'ga*

**22** Aerē Jesus'ga hoi Judéiapeve'̄ga gwyrī pe ̄gwemimbo'ehara'̄ga pavēi. Igwete Jesus'̄ga pytaahi'vi pevove'̄ga pavēi ̄ga mobatizatizavo.

**23** A'ea rupi João Batistava'ea rekoi ojipe'̄ga mobatizavo cidade de Enom me – a'ea ojopyrī u cidade de Salim pavēi. A'ereki gwerekō hete yhya pevo. Igwete pevove'̄ga hōgahoi ahe pyri a'ero onhimobatizavouka ahe ve. **24** A'ereki a'ea rupi soldados'̄ga nomongiukari ve Joāova'ea cadeia pype.

**25** Aerē jararamo Joāova'ea remimbo'ehara'̄ga nhi'īgayvari ojipe'ga pavēi judeu'ga pavēi.

—Joāo'ga ̄ga mobatizaramē pyry hete okwahyro ̄ga ndehe, ei aheremimbo'ehara'̄ga ga pe.

A'ero judeu'ga ei ̄ga pe:

—A'ea hohe te ikwahyro ̄ga ndehe Jesus'ga ̄ga mobatizaramē, ei ga ̄ga pe.

**26** Nurā Joāova'ea remimbo'ehara'̄ga hoi ahe pyri javo ahe ve.

—Akoja'ga, ei ̄ga, kiroki ga oko nde pyri paranauhūa aherovai Jordāo aherovai – kiroki ga nde eremombe'u ore ve oji'i, ei ̄ga, kiro ga ̄ga

mobatizauhui no. Ohopavuhu reki ̄ga ga pyri a'ero, ei ̄ga imombe'gwovo ahe ve novĩa.

<sup>27</sup> Igwete Joāova'ea ei ̄ga pe a'ero:

—Pyry hete reki ji ve ̄ga hopavame ga pyri, ei ahe. Tupana'ga jate ombopopoakarame ahe popoakaramo a'ero okovo Tupana'ga remimbota-rimova'ea rehe, ei ahe. Nurã ̄ga hopavi ga pyri. A'ea ko pyry hete ji ve, ei ahe ̄ga pe. <sup>28</sup> Pehe tuhẽ pehendu nhinhi'igagwera oji'i, ei ahe. A'ereki ji a'e katu nhinhimombe'gwovo pe me oji'i. “Ji ko Cristo'ga rũi nhanderekote'varuhua mombo-hara'ga rũi,” a'e ko ji pe me oji'i, ei ahe. Ga renonde Tupana'ga ji mbuhurukari, ei Joāova'ea ̄ga pe.

<sup>29</sup> —Nahã ̄ga nembirekorame jipi, ei Joāova'ea. Hēapotahara'ga tuhẽ gwereko hēa, ei ahe. Gairū'ga reki hēapotahara'ga pokogi ̄ganembirekoagwama. A'ero ga roryvamo hēapotahara'ga nhi'īga renduva hēa rerekoa mombe'urame, ei ahe ̄ga pe. Hēapotahara'ga irū'ga ja ko ji, a'e ji pe me. A'ereki ji Jesus'ga pokon. A'ero ji roryhetero ̄ga hopavame Jesus'ga pyri ga rerekovo, ei ahe ̄ga pe. <sup>30</sup> A'ea ko pyry a'ero, ei ahe. Igwaigwavete po ti ga rekoi tuhẽ huvihavuhuhetero nehẽ. Ji ki a'e te igwaigwavete ji rekotehei tuhẽ nehẽ, ei Joāova'ea ̄gwemimbo'ehara'̄ga pe.

### *Tupana'ga ombuhu Jesus'ga yvaga hugwi*

<sup>31</sup> Yvateahugwive'ga ko huvihavuhuhetero oko yvyakotyve'̄ga hohe. Yvyakotyve'̄ga yvyakotyva'ea rehe jate ̄ga ndekoi. A'ea rehe jate ̄ga nhi'īgi no. Yvagahugwive'ga ko huvihavuhuhetero tuhẽ oko ̄ga hohe pa. <sup>32</sup> Ga omombe'u ̄gwembiepiagipyra ̄gwemienduvipyra

reheve. Ga ki a'e te ndogweroviarihu ganhi'īga. <sup>33</sup> Kiroki ūga gwerovia ganhi'īga – ūga e'i a'ero: “A'itituhēva'ea tuhē Tupana'ga nhi'īga,” ei ūga. <sup>34</sup> A'ereki Tupana'ga remimbuhurukara'ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'īga. A'ereki Tupana'ga omondo gwa'uva ga pyri a'ea ti tokwahavuka pa ga pe javo. Nurā ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'īga. <sup>35</sup> Tupana'ga oarō hete gwa'yra'ga. A'ero ga ga mbopopoakarukari togwereco pa ti ga ūwemimbotarimo. <sup>36</sup> Kiroki ūga ojiko Tupana'ga ra'yra'ga rehe hendukatuavo ganhi'īga – ūga ndeaporoğitapyahuro a'ero aerē okovo Tupana'ga pyri nehē. Kiroki ūga nohendukatui ganhi'īga ojikoge'yma ga rehe – ūga po ti ndohoi yvagi pe upa Tupana'ga pyri nehē. Ga e'i ūga pe jipi peko te'varuhu pe javo.

## 4

### *Samariapeva'ea*

<sup>1</sup> Aerē Jesus'ga ūwemimbo'ehara'ga nderohoi Judéiapeve'ga gwyra hugwi. A'ereki ga okwaha ojipe'ga nhi'īga fariseus'ga pe. A'ereki ūga e'iuhu fariseus'ga pe:

—João'ga omongo ojipe'ga ojihева'ero ūga mobatizavo, ei ūga. João'gareheve'ga hohe'i tehe reki Jesus'gareheve'ga nde'yjuhuro – kiroki ūga Jesus'ga omobatizahu, e'iuhu ūga ūga mombe'gwovo fariseus'ga pe.

<sup>2</sup> Jesus'ga nomobatizai reki ūga. Ga omobatizauka ūga ūwemimbo'ehara'ga pe. <sup>3</sup> Ganhī'īga ikwahavame Jesus'ga ūwemimbo'ehara'ga nderohoi Judéiapeve'ga gwyra hugwi a'ero.

—Xajivy ti Galiléiapeve'ňga gwyri pe a'ero, ei ga.

<sup>4</sup> Ga horame Jesus'ga ei:

—Samariapeve'ňga gwyra rupi po ti nhande hona'ëi nehë hamo, ei ga ñga pe.

<sup>5</sup> Aerë ñga nduri cidade de Sicar pe a'ero Samariapeve'ňga gwyri pe. Ira'agwe u Jacóva'ea koagwera hugwi. Jacóva'ea omondo a'ea gwa'yrvava'ea pe Joséva'ea pe hako. <sup>6</sup> Jacóva'ea apoagwera ykwara pevo u no. Ahaji katu ñga nduri. Igwete Jesus'ga apygi oina ykwara pyri. A'ereki ga ipykane'õ.

<sup>7-8</sup> Igwete garemimbo'ehara'ňga hoi cidade pe mbatera pyhyga. Nanime Samariapevehëa ruri yhya ti tajara javo. Igwete Jesus'ga ei hëa pe:

—Embuju ji ve ya tay'u, ei ga hëa pe.

<sup>9</sup> —Garamo judeuramo nde euhui ji ve embuhu yhya javo ji ve? Ji ki a'e te Samariapeva'ea, ei hëa ga pe. (A'ereki judeus'ňga ndojihe'ari Samariapeve'ňga ndehe ñga arõe'yma.)

<sup>10</sup> A'ero Jesus'ga ei hëa pe:

—A'e ji nde ve: “Embuju ji ve ya.” Emo nde ndajikwahavi, ei ga. Nde nderekwahavi Tupana'ga remimbuhutehea no, ei ga hëa pe. Po nde ikwahavi hamo a'ero po nde ei ji ve embuhu ji ve aкоja javo hamo, ei ga. A'ero po ji imondoi yhya ahemongohara nde ve hamo, ei ga hëa pe.

<sup>11</sup> A'ero hëa ei ga pe:

—Ndererekoi reki nde ijarahava, ei hëa. Irupehu yhya reni ykwara pype. Ma hugwi nde herekoi yhya a'ero ahemongohara? ei hëa ga pe. <sup>12</sup> Nhaneramonhava'ea Jacóva'ea gweja a  ga imohina nhandeygwavamo hako, ei hëa. Ahe tuh  oy'u avova'ea pyv  gwa'yrvava'ea pav i hako.

Gwenymbava yuranuhūa ahe omboy'u ipyvō no, ei hēa. “Ji ko koji'i tehe jiruvihavuhu nhaneramonthava'ea hohe'i tehe,” ere po nde ji ve naerū? ei hēa ga pe.

**13** Igwete Jesus'ga ei hēa pe:

—Ağā pyvō oy'urē po ti ǵa ygweja'javamo nehē, ei ga. **14** Nhiremimondoa herekorame po ti ǵa ndiygweja'javi nehē. Nhiremimondoa po ti ik-wahy hete ǵa ndehe nehē okookovo ǵayvyteri pe nehē, ei ga. A'ea po ti ǵa mboheaporogitapyahui nehē, ei ga. A'ero po ti ǵa mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehē no, ei Jesus'ga hēa pe.

**15** —Embuhu ji ve nanongara yhya a'ero tajiygweja'javyme ti a'ero nehē, ei hēa ga pe. A'ero po ti ji ndajora'javi avo ijara jipi nehē, ei hēa ga pe.

**16** —Eho ti enhimbireko'ga rerua, ei ga hēa pe.

**17** —Ji ko nanhirembirekoi, ei hēa.

—Erenhimombe'u katu nde ji nanhirembirekoi javo, ei ga hēa pe. **18** A'erekī cinco nerembirekokwera'ǵa. Korogweve'ga nde ererekō tehe, ei ga. Nde nane'mbei tuhē javo ji ve, ei ga hēa pe.

**19** —Kiroǵwe ji nde kwahavi, ei hēa. Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara ndehe. Nurā nde ikwahahetei mbatera, ei hēa ga pe. **20** Marā naerū? Emombe'u ti ji ve, ei hēa. Samariapeva'ero oreramonthava'ea ei pea pe yvytyruhua pe hako: “Avo jate po nhande Tupana'ga mbohetei hamo,” ei ahe hako, ei hēa ga pe. Pehe judeusramo pe'ji: “Jerusalém me jate po nhande Tupana'ga mbohetei hamo,” pe'ji pe, ei hēa ga pe.

**21** Igwete Jesus'ga ei hēa pe a'ero:

—Erovia ti nhinhi'īga, ei ga. Aerē po ti ̄ga nde'i avova'ea pe avo ti timbohete nhanderuvete'ga nehē javo. Jerusalém me po ti ̄ga nde'i nehē no pevo ti timbohete ga javo, ei ga.

<sup>22</sup> Samariapeva'ero pemboheteteheuhu pe ga kwahave'yma. Ore judeusramo orokwaha Tupana'ga mboheteavo, ei ga. Ore ve ga ojikwahavuka. Tupana'ga e'i ore ve hako: “Yvyakotyve'ga ndekote'varuhua mombohara'ga po ti o'a judeuramo,” ei Tupana'ga, ei ga. “Gaha po ti pe nderu ji pyri yvagi pe nehē,” ei Tupana'ga ore ve hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo hēa pe.

<sup>23</sup> Aerē po ti ̄ga nhanderuvete'ga mboheteukari a'ero nehē, ei ga. Ağwamo vehevi po ti ̄ga ga mbohetei ga kwahaheteavo nehē. Gara'uva po ti ga mboheteukari ̄ga pe nehē. A'ea Tupana'ga opota nanongara'ga omboheterame, ei Jesus'ga hēa pe.

<sup>24</sup> Ndaha'oi Tupana'ga, ei ga. Kiroki ̄ga ga mbohete – tojipokoguka ti ̄ga gara'uva pe a'ero ga mboheteavo. Tokwaha hete ti ̄ga ga mboheteavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo hēa pe.

<sup>25</sup> A'ero hēa ei ga pe:

—Messias'ga po ti uhu tuhē nehē Tupana'ga remimbuhurukara'ga Cristo'ga, ei hēa. Urame po ti gaha imombe'upavi mbatera nhande ve nehē, ei hēa Jesus'ga pe.

<sup>26</sup> —Ji tuhē Messiasramo kiro ji nhi'īgi nde ve, ei ga onhimombe'gwovo hēa pe.

<sup>27</sup> Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ga jivyri cidade hugwi ua ga pyri. Igwete ̄ga nhimomby'ai ga repiaga hēa monhi'īgame. A'ereki judeus'ga mbo'ehara'ga nonhi'īgi kunhangwera'ga pe jipi. A'ero ̄ga nhimomby'ai Jesus'ga repiaga. Ga nde'i

reki ga pe: “Maraname nde nhi'iguhūi hēa pe?” nde'i ġa. “Gara nde erepota hēa hugwi?” A'ea ġa nde'i Jesus'ga pe.

<sup>28</sup> Kiro hēa hejari imohina yhya ryrua a'ero ojivya ogwovo cidade pe. Igwete hēa ei ga mombe'gwovo pevove'ġa pe:

<sup>29</sup> —He pejijo xaho ji rupi ga repiaga, ei hēa. A'ereki ga omombe'u pa ji ve jirekoagwera, ei hēa ġa pe. Mara'ngu po Messias'ga tuhē Tupana'ga remimbuhurukara'ga tuhē? ei hēa ġa pe ga mombe'gwovo.

<sup>30</sup> A'ero ġa nduri cidade hugwi ua Jesus'ga pyri tihepia ti ga javo.

<sup>31</sup> Ga vahema renonde Jesus'ga remimbo'ehara'ġa eġa'eī ga pe:

—Jesus, here i'gwovo.

<sup>32</sup> —Nhirembi'ua pe ndapekwahavi reki, ei ga ġa pe.

<sup>33</sup> —Marā? ei ġa ojohupe a'ero. Mara'ngu po ġa herua mbatera ga pe ra'e garembi'uramo? ei ġa ojohupe.

<sup>34</sup> Igwete ga ei ġa pe:

—Garemimbotarimova'ea rehe ji rekoi – kiroki ga ji mbuhuruka yvya koty, ei ga. Ga ji mboporavyky avo. A'ero ji taporavyky pa katu ga pe, ei ga. A'ea pe ji ei a'ero nhirembi'ua. A'ereki ji rekoramē garemimbotarimova'ea rehe a'ea ji mbopopoaka nhirembi'ua ja, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>35</sup> —Pe'ji pe: “Quatro jahya ipora rehe po ti itiniġi koapora nehē,” pe'ji pe, ei ga. Ji ki a'e te a'e pe me: Pehepia ti kohoa. Kiroġwe tuhē itiniġi koapora. Kiroġwe po ahe imopeni herua hamo, ei ga ġa pe. Tamombe'u katu pe me, ei

ga. Ji rehe ġambojikoga pe ji ei reki koapora imopena imombe'urame, ei Jesus'ga. Nahā ji ei a'ero: Pe'ji pe pejiyyteri pe: "Aerēji po ti nhande ġa mbojikojikogi Jesus'ga rehe nehē," pe'ji pe, ei ga. Ji ki a'e te a'e pe me: Tape'ei poro. Pehepiatī ġa. Kiroğwe ġa jikogi ġwerī ji rehe, a'e ji, ei ga. Kiroğwe tuhē po pe ġa mbojikojikogi ji rehe hamo, ei ga ġa pe.

<sup>36</sup> —Kiroki ga omopemopē koapora herua – ga mbohory a'ero koapora, ei ga. Ga javijitehe ojipe'ga roryvamo no – kiroki ga otŷ na'ē, ei ga. Ga memei hory hete a'ero ojogwerekovo itŷhara'ga imopēhara'ga pavēi, ei ga. Imopēhara'ga javijitehe ko ġa ndoryvamo no – kiroki ġa ombojiko ojipe'ġa ji rehe. Ojikogame ji rehe po ti ġa ndekoi yvagi pe nehē no, ei ga ġa pe. Kiroki ġa ji mombe'u ypy ojipe'ġa pe tojiko ti ġa ga rehe javo – itŷhara'ga javijitehe ko ġa ndoryvamo ġambojikohara'ġa pavēi. Ga hory hete a'ero ojogwerekovo nhimombe'uypyhara'ġa ġambojikohara'ġa pavēi, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>37</sup> —Nahā ko nhanenhi'iġa jipi, ei ga. "Gaha otŷ. Ojipe'ga reki omopē herua ojive," xa'e nhande, ei ga. A'itituhēva'ea tuhē ko nhanenhi'iġa. <sup>38</sup> A'erekina ja jara'ġa ji mombe'umbe'u tojiko ti ġa ga rehe javo. Pehe reki ġa mbojikojiko ji rehe, ei ga. Ymya pe nanhimombe'ui pejikovo, ei ga. Aerē ji pe mondoukari ġa mbojikojikogukaragwama jijihe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

<sup>39-40</sup> Kiro Samariapeve'ġa nduri ovahema Jesus'ga pyri a'ero. A'erek Samariapevehēa omombe'u jipe ga ocidadepeve'ġa pe. "Jesus'ga omombe'u pa ji ve jirekoagwera," ei hēa ga

mombe'gwovo ̄ga pe. Hēanhi'īga renduva ̄gwaramo ̄ga jikojikogi Jesus'ga rehe a'ero onhimongyavo. Kiro ̄ga nduri Jesus'ga pyri a'ero tihepia ti ga javo.

—Epytaahi'vi ti ore pyri, e'ie'i ̄ga ga pe.

—Kwa, ei ga.

Mokōi ga kiri ̄ga pyri a'ero. <sup>41</sup> Igwete ga nhimombe'umbe'ui ̄ga pe. Ganhi'īga renduva ̄gwaramo jara'̄ga jikojikogi ga rehe no onhimongy-heteavo. <sup>42</sup> A'ero ̄ga ei hēa pe:

—Nenhi'īga renduva ̄gwaramo jate rūi ore jikogi ga rehe kiro, ei ̄ga hēa pe. Ganhi'īga tuhē ore orohendu ikwahava kiro, ei ̄ga. Nurā ore ei: “Ga ko vyvakotye'̄ga ndekote'varuhua mombo-haramo tuhē,” ei ̄ga hēa pe.

*Kiro nderayra'ga nhimohigatui, ei Jesus'ga ahevē*

<sup>43</sup> Mokōi Jesus'ga kiri pevo. A'ero ga hoi Galiléiapeve'̄ga gwyri pe upa. <sup>44</sup> A'ereki Jesus'ga e'i jipe: “Kiroki ̄ga pevo u Tupana'ga nhi'īga mombe'uhara'ga gwyri pe – ̄ga nomondoi imohina ga rehe jipi,” ei ga. <sup>45</sup> A'ero Jesus'ga hoi Galiléiapeve'̄ga gwyri pe. Ga repiagame ̄ga ndoryndoryvamo ga rehe. A'ereki ̄ga gwepia na'ē Jesus'ga cidade de Jerusalém me. A'ereki ̄ga oho na'ē pevo toryva repiaga. Pevo ̄ga hepiapavi Jesus'ga japoparavuhurame ahemon-himomby'ava'ea. Nurā ̄ga ndoryndoryvamo Jesus'ga rehe ga repiaga ogwyri pe.

<sup>46</sup> Aerē Jesus'ga hoa'javi cidade de Caná pe Galiléiapeve'̄ga gwyri pe jitehe – perope ga ombote yhya vinhoramo ikwehe. A'evo

jitehe Jesus'ga hoi. A'ero ga ruri Jesus'ga pyri ġanduvihava'gareheve'ga. Gara'yra'ga itetirūa hete ojipe'ğä cidade pe Cafarnaum me.

**47** Galiléiapeve'ğä e'i ga pe a'ero:

—Uhu Jesus'ga kiro nhande pyri Judéiapeve'ğä gwyrə hugwi, ei ğä ga mombe'gwovo ga pe.

A'ero ga ruri Jesus'ga pyri javo.

—Herejo xaho ji rupi jira'yra'ga repiaga tere-mombi ti karugwara ga hugwi, ei ga. A'erekı ga omano ġwerī, ei ga Jesus'ga pe.

**48** Igwete Jesus'ga ei:

—Hepiage'ymame ahemonhi-momby'aheteva'ea po pe ndapejikogi tuhē ji rehe, ei ga ga pe.

**49** —Xaho tuhē ti ji rupi, ei ga Jesus'ga pe. Nde hoe'ymame po ti jira'yra'ga manoi a'ero nehē, ei ga.

**50** —Kiro nderā'yra'ga nhimohiğatui, ei Jesus'ga ga pe. Heregwovo ga pyri a'ero ga repiaga, ei ga.

Gwerovia ga Jesus'ga nhi'iğä a'ero ogwovo tahepia ti javo. **51** Ga horame pea rupi gapyrive'ğä nduri ga rovatiamo.

—Onhimohiğatu kiro nderā'yra'ga, ei ğä ga pe.

**52** —Marananime kwara nhimonaname ga rehe raji'i? ei ga ğä pe.

—Kirame ahaji katu nhimonaname ga rehe oji'i, ei ğä imombe'gwovo ga pe.

**53** A'ero ga ikwahavi javo.

—A'ea rupi tuhē Jesus'ga ei ji ve oji'i: “Kiro nderā'yra'ga nhimohiğatui,” ei ga.

A'ero ğä jikopavi Jesus'ga rehe gaha ġwongapeve'ğä pavēi.

<sup>54</sup> Mokõi a'ero Jesus'ga rura'java Galiléiapeve'̄ga gwyri pe Judéiapeve'̄ga gwyra hugwi. Urypyrame ga ojipeji oapo ahemonhimomby'ava'ea hepiuka ̄ga pe. Kiro ura'javame ga ojipea oapo imombiga karugwara ga hugwi.

## 5

### *Jesus'ga omopo'ã ahe*

<sup>1</sup> Aerẽ judeus'ga japoí toryva Jerusalém me. A'ero Jesus'ga hoi tahepia javo. Igwete Jesus'ga ipyka'nauhũve'ga repiagi ypi'a ia pyri. <sup>2</sup> Jerusalém jupihava pyri ypi'a ia u – perope hovapytymbava pyri. Jurukwara rupi ̄ga heno'eno'ẽi ovelhas jipi. Betezata ei judeus'ga ypi'a ia pe. Gwereko mbohapyrete cinco tapyi'ia ypi'a ia pyri. <sup>3</sup> A'ea gwyri pe itetirũave'̄ga nhinōgi upa ypi'a ia pyri onhimongyavo jipi. Hehae'̄ye'̄ga ko pevo u jipi ipyka'naka'nauhũve'̄ga pavẽi nomyive'̄ga pavẽi. [ <sup>4</sup> A'ereki amoamome Tupana'gapyrive'ga ojy yhya pype ya momyina. Kirẽ kiroki ̄ga oho ypy yhya pype – ̄gahã onhimohigatu a'ero. Nahã ̄ga horame ipype ga rugarurirẽ gatetirũaparavuhua ipigi ̄ga hugwi a'ero. Nurã itetirũave'̄ga nhinōgi upa ypi'a ia pyri jipi taho ypy ti ipype javo.] <sup>5-6</sup> Igwete Jesus'ga ipyka'nauhũve'̄ga repiagi pevo. “Ymyahũ hete ga ka'nauhũro,” ei Jesus'ga. A'ereki he'yjuhu trinta e oito kwara gaka'na rehe. Ikwahavame Jesus'ga ei ga pe:

—Ndepyry hete pota nde? ei ga.

<sup>7</sup> —Jipyry pota ji novĩa, ei ipyka'nauhũve'ga ga pe. A'erekí nanhimbojyhavi ipype ya momyi-name jipi, ei ga. Ji hopotarame ipype ojipe'ga hojipei ipype ji renonde jipi, ei ga Jesus'ga pe.

<sup>8</sup> A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Epo'ã! Epyhy ti ejikupeupava herogwovo, ei ga.

<sup>9</sup> Kotihĩ ga pyryvamo a'ero opo'ama herogwovo. A'ea ko sábado judeus'ga poravykye'yma. <sup>10</sup> Nurã judeus'ga nduvihava'ga ei ika'nauhügwera'ga pe:

—Kiroğwe ko sábado, ei ãa. Ndapyryvi nde hero-hoi ejikupeupava kiroğwe, ei ãa ga pe. A'erekí Moisésva'ea e'i: “Po ahe ndogwerohoi te mbatera sábado rupi nhandeporavykye'yma rupi,” ei ahe ikwatija, ei ãa ga pe.

<sup>11</sup> Igwete ga ei:

—Akoja'ga – kiroki ga ji mopo'ã ko – gaha e'i ji ve: “Epyhy ti herogwovo,” ei ga ãa pe.

<sup>12</sup> —Ma'ãa e'iuuhu nde ve naerũ herohoukarağwama? ei ãa ga pe.

<sup>13</sup> Ika'nauhügwera'ga ndokwahavi reki Jesus'ga. A'erekí Jesus'ga oho jipe ẽande'yjuhua pytera rupi ogwovo.

<sup>14</sup> Aerẽ Jesus'ga ga repiagi judeus'ga jatykahavuhua pype. Igwete ga ei ga pe:

—Ji rendu ti, ei ga ga pe. Erepo'ağatu nde kiro, ei ga. Terekote'varuhua'javi ti a'ero, ei ga. Po ti nde nderepohiri ejikote'varuhua hugwi, a'ero po ti koji'i tehe nde mbatera rahya hepiagi nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

<sup>15</sup> A'ero ika'nauhügwera'ga hoi imombe'gwovo judeus'ga nduvihava'ga pe.

—Gaha ji mopo'ã Jesus'ga, ei ga ãa pe.

**16** Nurā ūga imbote'varuhupotari Jesus'ga pe. A'ereki ga omombimombi ūgatetirūa ūga hugwi sábado rupi jipi.

**17** Igwete Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga oporavykye'ymi jipi ūga pokopokoga, ei ga. Ga javijitehe ji aporavykye'ymi ūga pokoga no, ei Jesus'ga.

**18** Ganhī'iga renduvame koji'i ūga Jesus'ga jukapotari a'ero.

—A'ereki sábado rupi ga oporavykyuhu imombiga ūgatetirūa ūga hugwi nhaneramonhava'ea nhī'iga rendukatue'yma, ei ūga. Johe'i tehe garekote'varuhua. Jiruva'ga ei ga Tupana'ga pe no, ei ūga. Nahā ga nhimongopotaruhui Tupanamo a'ero, ei ūga.

Nurā ūga Jesus'ga jukapotari a'ero.

*Tupana'ga                  gwa'yra'ga                  mongoi  
gwemimbotarimova'ea rehe*

**19** Igwete Jesus'ga ei ūga pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Jihī Tupana'ga ra'yramo ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe. Akwaha ji Tupana'ga reaporogitakatua jitekovo. A'ea rehe jate ji reaporogitaro a'ero, ei ga. Okoe'ymi ga ūgwemimbotarimova'ea rehe. Garemimbotarimova'ea rehe javijitehe ji rekoe'ymi no gara'yramo, ei Jesus'ga.

**20** A'ereki jiruva'ga ji arō hete, ei ga. A'ero ga ikwahapavukari ji ve gweaporogitakatua, ei ga. Koji'i po ti ga ikwahavukari ji ve nehē no, ei ga. “Nahanahā po ti nde rekoi ūga monhimomby'avo nehē,” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga ūga pe.

—Pyry hete tuhẽ ji ika'nauhũve'ga mopo'ami, ei ga. Johe'i tehe po ti ji japoí pyryheteva'ea nehẽ. A'ero po ti pe nhimomby'ahetei a'ea rehe nehẽ, ei ga. <sup>21</sup> A'ereki jiruva'ga omanove'ga mbogwera ġa mongovo, ei ga. Ga javijitehe jihu gara'yramo ġa mbogwerapotarame ji ġa mbogweravi ġa mongovo no, ei Jesus'ga. <sup>22-23</sup> Jihu a'e jara'ga pe: “Ereko te'varuhu nde. Eho ti hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehẽ,” a'e ji, ei ga. Jara'ga pe ji ei: “Ndepyry nde ejikoga ji rehe. Yvagi pe ti nde ruvi avuirama nehẽ,” a'e ji, ei ga. Tupana'ga tuhẽ nde'i ġa pe. A'ereki ga e'i ji ve gwa'yramo: “Ndehe ti ere ġa pe tanembohete ti ġa,” ei ga ji ve a'ero, ei Jesus'ga. Ombohete ġa Tupana'ga. Na jitehe po ti ġa tanhimbohete nehẽ no, ei ga. Kiroki ġa nanhimbohetei — ġa nombohetei jiruva'ga no nhimbuhurukara'ga, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>24</sup>—Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Ga hendukaturame nhinhi'iġa ojikoga Tupana'ga rehe nhimbuhurukara'ga rehe, gweaporogita pyahu ko ġa a'ero, ei ga. A'ero po ti ġa ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehẽ no, ei ga. Nda'ei po ti ji ġa pe nehẽ: “Peko te'varuhu pe,” ei ga. A'ereki ġa ndohoa'javi kiro hahyva'ea ruvihava viara rupi. Yvaga viara rupi ġa hoi a'ero Tupana'ga pyri nehẽ, ei ga. <sup>25</sup> Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei Jesus'ga. Ji ko Tupana'ga ra'yramo ako. Okote'varuhuve'ga po ti henuvi nhinhi'iġa nehẽ aġwamo vehevi reki. Hendukaturame po ti ġa ndeaporogitapyahuro nehẽ, ei ga. <sup>26</sup> Tupana'ga hete ahe mongoi ahe monguva. Ga javijitehe ji gara'yramo ahe mongoi no. A'ereki ga ahe mongoukari ji ve. <sup>27</sup> Na jitehe Tupana'ga ei ji

ve: “Ndehe ti ere okote'varuhuve'ga pe peko te'varuhu pe javo,” ei ga ji ve, ei Jesus'ga. A'ereki ji ko yvagipeva'ea. Yvyakotyva'ea ko jii no, ei ga.

<sup>28</sup> —Tapenhimomby'auhui ti nhinhi'īga renduva, ei ga. Aerē po ti ahe nhaporemo henduvi nhinhi'īga nehē. <sup>29</sup> Henduvame po ti omanove'ga kwerava'javi nehē. Okokatuve'ga po ti okwera okovo Tupana'ga pyri avuirama nehē, ei ga. Okote'varuhuve'ga po ti okwera nehē no. A'ero po ti ji ei ̄ga pe: “Pendekote'varuhuro ̄gwaramo po ti pe hoi hahyva'ea ruvhava pype a'ero nehē,” a'e po ti ji ̄ga pe nehē, ei Jesus'ga ̄ga pe.

### *A'iti tuhē Tupana'ga Jesus'ga mbuhuruka*

<sup>30</sup> Igwete Jesus'ga ei ̄ga pe no:

—Nhiremimbotarimo rūi ji ei ̄ga pe peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga ji mbo'euka. Garemimbo'ea rupi jate ji ei a'ero, ei Jesus'ga. Nurā hupi katu ji ei jara'̄ga pe peko te'varuhu pe javo. Hupi katu ji ei jara'̄ga pe no pepyry hete pe javo, ei ga. A'ereki nhiremimbotarimova'ea rehe rūi ji rekoi. Jiruva'ga remimbotarimova'ea rehe ji rekoi nhimbuhurukara'ga rehe, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>31</sup> —Po ti jiji tehe anhimombe'u pe me, a'ero po ti pe ndajireroviari nehē hamo ga hete onhimombe'u javo ji ve, ei ga. <sup>32</sup> Ojipe'ga ji mombe'u no jiruva'ga, ei ga. Akwaha hete ji nhimombe'ukatua. A'ereki a'itituhēva'ea garemimombe'ua, ei ga ̄ga pe.

<sup>33</sup> —Pehe pemondo ̄ga João Batista'ga pyri raikwehe tonhimombe'u ti ga javo, ei ga. Onhimombe'urame a'ero ga ei a'itituhēva'ea pe. A'ereki ga ji mombe'u katu no, ei ga. <sup>34</sup> Ji ve rūi po

ojipe'ga ji mombe'ukatui hamo, a'e ji. Pe me po  
ga ji mombe'ukatui hamo tokwaha ti ̄ga ga javo, ei  
ga ̄ga pe. Nurā ji ei João'ga remimombe'uagwera  
pe taperovia ti. Heroviarame po ti pe jikogi  
ji rehe nehē pejigwove'yma hahyva'ea ruvhava  
pype nehē, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>35</sup> —João'ga ko hyapehava ja. A'ea hendy'javame  
gwepiuka nhande ve tokwaha ti ̄ga javo, ei ga. Na  
jitehe João'ga ji repiukari pe me ikwehe tokwaha  
ti ̄ga Jesus'ga javo, ei ga. Ga pe mbo'e katu novña.  
A'ero pe ndoryvamo jiji garemimbo'ea rehe novña,  
ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>36</sup> —A'apo ji ahemonhimomby'ava'ea jipi.  
A'erekī Tupana'ga oapoapouka ji ve, ei ga.  
Nhirembiapoa tuhē ji kwahavukari pe me a'ero,  
ei Jesus'ga. João'ga nhi'iga ji kwahavukari pe me  
no. Koji'i reki nhirembiapoa ji kwahavuka pe me  
João'ga nhi'iga hohe, ei Jesus'ga. Nhirembiapoa  
repiaga ̄gwaramo po pe'ji hamo: “Tupana'ga  
ga mbuhuruka tuhē kokoty a'ea apovouka  
ga pe,” pe'ji po pe hamo, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>37</sup> Nhimbuhrukara'ga jiruva'ga ji mombe'u  
katu no, ei ga. Ndapehepiagangavi pe gara'oa.  
Pejiapyakwara pyvō pe napehenduvangavi  
ga nhi'igame no, ei ga. <sup>38</sup> Pe ndapekopotari  
ganhi'iga rupi, ei ga ̄ga pe. A'erekī pe ndaperoviari  
nhinhi'iga. Gaha reki ji mbuhuruka kokoty, ei ga.

<sup>39</sup> Pehepiepia katu pe aherembikwatijara novña  
Tupana'ga mombe'uhara, ei ga. “A'ea repiagame  
po ti nhande ikwahavi nhanderekoagwama yvagi  
pe Tupana'ga pyri nehē,” pe'ji po pe pejohupe  
novña, ei ga. Aherembikwatijara jitehe reki ji  
mombe'u pe me novña, ei Jesus'ga ̄ga pe. <sup>40</sup> Emo

pe ndapejikopotari ji rehe. Ndapejori ko pe ji pyri toroko ti Tupana'ga pyri nehē jave'yma ji ve, ei ga.

<sup>41</sup> —Ji nda'eí ahe ve tanhimbohete ti ña javo, ei Jesus'ga. <sup>42</sup> Pe ki a'e te ji atyvihu, ei ga. Anhimombaragwaha ji pe ndehe. Pe napearõi tuhē Tupana'ga, ei ga ña pe. <sup>43</sup> Ajo ji jiruva'ga hugwi. A'ereki gaha ji mbuhuruka pepyteri pe ji mombe'u ti ña pe javo, ei ga. Pe ki a'e te ndapekoi ji rehe. Ojipe'ga ko onhimbuhuteheuhu pepyteri pe. Ga ndehe pe ndekoi a, ei Jesus'ga ña pe. <sup>44</sup> Pyry pe me pe nhomboheteheteuhui a. Pe ndapekoi reki Tupana'ga remimbohetea rehe. Ga jate ko Tupanamo, ei ga. Emo pe ndape'eí: “Xako katu ti Tupana'ga ti tianembohete.” A'ea pe ndape'eí. Nurã tegwete pe me pejikoga ji rehe, ei ga ña pe.

<sup>45</sup> —Ji rüi po ti imombe'umbe'ui Tupana'ga pe pendekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga ña pe. Moisésva'ea po ti imombe'ui a'ea ga pe nehē, ei ga ña pe. Pe'ji po pe novña: “Aerẽ po ti Moisésva'ea vavagahivi nhande rehe Tupana'ga pyri nehē,” pe'ji po pe novña, ei ga. Emo po ti ahe omombe'u Tupana'ga pe pendekote'varuhua nehē, a'e ji, ei ga ña pe. <sup>46</sup> Moisésva'ea ji mombe'ukatui reki ji kwatija hako. Po pe Moisésva'ea nhi'iña reroviari tuhē hamo, a'ero po pe nhinhi'iña reroviari hamo no, ei ga. <sup>47</sup> Pe ndaperoviari reki ahenhi'iña – kiroki a'ea ahe okwatija inoña. Nurã pe ndaperoviari tuhē nhinhi'iña no, ei Jesus'ga ña pe.

## 6

*Jesus'ga ombohe'yi mbatera cinco milva'ea pe  
(Mateus 14.13-21; Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17)*

<sup>1</sup> Aerẽ Jesus'ga hero'yahavi ypihua aherovai Galiléiapeva'ea aherovai. Tiberíadespeva'ea ei ̄ga ypihua pe no. <sup>2</sup> He'yjuhu hete ko ̄ga ogwoogwovo Jesus'ga ndeviri. A'reeki ̄ga gwepigwepia ahemonhimomby'ava'ea – kiroki Jesus'ga oapoapouka imombiga ̄gatetirũa ̄ga hugwi. <sup>3</sup> Igwete Jesus'ga hoi vytyruhua rehe oina ̄gwemimbo'ehara'̄ga pavẽi. <sup>4</sup> A'ea rupi judeus'ga oapo ̄gwerĩ toryva cidade de Jerusalém me. Páscoa ko toryva rera. <sup>5</sup> Igwete Jesus'ga jovavuri he'yive'̄ga ndepiaga – kiroki ̄ga u ga pyri okovo. A'ero ga ei Filipe'ga pe:

—Mome po ti nhande ipyhygi mbatera akoja'̄ga nembi'uagwama nehẽ? ei Jesus'ga ga pe.

<sup>6</sup> Jesus'ga okwahavipe reki ̄gwemimondoagwama ̄ga pe. Emo oyvyteri pe ga ei tahendu ti Filipe'ga nhi'īga ji ve javo. Nurã ga ei Filipe'ga pe: “Mome po ti nhande ipyhygi mbatera ̄ganembi'uagwama?”

<sup>7</sup> Igwete Filipe'ga ei ga pe:

—Po ti he'yjuhuva'ea duzentos nhande imondoi itambere'ia hehe nehẽ ndohygi'i'i po ti mbatera ̄ga ndehe nehẽ, ei ga. A'reeki ̄ga he'yjuhu hete.

<sup>8</sup> Igwete André'ga – ga ko Jesus'ga remimbo'eharamo no Simão Pedro'ga irũ'ga – igwete ga ei Jesus'ga pe:

<sup>9</sup> —Avo tapihama'ga mbohapyrete cinco herekoi pães trigo'java'ea apopyra cevada apopyra, ei ga imombe'gwovo Jesus'ga pe. Dois ga pira'ia herekoi no. Emo mbohapyretero ̄gwaramo ndohygi tuhẽ ̄ga ndehe nhaporemo, ei ga ga pe.

<sup>10</sup> Igwete Jesus'ga ei ̄gwemimbo'ehara'̄ga pe:

—Pe'ji ti ña pe toapyapy ti ña upa, ei ga.

Ga erame ña pe ña apygi nhungwa'via rehe a'ero. A'erekì nhungwava gwerekò pa pevo. He'yjuhu hete ko akwaimbae'ña cinco mil. Kunhangwera'ña ndehe koji'i tehe ña nde'yjuhuhetero tayri'ña ndehe no. <sup>11-12</sup> Kiro Jesus'ga iphyigi tapihama'ga apoa pães javo Tupana'ga pe.

—Ndepyry hete nde imbuhuruka pão ore ve, ei ga ga pe.

A'ero ga ima'ema'ñukari imondovouka ñapo pe – kiroki ña oapyapy upa. Na jitehe ga iphyigi pira'ia javo Tupana'ga pe. A'ero ga ima'ema'ñukari ña pe. Ombohe'yjuhu hete reki ga pães pira'ia rehevë ña moytaromouka. Aerë Jesus'ga ei ñgemimbo'ehara'ña pe:

—Pemono'ono'õ ti hembyruera tipo'ru ti aerë nehë javo, ei ga.

<sup>13</sup> Kiro ña hoi imono'ono'oga hembyruera a'ero imotynahema yrua. He'yiva'ea doze ña imotyna-hemi yrua. A'erekì he'yì pães rembyruera cincova'ea rembyruera ña i'upavirë.

<sup>14</sup> Hapiagame pevove'ña ei a'ero:

—Ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga oapo pão imbohe'yja nhande ve, ei ña. Ga ko Tupana'ga nñi'iña mombe'uhara'ña tuhë! Moisésva'ea omombe'u ga hako uhu po ti ga yvya koty javo. Ga tuhë reki, ei ña ojohupe.

<sup>15</sup> Jesus'ga okwahavipe gandearporoña. A'ero ga ei oyvyteri pe: “Kiro po ti ña nduri ji pyhygahyavo ji rerogwovo oreruvihavuhuhetero ti eko javo ji ve nehë,” ei ga. “A'ea rehe rñi ji ruri yvya koty,” ei ga oyvyteri pe.

Nurã Jesus'ga hoa'javi ogwovo ẽa hugwi. Ga tehe oho a'ero vytyruhua rupi.

*Jesus'ga oho yjapea rupi  
(Mateus 14.22-33; Marcos 6.45-52)*

<sup>16</sup> Ka'aruheterame Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi ypiahu pe. <sup>17</sup> Igwete ẽa avi yhara pype xajivy ti Cafarnaum me javo. Ypytunamo ẽa pe a'ero ẽa horame. Jesus'ga nduri ve ẽa pyri. <sup>18</sup> Kiro yvvyruhua ruri imotypepemuhuamo ẽa pe. <sup>19</sup> Igwete ẽa ipyvupyvuri a'ero. Irupe cinco quilômetros ẽa hoi ypyteri pe. A'ero ẽa Jesus'ga repiagi ga rurame. Yhya japea rehe ga pyrũpyruõi ua yhara pyri.

—Gara katu? ei ẽa.

A'ereki ẽa okyhyji hete hepiagame garura yjapea rupi.

<sup>20</sup> —Tapekyhyji ti, ei Jesus'ga ẽa pe. Jihiko koro ako, ei ga.

<sup>21</sup> A'ero ẽa ndoryvamo here'ava ipype javo ga pe. Nanime ẽa vahemi aherovai a'ero.

*Tiheka ti Jesus'ga, ei ahe*

<sup>22-23</sup> Ko'emame jara'ẽa ei – kiroki ẽa opyta ypihua aherovai – perope ẽa o'u pão Jesus'ga nhi'igirẽ Tupana'ga pe hehe. Ko'emame ẽa ei o'ama:

—Mome po Jesus'ga hoi? ei ẽa ojohupe. A'ereki ojipeji ẽa herekoi yhara oj'i'i. Jesus'ga remimbo'ehara'ẽa avame ipype herogwovo Jesus'ga ndohoi ẽa ndupi kirame oj'i'i. Ahã ojipea yhara gahohava, ei ẽa. Mome po ga rekoi a'ero? ei ẽa ojohupe.

Ojipe'ẽa gweru yhara cidade de Tiberíades hugwi kiro imboja pevo ẽa pyri. <sup>24</sup> Gayhara

pype ġa ağa'avi upa a'ero xajivy javo. A'ereki ġa ndohepiaga'javi Jesus'ğga pevo. Aerē ġa vahemi cidade de Cafarnaum me tiheka ti Jesus'ga avo javo.

*Jesus'ga ko pāohetea'jave'ga*

**25** Jesus'ga repiagame ġa ei a'ero:

—Jesus, maname nde ruri kokoty raji'i? ei ġa ga pe.

**26** Igwete Jesus'ga ei:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Ahemonhimomby'ava'ea repiaga pe ndape'e reki ji ve: “Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukaramo oko. Nurā ti tiheka ga repiaga ga kwahava.” Ndape'e pe a'ea, ei ga. Pe'uuhu pe pāo nhiremimondoan penhimoytaromouka ojji'i. Nurā ko pe ji rekaruuhui toro'ua'ja ti javo, ei ga ġa pe.

**27** Tape'ağatarahivuhui po pe mbatera rehe hamo tiugweugwei nhande javo. Nanongara mbatera opa pa jipi. Tamombe'u katu ti pe me, ei Jesus'ga ġa pe. A'ea rehe po pe ağatarahivamo hamo – kiroki a'ea ahe mboheaporogita pyahu avuirama ahe mongoağwama – a'ea rehe po pe ağatarahivamo hamo a'ea tipota hete javo, ei ga. Pejikogame ji rehe po ti ji pe mboheaporogitayuhui pe mongovo Tupana'ga pyri a'ero nehē. A'ereki Tupana'ga jiruva'ga ji mbopopoaka ahemonhimomby'ava'ea japovouka ji ve, ei ga. Nahā ga hepiukari pe me jihi Jesus'ga mondouka pe pyri javo pe me, ei Jesus'ga ġa pe.

**28** A'ero ġa ei ga pe:

—Marā po ti ore rekoi jipi nehē Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe orokovo nehē? ei ġa.

**29** Igwete Jesus'ga ei:

—Nahā po pe ndekoi hamo, ei ga. Pejiko ti ji rehe. A'ereki Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. Nahā po ti pe ndekoi garemimbotarimova'ea rehe nehē, ei ga ġa pe.

**30** A'ero ġa ei ga pe:

—Marāva'ea po ti nde ereapo ore ve ore mon-himomby'avo nehē ndereroviarağwama nehē? ei ġa Jesus'ga pe. Gara ti nde ereapo hepiuka ore ve nehē? ei ġa. **31** Nhaneramonhava'ea o'uo'u maná mbeju'ia'javuhuva'ea pāoramo ongae'ŷi me hako. Nahā ikwatijara ei imombe'gwovo: “Yvaga hugwi ahe imbuhurukari pāo ahe ve to'u ġa javo,” e'i, ei ġa.

**32** Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Moisésva'ea rūi ombuhuruka pe me pāo yvaga hugwi. Jiruva'ga ko ombuhuruka pe me pāohetea yvaga hugwi, ei ga ġa pe. **33** A'ereki Tupana'ga remimbuhura ojy yvaga hugwi yvyakotye'ġa mboheaporogitapyahuavo ġa mongovo avuirama, ei ga ġa pe.

**34** A'ero ġa ei ga pe:

—Kotihītihī ti embuhu a'ea ore ve a'ero, ei ġa.

**35** Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Jijive ko ji ei pāohetea. A'ereki jiji ajy Tupana'ga hugwi ikwehe, ei ga. Jiji po ti ġa mboheaporogitapyahui ġa mongovo nehē. Ga i'urame pāo avova'ea po ti ġa jugweja'javi nehē. Oy'urame po ti ġa ygweja'javamo nehē, ei ga. Po ti ji rehe ġa jikogame a'ero po ti ġa ndopotara'javi hajuheve'ġa omombryharamo. “Jesus'ga jate nhande mombyry nhande mboheaporogitapyahuavo,” e po ti

̄ga neh̄e. Ga po ti horyoryve'ymi a'ero jireheva'ero  
neh̄e, ei ga ̄ga pe.

<sup>36</sup>—A'e ko ji pe me ko, ei ga. Ji repia ko pe nov̄ia. Emo pe ndapejikogi ji rehe, ei ga. <sup>37</sup> Jiruva'ga ombuhurukarame ji pyri po ti ̄ga nduri ojikoga ji rehe. Kiroki ̄ga uhu toroko ti ndereheva'ero javo ji ve – ji ti nda'eāgwami ̄ga pe ji ndopopotari pe jireheva'ero jave'yma ̄ga pe, ei ga. <sup>38</sup> A'erekji aky yvaga hugwi tako ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe a'ero, ei ga ̄ga pe. <sup>39</sup> Nahā ga ei ji ve nhimbuhurukara'ga: “Kiroki ̄ga ji ̄ga mondouka nde pyri ndereheva'ero – erekji katu pa ti ̄ga tohoyme ti ̄ga hahyva'ea ruvihava pype a'ero neh̄e,” ei ga ji ve, ei Jesus'ga. “Embogwera pa ti ̄ga ̄gamanoa hugwi ejivyra'javame yvya kotoy neh̄e,” ei ga ji ve, ei ga. <sup>40</sup> “Kiroki ̄ga nhimombaragwahavi nde rehe ojikoga – ̄ga po ti oko pyahu okovo ji pyri neh̄e,” ei jiruva'ga ji ve, ei ga ̄ga pe. Jiji po ti ambogwera ̄ga a'ero jijivyra'javame neh̄e, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>41</sup> Kiro judeus'ga nduvihava'ga ete'varuhui ga mombe'gwovo ojohupe a'ero.

—Maranuh̄rame ga euhui jiji ko pāohetea javo? “Yvaga hugwi ji jyvi ikwehe,” e'iuhu ga, ei ̄ga. <sup>42</sup> Ga ko Jesus'ga rūi naerū José'ga ra'yramo? Orokwaha memei ore ̄ga garuva'ga gayhēa reheve, ei ̄ga. Maraname te ga euhui naerū: “Ji ko aky yvaga hugwi ikwehe”? ei ̄ga.

<sup>43</sup> Igwete Jesus'ga ei ̄ga pe:

—Pepi ti pe'ete'varuhua hugwi, ei ga.  
<sup>44</sup> Jiruva'ga ombojikoge'ymame po ̄ga ndojikogi

ji rehe a'ero. Ga jikogame ji rehe po ti ji ūga mbogweravi ūgamanoa hugwi jijivyra'javame nehē, ei ga. <sup>45</sup> Nahā Tupana'ga nthi'iga mombe'uharava'ea ei ikwatija hako: "Tupana'ga po ti ūga mbo'epavi nehē," ei ahe hako, ei Jesus'ga. Kiroki ūga ūwendu katu jiruva'ga nthi'iga ga ombo'erame – ūga ojiko ji rehe a'ero, ei ga ūga pe. <sup>46</sup> Ji nda'ei: "Gwepia ūga jiruva'ga." A'erekī ndohepiagi tuhē ūga ga a, ei ga. Jihī jate ahepia jiruva'ga. A'erekī Tupana'ga hugwi ji ruri ikwehe, ei Jesus'ga ūga pe.

<sup>47</sup> —Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ūga ojiko ji rehe – ūga heaporogita pyahu kiro. Aerē po ti ūga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē no, ei ga. <sup>48</sup> Jihī ko pāoheteramo ako. Jihī ambo-heaporogita pyahu ūga mongovo avuirama, ei ga. <sup>49</sup> Penamonhava'ea o'uo'u maná pāoramo ongae'yi me jipi, ei ga. Emo ahe omano, ei ga. <sup>50</sup> Pāohetea ki a'e te ojy yvaga hugwi. Nanongara i'urame po ti ūga ndekoi Tupana'ga pyri okovo nehē, ei ga. <sup>51</sup> Jihī ko pāoheteramo ako jijyva yvaga hugwi ūga mongovouka. Po ūga jikogame ji rehe a'ero po ti ūga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga. Pāohetea – aka ja ti ji amondo pe me nehē tape'u ti javo – a'ea ko jira'oramō, ei ga. A'ea po ti ji imondoi yvyakotyve'ūga ndepyga ūga mongovouka nhimanorame nehē, ei Jesus'ga ūga pe.

<sup>52</sup> Ganhī'iga renduvame judeus'ūga nduvihava'ūga nhonhi'igayvari a'ero.

—Marā po ti ga imbuhrukaruhui gwa'oa nhande ve nehē tape'u ti javo? ei ūga ojohupe.

<sup>53</sup> Igwete Jesus'ga ei ūga pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga ġa pe. Po ti pe i'ue'ymame jira'oa jirekoa reheve, a'ero po ti pe napendeaporogitapyahui avuirama nehē, ei ga. <sup>54</sup> Kiroki ġa o'u jira'oa jirekoa reheve – ġa ko heaporogita pyahu avuirama. Aerē po ti ji ġa mbogweravi jijivyra'javame nehē, ei ga. A'ero po ti ġa ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga. <sup>55</sup> A'ereki jira'oa ġanemb'i'ua tuhē jirekoa pavēi. <sup>56</sup> Kiroki ġa o'u jira'oa jirekoa reheve – ġahā ojihe'a hete ji rehe. Jihi ajihe'a hete ġa ndehe no, ei ga. <sup>57</sup> Jiruva'ga ji mbuhuruka kokoty. Gaha ojipe'ġa mongouka. Gaha ji mongouka no, ei ga. Na jitehe kiroki ġa o'u jira'oa – jihi ti ġa mongo pyahu nehē no, ei ga ġa pe. <sup>58</sup> Jira'oa ko pāoheteramo – a'ea ojy yvaga hugwi. A'ea ko akoja atyvi – kiroki penamonhava'ea o'u aerē omanomo hako, ei ga. Pāohetea ġa i'urame po ti ġa ndeaporogitapyahuro nehē. Aerē po ti ġa ndekoi Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>59</sup> A'ea Jesus'ga ei judeus'ġa jatykahava pype Cafarnaum me. Onhimi reki Jesus'ga nhi'iġa ġa pe ga erame to'u ti ġa jira'oa jirekoa reheve javo. A'ereki Jesus'ga e'i reki ġajikoga pe ojihe.

### *Opohi ahe Jesus'ga hugwi*

<sup>60</sup> Nahā Jesus'ga he'yive'ġa mbo'embo'eí ġa nderekovo. Henduvame ganhi'iġa ġa ei ojohupe:

—Onhimi hete ganhi'iġa nhande ve, ei ġa. No-hendukatui po ahe a'ea, ei ġa.

<sup>61</sup> Jesus'ga oyvyteri pe okwahavipe ġa'ete'varuhua ojive. A'ero ga ei ġa pe:

—Nhinh'iiga pe monhimboahivuhui naerū? ei ga. <sup>62</sup> Po ti pe hepiagi jijiupira yvagi pe nehē – perope ji ajuvypy – marāi po ti pe nehē naerū? ei ga ġa pe. <sup>63</sup> Tupana'ga ra'uva omboheaporogita pyahu yvyakotyve'ġa mongovo. Yvyakotyve'ġa nomboheaporogitapyahui ojipe'ġa mongovo, ei ga. Pe nhinh'iiga rendukaturame ji pe mboheaporogitapyahukari Tupana'ga ra'uva pe pe mongovouka. <sup>64</sup> Jararamo ko pe ndaperoviari nhinh'iiga, ei ga ġa pe.

A'erekī Jesus'ga okwahavipe ġandeaporogita. Ga mbo'eypyrame vehevi ko ga okwahavipe gweroviare'ŷve'ġa. Okwahavipe ga ga no – kiroki ga aerē ga mondouka guardas'ġa po pe ga pyhygauka ġa pe.

<sup>65</sup> Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Jararamo pe ndaperoviari nhinh'iiga, ei ga. Nurā ji ei pe me ko: “Jiruva'ga ombojikoge'ymame po ġa ndojikogi ji rehe,” ei ga ġa pe.

<sup>66</sup> A'ero jara'ġa pohiri Jesus'ga hugwi onhimorenyavo. Ombo'embo'e ga ġa novīa. Kiro ġa ndohopotara'javi ga rupi. <sup>67</sup> A'ero Jesus'ga ei dozeve'ġa pe ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Pehe peho pota ji hugwi no? ei ga ġa pe.

<sup>68</sup> Igwete Simão Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ma'ġa pyri po ore hoi? ei ga. Ndehe jate ere'e ore ve: “Nahā ti pe ndeaporogitapyahuro pejikovo nehē,” ere ko nde ore ve, ei ga. <sup>69</sup> Orokwha hete ore nde rerovia. Nde ko pyryheteva'ero erekō Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei Pedro'ga ga pe.

<sup>70</sup> Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Opomo'emo'ẽ ji jijive dozeva'ero ikwehe novĩa, ei ga ẽga pe. Pepyteripeve'ga reki Diabo'gareheva'ero oko, ei Jesus'ga ẽga pe.

<sup>71</sup> Judasva'ea pe Jesus'ga e'i Simão Iscariotes'ga ra'yrava'ea pe. Jesus'ga remimbo'ehara'ẽga ko dozeve'ẽga novĩa. Judasva'ea ki a'e te aerẽ Jesus'ga pyhyguka ga mondovouka.

## 7

### *Jesus'ga irũva'ea*

<sup>1</sup> Aerẽ Jesus'ga hoi imbojoapiapiavo cidades repirepiaga Galiléiapeve'ẽga gwyri pe. Ga ndohopotari Judéiapeve'ẽga gwyri pe. A'ereki pevove'ẽga nduvihava'ẽga e'i tijuka ga javo. <sup>2</sup> A'ea rupi ko judeus'ẽga oapo ẽweri toryva huvihava. A'ea japorame ẽga oapo tapyi'ia okihavamo. <sup>3</sup> Igwete Jesus'ga irũ'ẽga ei ga pe:

—Peko ti echo Judéiapeve'ẽga gwyri pe, ei ẽga. Nde erembo'embo'e ẽga pevo ikwehe. Ehoaj'a ti ẽga pyri a'ero tohepia ti ẽga nerembiapoa ahemonhimomby'ava'ea, ei ẽga Jesus'ga pe. <sup>4</sup> Oukwahahetepotarame po ahe hepiukari ojipe'ẽga pe ẽwembiapoa hamo. Nde japorame ahemonhimomby'ava'ea ejipiuka ti ẽga pe nhaporemo a'ero, e'i tehe ẽga Jesus'ga pe.

<sup>5</sup> A'ereki gairũ'ẽga vehevi ndojikogi reki ga rehe.

<sup>6</sup> Igwete Jesus'ga ei ẽga pe:

—Ndohoi ve jihohava apiavo toryvi pe, ei ẽga. Kiromo jate pyryvamo pehoa, ei ẽga ẽga pe. <sup>7</sup> Kiroki ẽga noarõi Tupana'ga – ẽga nonhimonha'ngai pe ndehe. Emo ji rehe ko ẽga nhimonha'ngauhui jipi. A'ereki ji amombe'u katu

̄ga pe jipi ̄gandekote'varuhua, ei Jesus'ga ̄ga pe.  
<sup>8</sup> Pehe ti peho toryvi pe a'ero, ei ga. Jihi ndahoi ve kiro. A'ereki ndohoi ve jihogava apiavo, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>9</sup> Onhi'i'girē ̄ga pe Jesus'ga pytaahi'vi pevo a'ero Galiléiapeve'̄ga gwyri pe.

### *Jesus'ga hoa toryvi pe*

<sup>10</sup> Igwete Jesus'ga irū'̄ga hoi toryvi pe. Aerē Jesus'ga hoi no. Ojipiukare'yma ga hoi ojipe'̄ga ndovakie'̄y. <sup>11</sup> Igwete judeus'̄ga nduvihava'̄ga ga rekarekaruhui toryva rupi mahā akoja'ga naerū javo.

<sup>12</sup> Igwete he'yive'̄ga nhonhi'i'gayvayvari Jesus'ga rehe. Jara'̄ga ei:

—Pyry hete ga.

Jara'̄ga etehei ga pe:

—Ga iporomoandyandyjuhu, ei ̄ga o'eavo tehe ga pe.

<sup>13</sup> Okyhyji reki judeus'̄ga gwuvihava'̄ga hugwi. Nurā ̄ga nonhi'i'gī ojipe'̄ga ndovaki Jesus'ga mombe'gwovo tianerenduvyme ti ̄ga javo ̄gwaramo.

<sup>14</sup> Três Jesus'ga kiri ̄ga japorame toryva. Japopave'ymame ga hoi ̄gajatykahavuhua pyri pevove'̄ga mbo'eavo. <sup>15</sup> Igwete judeus'̄ga nduvihava'̄ga nhimomby'ai ganhi'i'gā renduva.

—Marā po ga ikwahahetei mbatera? ei ̄ga. A'ereki ikwahavipyra'̄ga nombo'eangavuhui ga, ei ̄ga.

<sup>16</sup> Igwete Jesus'ga ei ̄ga pe:

—Nhiremimbo'ea rūi reki. A'ea ko Tupana'ga remimbo'ea nhimbuhurukara'ga remimbo'ea, ei

ga ūga pe. <sup>17</sup> Kiroki ūga oko pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe – ūgahā po ti onhimmombaragwaha Tupana'ga remimbo'ea rehe ji imombe'urame ūga pe nehē, ei ga. “Tupana'ga remimbo'ea tuhē ūga imombe'ui,” e po ti ūga ji ve nehē, ei ga. “Gwemimbo'etehea rūi ūga omombe'u,” e po ti ūga nehē ji mombe'urame ūga pe nehē, ei Jesus'ga.

<sup>18</sup> —Kiroki ūga omombe'u gwemimbo'etehea – ūgahā e'i ji mbohete ti javo, ei ga. Jara'ga ki a'e te e'i: “Gaha ti pembohete ga – kiroki ga ji mbuhuruka avo.” Kiroki ūga e'i poro – ūga nomoandyandyi ojipe'ūga. A'itituhēva'ea ūga omombe'u, ei ga. <sup>19</sup> Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iōga inoōga pe me hako. Emo pe napehendukatupavi aheremimbo'eagwera, ei ga. Maraname pe ji jukapotaruhutehei? ei Jesus'ga ūga pe.

<sup>20</sup> A'ero he'yjuhuve'ūga ei ga pe:

—Anhaōga nde pojykauhu nde mboheagwyryva Diabo'gapyriva'ea! Nurā po nde ei poro, ei ūga. Ma'ūga nde juka potaruhu naerū? e'i tehe ūga Jesus'ga pe.

A'ereki ūga ndokwahavi ve gwuvihava'ūga nembijukapotara ga rehe.

<sup>21</sup> Igwete Jesus'ga ei:

—Ojipeji ji japoī ahemonhimomby'ava'ea sábado rupi, ei ga. Hepiagame pe euhui ji ve: “Maraname ga japouhui sábado rupi nhandeporavykye'yma rupi?” pe'euhu pe ji ve, ei ga. <sup>22</sup> Pehe na jitehe peapo mbatera sábado rupi no. A'ereki a'ea rupi pe peja'yra'ūga nakwanha ikyti no Moisésva'ea nhi'iōpo'rurame, ei ga. Moisésva'ea rūi

reki e'i ypy jupe. Aherenondeva'ea penemboypyā e'i ypy jupe hako, ei ga. “Pekyti ti peja'yra'gā nakwanha pi'ria sete pekirirē gā'ara rehē,” ei ahe hako, ei ga. <sup>23</sup> Po pekipava horame sábado apiavo a'ero sábado rupi tuhē pe gā kytī tihendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera javo. Ji ki a'e te sábado rupi amombi pa akoja'ga ka'nahūa gara'oa hugwi, ei ga. Maraname pe nhimonha'ngauhui ji rehe naerū? ei ga gā pe. <sup>24</sup> Tape'euhui ti ikwahahetee'ymame i'ara tehe hepiagame. A'itituhēvā'ea rupi katu po pe ei hamo, ei ga gā pe.

*Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo*

<sup>25</sup> Igwete jara'gā Jerusalémmeve'gā ei ojohupe:

—Akoja'ga rūi naerū – kiroki ga nhanderuvihava'gā ojuka potaruhu ga? ei gā. <sup>26</sup> Pehepia ti, ei gā. Gandovaki hete ga nhi'inhi'igī. Emo gā nde'i reki ga pe, ei gā. Mara'ngu po gā javo kiro ga pe: “Ga ko Cristoramo tuhē Tupana'ga remimbuhurukaramo”? Poha po gā euhui ga pe naerū? ei gā ojohupe. <sup>27</sup> Ga ko a'ea rūi reki. Cristo'ga jipiukarame po ti nhande ndikwahavi garura ma hugwi po ga ruri javo, ei gā. Akoja'ga gwyrlera reki nhande tikwha hete, ei gā ojohupe.

<sup>28</sup> A'ero Jesus'ga eahyahivi gā mbo'erame gajatykahavuhua pype.

—“Tikwha hete nhande ga,” pe'jiuhu pe ji ve naerū? ei Jesus'ga. “Tikwha hete nhande gagwyruera,” pe'jiuhu pe no, ei ga. Nhiremimbotarimo rūi reki ji ruri. Kiroki ga ji mbuhuruka

kokoty – ga ko a'itituhēve'ga. Gaha pe ndapekwa-havihu, ei ga. <sup>29</sup> Jihí reki akwaha ga. A'erekí ga hugwi ji ajo. Gaha ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ña pe.

<sup>30</sup> A'ero jara'ga Jesus'ga pyhypotari. Ndopokogi reki ña ga rehe ga pyhyga. A'erekí ndohoi ve gapyhyhava apiavo. <sup>31</sup> He'yjuhu hete reki ña – kiroki ña ojiko Jesus'ga rehe. A'ero ña ei ojohupe:

—Jesus'ga oapo pa ahemonhimomby'ava'ea, ei ña. Ndia'ei po nhande a'ero: “Cristo'ga rurame koji'i tehe po ti ga japoí ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga hohe nehē.” Poa po nhande ndia'ei, ei ña. A'erekí Jesus'ga oapopavipe ahemonhimomby'ava'ea jipi, ei ña. Ga ko Cristoramo tuhē a'ero, ei ña.

### *Guardasva'ea uhu tipyhy Jesus'ga javo*

<sup>32</sup> Igwete he'yjuhuve'ña imombe'ui nahalahā ko Jesus'ga rekoi javo. Ganhí'ña renduvame fariseus'ña ei a'ero ikwava'ñhara'ña nduvihava'ña pavéi:

—Tipyhyguka ti Jesus'ga.

A'ero ña ei guardas'ña pe – kiroki ña gwepia katu judeus'ña jatykahavuhua. A'ero ña ei ña pe:

—Pepyhy ti Jesus'ga rerua ore pyri, ei ña.

<sup>33</sup> Igwete Jesus'ga ei onhimombe'gwovo pevove'ña pe:

—Apytaahi'vi po ti ji pe pyri nehē, ei ga. A'ero po ti ji hoa'javi ga pyri nehē – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. <sup>34</sup> Pe po ti ji rekarekari nehē tiandepoko ti ga javo ji ve nehē novña. Emo po ti pe ndajirepiaga'javi nehē, ei ga. A'erekí tegwete pehohava ji pyri – perope ji aju, ei ga ña pe.

**35** Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei ojohupe:

—Marā ga euhui ndajirepiaga'javi po ti pe nehē javo? Mome tuhē po ti ga houhui a'ero nehē naerū? ei ̄ga. Nhandere'yja'ga pyri po ti ga hoi nehē naerū? ei ̄ga, kiroki ̄ga okwaki'o judeus'garūive'ga gwyri pe? ei ̄ga. Ombo'e po ti ga judeus'garūive'ga pevo nehē naerū? ei ̄ga novīa.

**36** A'erekī ga e'i: “Ji rekareka po ti pe nehē novīa. Emo po ti pe ndajirepiaga'javi tuhē nehē,” ei ga, ei ̄ga. “Tegwete pehohava ji pyri – perope ji aju,” ei ga, ei ̄ga. Gara pe po ga euhui naerū? ei ̄ga ojohupe.

### *Yhya'java'ea*

**37** Okioki ̄ga toryva apovo. Aerē mbapavava'ea rupi huvihava rupi Jesus'ga po'ami onhi'īga hahyahi ̄ga pe:

—Kiroki ̄ga yhya pota oygwejamo – tuhu ti ̄ga ji pyri oy'gwovo a'ero, ei ga ̄ga pe. Nahā a'ero, a'e ji, ei ga. Kiroki ̄ga opota Tupana'ga ra'uva rekoia onhipavēi – tojiko ti ̄ga ji rehe a'ero. A'ero po ti ̄ga herekoi a'ea nehē yhya'java'ea – kiroki a'ea ̄ga mboheaporogita pyahu ̄ga mongovo, ei ga ̄ga pe.

**38** Ga jikogame ji rehe po ti ̄ga herekohetei yhya'java'ea nehē. Ji mombe'umbe'u po ti ̄ga ojipe'gape'̄ga pe nehē, ei ga. Henduvame po ti ̄ga jikogi ji rehe no herekoheteavo yhya'java'ea. A'ea po ti ̄ga mboheaporogitapyahui ̄ga mongovo Tupana'ga pyri nehē no, ei ga. A'ea jitehe Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u no, ei Jesus'ga ̄ga pe.

**39** Tupana'ga ra'uva pe Jesus'ga ei a'ero a'ea ko yhya'java'ea javo. A'erekī ga e'i:

—Ga jikogame ji rehe yhya'java'ea po ti ji imondoi ̄ga pyri nehē a'ea ti togwereko katu ̄ga javo nehē, ei ga.

A'ea rupi Jesus'ga nomondoi ve gara'uva ojihewe'̄ga pyri. A'ereki ga nomanoī ve. A'ero Tupana'ga nombogweravi ve ga rupia ojipyri ga mboheteavo. Ohoe'yamame Jesus'ga nomondoi ve gara'uva ojihewe'̄ga pyri.

### *Onhonhi'igayva ahe Jesus'ga rehe*

<sup>40</sup> He'yive'̄ga ̄gwendu Jesus'ga nhi'īgame. A'ero jara'̄ga ei:

—Ga ko Tupana'ga nhi'īga mombe'uharamo tuhē Moisésva'ea remimombe'uhara'ga, ei ̄ga.

<sup>41</sup> Jara'̄ga ei:

—Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhrukaramo.

—Ahā, e'i tehe jara'̄ga ̄ga pe. Jesus'ga ko Galiléiapeve'ga. Cristo'ga po ti Galiléiapeve'ga rūi nehē! ei ̄ga. <sup>42</sup> Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Cristo'ga po ti oko Daviva'ea rymyminoro nehē,” e'i. “O'a po ti ga cidade de Belém me – perope Daviva'ea uvypy,” e'i ikwatijara, ei ̄ga.

<sup>43</sup> Nahā ̄ga nhonhi'igayvayvari Jesus'ga rehe upa. <sup>44</sup> Jara'̄ga ga pyhy pota novĩa. Emo ̄ga ndopokogi ve ga rehe a.

### *Judeusva'ea ruvhavava'ea ndojikogi Jesus'ga rehe*

<sup>45</sup> A'ero guardas'̄ga jivyri ikwava'ēhara'̄ga nduvihava'̄ga pyri fariseus'̄ga pyri no. Igwete ̄ga ei guardas'̄ga pe:

—Maranuhūrame pe ndapepyhygi Jesus'ga rerua ra'e? ei ̄ga ̄ga pe.

**46** Igwete guardas'ga ei:

—A'ea ko jara'ga nhi'iغا ja rũi ga nhi'igame, ei გა. Norohenduvangavi ore nanongara, ei გა გა pe.

**47** Igwete fariseus'ga ei გა pe:

—Pehe na jitehe ga pe moandyandyjuhu?

**48** Ndapekwahavihu pe? ei გა გა pe. Judeus'ga nduvihava'გა ndojikogi pa ga rehe. Ore na jitehe fariseusramo ndorojikogi pa ga rehe no, ei გა. **49** Avove'გა ki a'e te okoteheuhu onhimongyavo. Gahā ndokwahavihu Moisésva'ea remimbo'eagwera, ei გა გა pe. Nanongara'გა reki ojiko Jesus'ga rehe. Tupana'გა po ti imbohahyi გა pe nehē peko te'varuhu pe javo, etehei გა guardas'გა pe.

**50** Igwete Nicodemos'ga ei fariseus'გა pe javo. Nicodemos'ga ko fariseuramo oko no. Gaha ko oho na'ẽ Jesus'ga pyri raikwehe tahendu ti ganhi'iغا javo. Igwete ga ei გა pe:

**51** —Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i nhande ve: “Pehendu na'ẽ ti გა nhimombe'urame pe me. Ikwahavirẽ გandeaaporogita ti pyry pe ei გა pe,” e'i aherembikwatijara nhande ve, ei გა გა pe. Jesus'ga nhi'iغا renduve'yamate xa'ete'varuhuyme ti გა pe a'ero, ei Nicodemos'ga გა pe.

**52** Nurā გა ei Nicodemos'ga pe:

—Nde ko Galiléiapeva'ero jitehe naerū? Nurā nde vavagahivuhui ga rehe a, ei გა Nicodemos'ga pe. Ehepia ti Tupana'გა rembikwatijarukara ikwahava a'ero, ei გა. A'erekia'ea nde'iangavi: “Tupana'გა nhi'iغا mombe'uhara'გა Galiléiapeva'ero oko,” nde'i, e'i tehe გა. Jesus'ga ki a'e te Galiléiapeva'ero, ei გა გა pe.

[<sup>53</sup>] Igwete ̄ga kwaki'opavi ogwovo ̄gwonga pype upa.

## 8

### *Ahe gwerekō gwembirekova'earūiva'ea*

<sup>1</sup> Kiro Jesus'ga hoi oliveira ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. <sup>2</sup> Ypyhajive ga rura'javi judeus'̄ga jatykahavuhua rokari pe. Kiro ̄ga ndupavi a'ero onhimongyavo ga pyri. A'ero ga reni ̄ga mbo'embo'eavo. <sup>3</sup> A'ea rupi judeus'̄ga mbo'ehara'̄ga hēa pyhygi hēa rerua fariseus'̄ga pavēi. Hēa ̄gwembireko'garūive'ga rerekorame ̄ga hēa pyhygi hēa rerua hēa mo'ama Jesus'̄ga pyteri pe. <sup>4</sup> Igwete ̄ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, gwerekō hēa ̄gwembireko'garūive'ga. Nurā ore hēa pyhygi hēa rerua, ei ̄ga. <sup>5</sup> Ahe mbo'erame Moisésva'ea ei ikwatija hako: “Peapi ti nanongara'̄ga jukavo kunhangwera'̄ga,” ei ahe hako. Oro nde? ei ̄ga Jesus'ga pe. Marāi re po nde naerū? Toroapi ti hēa naerū? ei ̄ga.

<sup>6</sup> A'ereki ̄ga e'i jipe ojohupe:

—Tihendu ti ganhi'īga, ei ̄ga. Ga nhanenhi'ipondekwate'varuhurame po ti nhande imombe'ui nhanderuvihava'̄ga pe nehē. “Nohendukatui ga Moisésva'ea nhi'īga,” xa'e ti ga mombe'gwovo a'ero ̄ga pe nehē, ei ̄ga ojohupe.

Nurā ̄ga ei Jesus'ga pe: “Marāi re po nde naerū?” Kiro Jesus'ga nhova'apyni oina opūa pyvō ikwatija yvya rehe. <sup>7</sup> Ndopigi reki ̄ga ja'javo ga pe. A'ero ga po'ami javo ̄ga pe:

—Kiroki ga ndokote'varuhuangavi – ga ypy ti toapi hēa, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>8</sup> Igwete ga nhova'apyna'javi oina a'ero yvya  
rehe ikwatijara'java. <sup>9</sup> Ganh'iiga renduvame kiro  
onhinanhinani ̄ga hōahoi. Xava'eve'̄ga ypy oho.  
A'ero ̄ga hopavi Jesus'ga reja – kiroki ̄ga gweru h̄ea.  
Povo h̄ea ami a'ero ga pyri jara'̄ga pyteri pe. <sup>10</sup> Kiro  
Jesus'ga po'ama'javi javo h̄ea pe.

—Mahā akoja'̄ga naerū? ei ga. Ga nde'ia'javi nde  
ve teremano javo? ei ga h̄ea pe.

<sup>11</sup> —Ahā tuhē, ei h̄ea.

—Ji na jitehe nda'eí nde ve, ei ga. Heregwovo  
a'ero, ei ga. Epohi ti kiro ekote'varuhua hugwi, ei  
Jesus'ga h̄ea pe.]

### *Jesus'ga omomytu'̄e nhande ve*

<sup>12</sup> Aerē Jesus'ga nhi'iiga'javi he'yive'̄ga pe:

—Arimo ko nhande hepiakatui mbatera ikwa-  
havāgwama. A'ereki mytu'̄e nhande ve, ei ga.  
Na jitehe ji amomytu'̄e yvyakotyve'̄ga pe. A'ereki  
ji akwahavuka Tupana'ga ̄ga pe, ei Jesus'ga ̄ga  
pe. Kiroki ̄ga ojiko ji rehe ji nhi'ipo'ruavo – ̄ga  
po ti nde'ia'javi: “Ndakwahavi ji Tupana'ga,” ei  
ga. Okwaha tuhē po ti ̄ga Tupana'ga gwea-  
porōgitapyahuro nehē, ei ga ̄ga pe.

<sup>13</sup> Igwete fariseus'̄ga ei ga pe:

—Nde tehe erenhimombe'u, ei ̄ga. Nurā ore  
ndorogweroviari nenhi'iiga ndetehero ̄gwaramo,  
ei ̄ga ga pe.

<sup>14</sup> A'ero ga ei ̄ga pe:

—A'iti ji tehe anhimombe'u pe me. Emo  
a'itituhēva'ea rupi katu nhinhimombe'ua a, ei ga.  
A'ereki ji hete tuhē akwaha jiruhava – perope ji  
ajo jugwi – perope ji aho jupe no, ei ga. Pe ki a'e te  
ndapekwahavi pea – perope ji ajo jugwi – perope

ji aho jupe, ei ga ñga pe. <sup>15</sup> Ojipe'ña ara tehe pe pehepia. Ikwahahetee'yma pe etehei ñga pe a'ero peko te'varuhu pe javo, ei ga. Nahã ko yvyakotyve'ña jipi. Ji ki a'e te nda'ei poa ojipe'ña pe, ei Jesus'ga ñga pe. <sup>16</sup> Ji erame poa ñga pe a'itituhëva'ea rupi katu nhirembi'ea a'ero. A'erekì ji tehe rüi a'e. Ore memei oro'e jiji jiruva'ga pavëi nhimbuhurukara'ga pavëi, ei ga. <sup>17</sup> Peapoa aherembikwati-jara e'i no: "Mokonha'ña imombe'urame mbatera na tuhë javo a'ero hupi katu ñganembi'ea," e'i. "A'erekì ñga memei e'i a jupe," e'i ikwatijara, ei Jesus'ga. <sup>18</sup> Jiji anhimombe'u, ei ga. Jiruva'ga ji mombe'u jitehe no nhimbuhurukara'ga, ei ga. Ore memei ji mombe'u a'ero, ei Jesus'ga ñga pe.

<sup>19</sup> A'ero ñga ei ga pe:

—Mahã nderuva'ga naerü? ei ñga ga pe.

—Pe ndajikwahavi tuhë, ei Jesus'ga. Ndapekwhahavi jitehe pe jiruva'ga a'ero, ei ga ñga pe. Po pe ji kwahavi tuhë hamo, a'ero po pe jiruva'ga kwahavi hamo no, ei Jesus'ga ñga pe.

<sup>20</sup> A'ea Jesus'ga ei ñga mbo'erame judeus'ña jatykahavuhua pype – perope hyru'ia pyri. A'ea pype judeus'ña omondomondo itambere'ia Tupana'ga pe jipi. Pevo Jesus'ga ei ñga pe ñga mbo'eavo. A'ero jara'ña ga pyhypotari novña. Emo ñga ndopyhygi ga. A'erekì ndohoi ve gapyhyhava apiavo.

### *Jesus'ga onhimombe'u ahe ve*

<sup>21</sup> Aerë Jesus'ga nhi'iga'javi judeus'ña nduvihava'ña pe:

—Aho po ti ji avo hugwi nehë, ei ga. Ji reka po ti pe nehë ore pokòti javo nehë novña. Pejikote'varuhua momborukare'ymame po ti pe

manoi pejigwovo hahyva'ea ruvhava pype nehē, ei ga. Perope ji aho – pevo ki a'e te tegwete pehohava ji pyri, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>22</sup> Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei ojohupe:

—Marāi ga a'ero? Ojijukauhu po ti ga nehē naerū? ei ġa. A'erekī ga e'i: “Perope ji aho – tegwete pehohava ji pyri,” ei ga, ei ġa. Gara pe po ga ei? ei ġa ojohupe.

<sup>23</sup> Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pe ko yvyakotyva'ea. Ji ki a'e te yvagipeva'ea, ei ga. Pendeaporogita te'varuhu pe yvyakotyva'ero ġwaramo. Ji ko na rūi, ei ga ġa pe.

<sup>24</sup> Nurā ji ei pe me ko: “Pemano po ti pe imomborukare'ymame pejikote'varuhua nehē,” ei ga ġa pe. Na tuhē, ei ga. Ji ko Tupanamo ako. Po ti pe ndaperoviari a'ea nehē, a'ero po ti pe manoi pejikote'varuhuro ġwaramo nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>25</sup> —Mome ahe tuhē nde naerū? ei ġa ga pe.

—A'ea ypy tuhē ko ji a'e pe me, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>26</sup> Opomombe'uahivuhu tuhē po ji hamo pe ndekote'varuhuro ġwaramo. Emo ganhi'iga jate ko ji amombe'u yvyakotyve'ga pe nhiremienduvamo, ei ga. Ganhi'iga ko a'itituhēva'ea nhimbuhurukara'ga nhi'iga, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>27</sup> Gwuva'ga pe Tupana'ga pe Jesus'ga ei gaha ji mbuhuruka javo. A'ea onhimi reki judeus'ga nduvihava'ga pe ga erame ġa pe. <sup>28</sup> Nurā Jesus'ga ei ġa pe:

—Ji ko Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga. Pe ji mbovyrame ji mo'ama yva rehe po ti pe ji kwhavi nehē, ei ga. “Ga ko Tupanamo tuhē oko,” pe'ji po ti pe ji ve nehē, ei ga. “Ga ko ndokoi

gwemimbotarimova'ea rehe. Uva'ga remimbo'ea jate ga omombe'u okovo," pe'ji po ti pe ji ve nehē, ei ga ġa pe. <sup>29</sup> Kiroki ga ji mbuhuruka – gaha ji pavēi oko jipi. Ga ndopohiri ji hugwi, ei ga. A'erekī ji ako garemimbotarimova'ea rehe jipi ganhimo-hemaġwama ji rehe, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>30</sup> Henduvame ganhi'iġa jara'ġa jikogi ga rehe onhimongyavo.

### *Ipiro'y ahe*

<sup>31</sup> Igwete Jesus'ga ei judeus'ġa pe – kiroki ġa ojiko ga rehe:

—Po ti pe ndekoi nhinhi'iġa rupi jipi jireheva'ea tuhē po ti pe ndekoi nehē, ei ga. <sup>32</sup> Igwete po ti pe Tupana'ga kwahavi nehē a'itituhēve'ga. Ga kwahava ġwaramo po ti pe piro'yro nehē, ei ga ġa pe.

<sup>33</sup> Igwete ġa ei ga pe:

—Maraname nde euhui poha ore ve? ei ġa ga pe. Oreremimbotarimova'ea rehe jate tuhē ore rekoi. Ore ko Abraǎova'ea rymyminoro oroko, ei ġa. Orepipo'y tuhē ore ojipe'ġa hugwi jipi. Ndipopoakari tuhē ġa ore rehe, ei ġa. Marāi nde ore ve naerū: “Pepiro'y po ti pe nehē”? ei ġa ga pe.

<sup>34</sup> Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ġa oko te'varuhu jipi – ġa ndipiro'yi tuhē okote'varuhua hugwi. Gandekote'varuhua ipopoaka hete ġa ndehe a'ero, ei ga ġa pe.

<sup>35</sup> Nahā aherongapypeve'ġa, ei ga. Xava'eve'ga po omondomondo ojipyrive'ġa okoteheve'ġa jipi. Ga potara'jave'ymame ga ġa mondohetei ojhugwi, ei ga. Gwa'yra'ga ki a'e te ga nomondoi

tuhē. Gae'ŷe'ymi optya uva'ga pyri gara'yra'ga ġwaramo, ei ga. <sup>36</sup> Ji ko Tupana'ga ra'yramo, ei ga ġa pe. Gara'yra ġwaramo ji imombigi aherekote'varuhua popoakara ahe hugwi. Po ti ji imombigi pe hugwi nehē, a'ero po ti ndipopoakari tuhē pe ndehe nehē, ei ga. <sup>37</sup> Pe ko Abraăova'ea rymyminoro peko novĩa. Emo pe ji juka pota reki. A'ereki pe me ndatekwavi nhiremimbo'ea rehe, ei ga. <sup>38</sup> Ahepia ji jiruva'ga rekao. Nhirembiepiaga ji amombe'u katu pe me a'ero, ei ga. Pehe pehendu penduva'ga Diabo'ga. Penemienduva pe pehendu katu a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>39</sup> —Abraăova'ea ko oreramonhava'ea, ei ġa ga pe.

Igwete Jesus'ga ei:

—Abraăova'ea rymyminoro po pe ndekoi, a'ero po ahe javijitehe pe ndekokatui hamo, a'e ji pe me, ei ga ġa pe. <sup>40</sup> Pe ki a'e te ji juka potaruhu, ei ga. Amombe'umbe'u ji pe me a'itituhēva'ea Tupana'ga remimombe'ua. Pe ki a'e te ji juka potaruhu, ei ga. Na rūi ko Abraăova'ea rekoi hako! <sup>41</sup> Pejijuvete'ga javijitehe ko pe ndekote'varuhui! ei ga ġa pe.

A'ero ġa ei ga pe:

—Tupana'ga ra'yreteramo jate ore rekoi, ei ġa. Ndorogwerekoi ore jara'ga orojuvetero, ei ġa ga pe.

<sup>42</sup> Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Po Tupana'ga penduvetero oko hamo, a'ero po pe ji arōhetei hamo, ei ga ġa pe. A'ereki ji Tupana'ga hugwi ajo. Ji nanhimbuhuri avo. Gaha ji mbuhuruka kokoty, ei ga ġa pe. <sup>43</sup> Marā pe ndapekwhavihu nhinhi'iġa naerū? ei ga. Pe napehendupotari nhiremimombe'ua. Nurā

pe ndapekwahavihu, ei ga ña pe. <sup>44</sup> Pe ko Diabo'ga ra'yramo tuhẽ peko okote'varuhuve'ga ra'yramo. A'ero pe ndekote'vapotaruhui Diabo'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo, ei ga ña pe. Tupana'ga rembiapoypyagwera jate Diabo'ga ahe momanomanoukari kiromo jate. Ga ndokoi a'itituhẽva'ea rehe. A'ereki a'itituhẽva'ea rehe ndatekwava'javi ga pe, ei ga ña pe. O'mberame ga rekoi gweaporogita rupi. A'ereki ga i'mbeuhuve'ga tuhẽ. Gaha ahe mo'mbeuhu okovo no, ei ga. <sup>45</sup> Peroviaruhu pe ga'mbea jipi. Nurã ko pe ndajireroviarihu reki a'ero. A'ereki ji a'itituhẽva'ea mombe'u pe me, ei ga ña pe. <sup>46</sup> Manamo po ti pe hepiukari jirekote'varuhua naerũ? Ndapehepiukari tuhẽ po ti pe jirekote'varuhue'yma ñwaramo, ei ga. Marã naerũ? Ji a'itituhẽva'ea mombe'urame pe me maraname pe ndajireroviarihu naerũ? ei ga ña pe. <sup>47</sup> Tupana'gareheve'ña ñwendu katu ganhi'iña. Pe ki a'e te napehendukatui ganhi'iña gareheva'ero pejikoe'yma ñwaramo, ei ga ña pe.

### *Abraão'ea renonde Jesus'ga oko*

<sup>48</sup> Igwete judeus'ña nduvihava'ña ei Jesus'ga pe:  
—Nde ko judeuramo rüi reki, e'i tehe ña. Nde ko Samariapeva'ea ekote'varuhuve'ea. Anhaña nde pojykauhu Diabo'gapyriva'ea, ei ña. Oromombe'u katu nde a, e'i tehe ña Jesus'ga pe.

<sup>49</sup> Igwete Jesus'ga ei ña pe:  
—Anhaña ndajipojkai tuhẽ, ei ga. Jiji ambohete jiruva'ga. Pe ki a'e te ji mbotegweteuhu, ei ga ña pe. <sup>50</sup> Ji nda'e reki ojipe'ña pe tanhimbohete ti ña javo. Ojipe'ga e'i nhimbohetea rehe tombohete

ti ġa ga javo. Gaha okwaha hete javo a'itituhēva'ea rupi katu Tupana'ga, ei ga ġa pe. <sup>51</sup> Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ġa ġwendu katu nhinhi'iġa – okoe'ymi po ti ġa nehē, ei ga ġa pe.

<sup>52</sup> Igwete ġa ei Jesus'ga pe:

—Nurā ore kiro ikwahahetei a'ero. Anhaġa nde pojyka tuhē, ei ga ga pe. Abraǎova'ea omano hako. Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea na jitehe omanomba hako, ei ga. Marā kiro nde euhui naerū? “Kiroki ġa ġwendu katu nhinhi'iġa – ġa po ti okoe'ymi nehē,” ereteheuhu nde, ei ġa ga pe. <sup>53</sup> Omano ko oreramonhava'ea Abraǎova'ea hako. Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea omano jitehe no, ei ġa. Nde po nderuvihavuhu Abraǎova'ea hohe naerū nhirendukatuve'ġa po ti okoe'ymi javo naerū? ei ġa. Mome ahe tuhē nde naerū poha nde eaġwama? ei ġa ga pe.

<sup>54</sup> Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Po jiteheuhu anhimbohete, a'ea po ndapyryvi hamo, ei ga. Jiruva'ga reki ji mbohete Tupana'ga – ga pe jitehe pe'e tehe reki orombohete ore ga javo tehe, ei ga ġa pe. <sup>55</sup> Pe ndapekwhahavi reki ga. Ji ki a'e te akwaha ga. Po ji ei hamo ji ndakwahavi ga javo, a'ero po ji mbero pe javijitehe hamo no, ei ga ġa pe. Ji ki a'e te akwaha tuhē ga. Igwete ji hendukatui ganhi'iġa no, ei ga. <sup>56</sup> Penamonhava'ea Abraǎova'ea jiruraġwama gwepia potarahi hete hako. Igwete ahe hepiagi reki gworygworyvamo hehe, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>57</sup> Igwete ġa ei ga pe:

—Nandexava'ejuhu nde. Cinquenta kwara ndohoi ve nde rehe, ei ġa. Marā nde Abraǎova'ea repiaguhui naerū? ei ġa ga pe.

<sup>58</sup> —Tamombe'u katu tuhẽ ti pe me, ei Jesus'ga ġa pe. Abraăova'ea are'ymame kiromo tuhẽ ji rekoi Tupanamo, ei ga ġa pe.

<sup>59</sup> A'ero ġa ipyhygi ita tiapi ti ga javo. “A'ereki ga onhimongo Tupanamo o'mbero,” ei ġa ojohupe. Kiro Jesus'ga nhimimi ġa hugwi a'ero ogwovo judeus'ga jatykahavuhua rokara hugwi.

## 9

### *Jesus'ga ahe mboheha katu*

<sup>1</sup> Aerẽ ohorame Jesus'ga hehae'ŷve'ga repiagi. O'arypyrame vehevi ga ndahehai. <sup>2</sup> Kiro Jesus'ga remimbo'ehara'ġa ei Jesus'ga pe a'ero:

—Ma'ġa ndekote'varuhua ga mbohehate'varuhui? Garekote'varuhua tuhẽ? ei ġa. Mara'ngu po garuva'ġa ndekote'varuhua ga mbohehate'varuhuavo? Marā? ei ġa ga pe.

<sup>3</sup> A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Garekote'varuhua rūi ga mbohehate'varuhui, ei ga ġa pe. Garuva'ġa ndekote'varuhua rūi ga mbohehate'varuhui no, ei Jesus'ga. Tupana'ga omboukwaha pota nhande ve opopoakara ga rehe nehẽ. Nurā ga ndahehai, ei ga.

<sup>4</sup> Igwete Jesus'ga ei no:

—Kiro arimo nhande poravykyi nhandekovo, ei ga. A'ereki aerẽ ypytunimo tegwete nhan-deporavykyhava. A'ea rupi nhande ndiaporavyky'a'avi a'ero, ei ga. Na jitehe aġwamo ti xaporavyky a'ero. Timboukwaha ti ġa pe Tupana'ga popoakara nhimbuhurukara'ga popoakara, ei ga. A'ereki aerẽ nhande manorẽ tegwete nhande ve Tupana'ga mboukwahahava, ei ga ġa pe. <sup>5</sup> Arimo

mytu'ẽ nhande ve. Nurã nhande hepiagi ikwa-havağwama. Na jitehe ji ruvame yvya koty ji imomytu'ẽi yvyakotyve'ga akağı pe tokwaha ti ğa Tupana'ga javo.

<sup>6</sup> Onhi'iğirẽ Jesus'ga nyvuni yja rehe ikotiamo. A'ea ga imongyi hehae'ŷve'ga ropepira rehe a'ero.

<sup>7</sup> —Heregwovo ejovaheita kiro, ei Jesus'ga ga pe. Pevo yphia'i pe Siloé pe ti eho, ei ga. (Siloé ko Imondopyra.)

Pevo hehae'ŷve'ga hoi a'ero. Ojovaheirẽ ga hep-iakatui ua. Judeus'ga poravykye'yma rupi sábado rupi Jesus'ga japoı yja kotimbyra a'ea pyvõ ga mbohehavo katu. <sup>8</sup> Aerẽ hehae'ŷgwera'ga rongakotyve'ga ga repiagi. Igwete ğa ei jara'ğga pavẽi – kiroki ga hehae'ŷve'ga repia ga poranduranduvame itambere'ia rehe jipi – igwete ğa ei:

—Akoja'ga rũi novňa? ei ğa ojohupe, kiroki ga oporandurandu itambere'ia rehe jipi oina, ei ğa.

<sup>9</sup> —Ga tuhẽ, ei jara'ğga.

Emo jara'ğga e'i:

—Akoja'ga'jave'ga tehe, ei ğa.

Hehae'ŷgwera'ga e'i ğa pe a'ero:

—Ji tuhẽ ko a'ea, ei ga.

<sup>10</sup> —Marã nde rehakaturamo kiroğwe a'ero? ei ğa ga pe.

<sup>11</sup> —Uhu ga ji pyri – Jesus ei ğa ga pe, ei ga. Igwete ga ikotĩ yja ǵwendya pyvõ imongyavo jiropepira rehe, ei ga. A'ero ga ji mondoi yphia'i pe Siloé pe ji mbojovaheita, ei ga. Ganhi'iğä rupi ji hoi a'ero. Jijovaheipavame kiro ji ma'eğatui, ei ga ğa pe.

<sup>12</sup> —Mahã ga naerũ? ei ğa ga pe.

—Ji ndakwahavi, ei ga.

*Fariseusva'ea e'ie'i hehae'ÿgwerava'ea pe*

<sup>13-14</sup> Judeus'ga poravykye'yma rupi sábado rupi Jesus'ga japoí yja kotimbyra a'ea pyvõ ga mbohehavo katu. Kiro ̄ga hehae'ÿgwera'ga rerohoi fariseus'ga pyri a'ero. <sup>15</sup> Igwete fariseus'ga ei ga pe no:

—Marã nde rehakaturamo āgwamo naerũ?

—Omongy ga yja kotimbyra jiropepира rehe, ei ga. Igwete ji jovalhei nhima'ēgatuāgwama, ei ga ̄ga pe.

<sup>16</sup> Jararamo ̄ga ei ga pe a'ero:

—Akoja'ga koi Tupana'ga nombuhurukari ga, ei ̄ga. A'erek̄i ga oapo mbatera sábado rupi nhaneramonthava'ea nhi'ipo'rue'ymamo. Oko te'varuhu ga a'ero, ei ̄ga.

Jara'̄ga e'i:

—Po ga rekote'varuhui hamo, a'ero po ga ndoapoi nanongara ahemonhimomby'ava'ea jipi hamo, ei ̄ga.

A'ero ̄ga nhonhi'īgayvari ga rehe. <sup>17</sup> Igwete ̄ga ea'javi hehae'ÿgwera'ga pe:

—Oro nde? ei ̄ga ga pe. Po ga nde mbohehakatui marãi re po nde ga pe a'ero? ei ̄ga.

—Tupana'ga nhi'īga mombe'uhara'ga po, a'e ji, ei ga ̄ga pe.

<sup>18</sup> Emo judeus'ga nduvihava'̄ga ndogwerovi-apotari ga mbohehakatua.

—Ndahehai po ga raj'i, ei ̄ga novña.

A'ero ̄ga hehae'ÿgwera'ga ruva'ga mbuhurukari ojipyri gayhēa reheve.

<sup>19</sup> —Pe'ji katu ti ore ve, ei ̄ga ̄ga pe. Gaha ko ndera'yramo? A'iti ga ndahehai o'arame novña? ei

̄ga. Pe'ji ti ore ve. Marā kiro ga rehauhuro naerū? ei ̄ga ̄ga pe.

<sup>20</sup> —Ga orera'yra'ga tuhē, ei ̄ga. A'iti tuhē ko ga ndahehai o'arame ikwehe novīa. A'ea ore orokwaha hete, ei ̄ga ̄ga pe. <sup>21</sup> Emo gambohe-hakatuagwera – a'ea ore ndorokwahavi. Marā po ga ma'egatui kiro? oro'e ore, ei ̄ga. Ma'̄ga omboheha katu ga naerū? oro'e ore. A'erekī ore ndorokwahavi gambohehakatuagwera, ei ̄ga ̄ga pe. Pe'ji ti ga pe a'ero. A'erekī ga yvuakaruhu. Gaha po ti onhimombe'u pe me nehē, ei ̄ga ̄ga pe.

<sup>22</sup> A'ea ̄ga ei okyhyjiavo. A'erekī ojikwe judeus'̄ga nduvihava'̄ga e'i ojohupe: “Kiroki ̄ga e'i Jesus'ga pe: ‘Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo’ – timo'ēuka hete ti ̄ga mondovouka avuirama nhandejatykahava hugwi nehē tura'javyme ti ̄ga ipype javo nehē,” e'i jipe judeus'̄ga nduvihava'̄ga ojohupe. <sup>23</sup> Nurā hehae'̄gwera'̄ga ruva'̄ga ei ̄ga pe: “Orera'yra'̄ga yvuakaruhu. Pe'ji ti ga pe a'ero tomombe'u ti ga ombohehakatuagwera javo,” ei ̄ga ̄ga pe. A'erekī ̄ga okyhyji hete gwuvihava'̄ga hugwi.

<sup>24</sup> Kiro fariseus'̄ga hehae'̄gwera'̄ga mbuhurukara'javi ojipyri a'ero.

—Ere ti kiro ore ve: “A'itituhēva'ea jate ti ji amombe'u. A'erekī Tupana'ga ji rendu.” Ere ti poro kiro, ei ̄ga ga pe. A'erekī ore orokwaha hete akoja'ga rekote'varuhua, ei ̄ga.

Jesus'ga pe ̄ga ei o'mbero oko te'varuhu ga javo.

<sup>25</sup> —A'ea ji ndakwahavi, ei ga. Mara'ngu po ga okote'varuhuavo? ei ga. Emo ymya ji ndajirehai hepiage'yma. Agwamo ji rehakaturo hepiakatuavo. A'ea ji akwaha hete reki jitekovo, ei ga ̄ga pe.

**26** Igwete ña ei ga pe:

—Marã ga nde rerekoi nde mbohehakatuavo? ei ña ga pe.

**27** —Amombe'u ko ji pe me ko, ei ga ña pe. Pe ki a'e te napehendukatui, ei ga ña pe. Maranuhûrame pe hendupotara'javuhui naerû? Peko pota pe gareheva'ero no naerû? ei ga ña pe.

**28** A'ero ña ete'varuhuhetei ja'javo ga pe.

—Ndehe tehe reki erekouhu akoja'gareheva'ero, ei ña ga pe. Ore ki a'e te Moisésva'eareheva'ero oroko, ei ña. **29** Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ahe rerekovo hako. A'ea ore orokwaha orokovo, ei ña. Akoja'ga reki ma'ñga e'i ga pe ga mbuhurukarañgwama? A'ea ore ndorokwahavi, ei ña ga pe.

**30** —Mbiperanuhû ko a'ea! Anhimomby'a hete ji pe nenduvame, ei ga ña pe. Ga ji mboheha katu. Emo pe ndapekwhahavi ga ma'ñga ga mbuhuruka javo, ei ga ña pe ña nderekomemuamo. **31** Tupana'ga nohenduvi te okote'varuhuve'ñga nhi'iñga jipi. Tikwaha pa nhande a'ea, ei ga. Ga ki a'e te – kiroki ña ga ga mbohete tuhê okovo garemimbotarimova'ea rehe – nanongara'ñga Tupana'ga ñwendu katu, ei ga ña pe. **32** Yvyapoagwera jate ahe nohenduvangavi hehae'ÿve'ñga moma'egatua – kiroki ña ndahehai o'arame. Kiromo jate nhande nihenduvi no, ei ga ña pe. **33** Po Tupana'ga rûi ga mbuhuruka hamo, a'ero po ga ndoapoi ahemonhimomby'ava'ea hepiuka nhande ve hamo, ei ga ña pe.

**34** Igwete ña ei ga pe:

—Na tuhê ko nde e'a ereko te'varuhu, ei ña. Kiro nde ore mbo'epotaruhui naerû? ei ña ga pe.

A'ero ̄ga ga mombori pea hugwi.

*Hehae'ŷve'̄ga'jave'̄ga*

**35** Aerē Jesus'ga henduvi ga mombe'ua.

—Omombo ̄ga hehae'ŷgwera'ga onga hugwi, ei ̄ga ga mombe'gwovo.

Igwete Jesus'ga hoi ga reka. Ga repiagame ga ei ga pe:

—Erejiko pota nde Tupana'ga remimbuhrukara'ga rehe? ei Jesus'ga ga pe.

**36** —Ma'̄ga naerū? ei hehae'ŷgwera'ga. Tajiko ti ga rehe a'ero javoji, ei ga ga pe.

**37** —Erehelia nde ga'ama ejipyri a, ei Jesus'ga. Erehendu nde ganhi'īga no, ei ga. Jihī ko a'ea, ei ga ga pe.

**38** —Ajiko ji nde rehe, ei ga Jesus'ga pe a'ero.

Igwete ga Jesus'ga mbohetei jipojykahara'ga javo ga pe.

**39** Aerē Jesus'ga ei:

—Jirura ̄gwaramo ti ji avove'̄ga mboja'oja'ogi ojohugwi, ei ga. Jara'̄ga po ti ojiko ji rehe. Jara'̄ga po ti ndojikogi ji rehe, a'e ji, ei ga. Jukwaha reki ̄gandekote'varuhua a'ero, ei ga. Nahā, ei Jesus'ga. Hehae'ŷve'̄ga ndokwahavi jipi hepiage'yma ̄gwaramo. Yvyakotyve'̄ga hehae'ŷve'̄ga ja a'ero, ei ga ̄ga pe. Jara'̄ga e'i reki: “Ore ko hehae'ŷve'̄ga ja ikwahave'yma. Ekwahavuka ti ore ve a'ero,” ei ̄ga ji ve, ei ga. Nurā po ti ̄ga Tupana'ga kwahavi tuhē a'ero nehē ojikogame ji rehe nehē, ei ga. Jara'̄ga ki a'e te e'i tehe ojive: “Ore ko hehae'ŷve'̄ga ja rūi oroko. Orokwaha hete ore,” ei ̄ga nov̄ia, ei ga. Ki ̄ga tuhē po ti ndokwahavi Tupana'ga a'ero nehē. A'ereki ̄ga ndojikopotari ji

rehe. Ga nde'i ji ve: “Ekwahavuka ti ore ve,” ei Jesus'ga ġa pe.

**40** Jararamo fariseus'ga ġwendu ganhi'iġa okovo ga pyri. Igwete ġa ei ga pe:

—Ore ve po nde ei naerū: “Ga ko hehae'ŷve'ġa ja ndokwahavi”? ei ġa ga pe.

**41** Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pyry po pe ei hamo: “Ore ko hehae'ŷve'ġa ja ndorokwahavi. Ekwahavuka ti ore ve a'ero,” pe'ji po pe hamo, ei ga ġa pe. Po pe ei poha hamo, a'ero po pe napenhimongote'varuhui hamo. Emo pe pe'ji: “Ore ko hehae'ŷve'ġa ja rūi. Orokwha hete ore,” pe'ji pe, ei ga. A'ero pe nhimongote'varuhui jipi, ei ga. Naname Tupana'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

## 10

### *Ovelhas repiakatuhabra'ga*

**1-2** Igwete Jesus'ga ei ġa pe ġa mbo'eavo:

—Tamombe'u katu tuhē ti pe me, ei ga. Ovelhas repiakatuhabra'ga oki ogwovo ovelhas rokaja pype jurukwara rupi, ei ga. Kiroki ga jurukwara rupi rūi oki ipype – ga ko iporomive'ga ahe moandyandyita. Ojiupi ga hokairungava rehe tapyhygahyahi ti herogwovo javo, ei ga. Hepiakatuhabra'ga ki a'e te uhu hovapytymbava rerekohara'ga pyri. **3** A'ero ga hovapytymba'vogi hepiakatuhabra'ga pe toki ti ga ipype javo, ei ga. Igwete hepiakatuhabra'ga ki ua ġwenymbava pyri hera nanani henoina heno'eamo tokaja hugwi herogwovo, ei ga. A'ea ġwendu katu ganhi'iġa. **4** Herohorame ga hoi henonde okovo ji reviri

tuhu katu javo. A'ereki garenymbava okwaha ganhi'īga, ei ga. <sup>5</sup> Hajiheve'ga reviri ovelhas ndohoi tuhē. A'ereki ndokwahavi hajiheve'ga nhi'īga. Oka'ny reki nanongara'ga hugwi a'ero, ei ga ġa pe.

<sup>6</sup> Nahā Jesus'ga ei morogitapyahua mombe'gwovo ojo'java'ea mombe'gwovo ġa pe. Emo ġa ndokwahavi okovo.

—Maraname ga imombe'ui poa nhande ve? ei ġa ojohupe.

### *Jesus'ga ko jurukwara'java'ga*

<sup>7</sup> A'ero Jesus'ga ei ġa pe no:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Jurukwara rupi ovelhas oho okovo tokaja pype. A'ea rupi jitehe hepiakatuhara'ġa hoi ovelhas pyri herekovo, ei ga. Ji ko jurukwara'java'ea, ei Jesus'ga. A'ereki ji rupi jate yvyakotyve'ġa oho Tupana'ga viara rupi. A'ereki jiji jate ġa mongo gareheva'ero, ei ga. Jiji jate ġa mbo'euka ġandepiakatuhara'ġa pe no, ei ga. <sup>8</sup> Kiroki ġa ji renonde oko timbo'e ti Tupana'gareheve'ġa javo novňa – iporomive'ġa ja ġa ahe moandyandyi pota, ei ga. Onhimbuhu tehe ġa Tupana'gareheve'ġa pyri ġa nderekote'varuhuavo. Tupana'gareheve'ġa ki a'e te nohenduvi ġanhi'īga, ei ga ġa pe. <sup>9</sup> Ji ko jurukwara'java'ea, a'e ji, ei Jesus'ga ġa pe. Ji pyri ġa nduri javo. “Nde rupi ti toroho Tupana'ga pyri,” ei ġa ji ve, ei ga. Ga erame ji ve po ti ji ġa mongoi Tupana'gareheva'ero ġa nderekokatuavo nehē. A'ero po ti ġa inoġatui opy'a okovo nehē, ei ga. Igwete po ti ji imombyryvi ġa pe nehē ġa

ndepiakatuavo ̄ga nderekovo nehē, ei ga ̄ga pe.  
<sup>10</sup> Iporomive'̄ga uhu jipi tapyhy ti herogwovo javo.  
 “Tajuka ti,” ei ̄ga. A'ea rehe jate ̄ga nduri. Ji ki a'e  
 te ajo tamboheaporogita pyahu ti ̄ga mbohoryva  
 javo, ei ga. Tamongo ti ̄ga Tupana'̄ga pyri nehē no,  
 a'e ji, ei ga ̄ga pe.

*Jesus'̄ga ko ovelhas repiakatuharete'̄ga'java'̄ga*

<sup>11</sup> —Ji ko ovelhas repiakatuhara'̄ga'java'ea  
 jipyryheteva'ea jitekovo, ei Jesus'̄ga javo  
 ̄ga pe. A'ereki ji ahepia katu jijiheve'̄ga.  
 Gandepykavamo po ti ji manoi nehē tomanoyme  
 ti ̄ga javoji, ei Jesus'̄ga ̄ga pe. <sup>12</sup> Ji ko ojipe'̄ga ja rūi  
 – kiroki ga e'i tehe ovelhas repiakatuhara'̄ga pe  
 tahepia ti neronymbava nde ve javo tehe, ei ga.  
 Gwenymbava rūi ̄gwaramo ga ndogwerekokatui  
 reki ovelhas. Nurā ja'gwara'java'ea lobo rurame  
 hehe ta'u javo, kiro ga pohipavi ovelhas hugwi  
 a'ero onhana ogwovo, ei ga. A'ero lobo ruri  
 iphygya ovelhas herogwovo ojive. Jara okwaki'o  
 pa ojohugwiugwi, ei ga. <sup>13</sup> Oka'nhy ga ogwovo  
 ovelhas reja. A'ereki ga ni'ağataruhui ovelhas  
 rehe hepiakatuhara'̄ga rūi okovo ̄gwaramo, ei ga  
 ̄ga pe. Ji ko ga ja rūi a'ero, ei Jesus'̄ga.

<sup>14-15</sup> —Jihi ko hepiakatuhara'̄ga'java'ea  
 jipyryheteva'ea, ei Jesus'̄ga. Jiruva'̄ga ji kwaha  
 hete. Akwaha hete ji ga no, ei ga. Na jitehe  
 ji akwaha hete jijiheve'̄ga. Ga ji kwaha hete  
 no. Aerē ti ji manoi ̄gandepykavamo nehē  
 no, ei ga. <sup>16</sup> Ga ndeheve ji areko hajiheve'̄ga  
 jijiheve'ero no. Ga ko judeus'̄garūive'̄ga, ei ga.  
 Ambojikoguka po ti ji ̄ga jijihe nehē. A'ero po ti  
 ̄ga hendukatui nhinhi'īga nehē, ei ga. A'ero po

ti ñga nhaporemo ñga ndekoi jireheva'ero nehẽ ojihe'ae'a ojogwehe ojipenhindyvamo nehẽ judeus'ña judeus'garüive'ña, ei ga. Ji tehe po ti ñgandepiakatuhara nehẽ ñga ndepiakatupava nehẽ, ei ga ñga pe.

<sup>17</sup> —Jiruva'ga ji arõ hete, ei ga. A'erekji a'e: Ji ti amano jiji ñgandepykavamo nehẽ takwerava'ja ti ji javo, ei ga. <sup>18</sup> Ji jijukaukare'ymame nhiarõe'ÿve'ña pe po ti tegwete ñga pe jijukahava nehẽ. Emo nhiremimbotarimo po ti ji jijukaukari ñga pe nehẽ, ei ga. Jipopoaka ji jijukavouka nhinhimbogweravuka no, ei ga. A'erekji jiruva'ga e'i ji ve a'ea rehe: "Nahã po ti nde rekoi nehẽ", ei Jesus'ga ñga pe.

<sup>19</sup> Kiro judeus'ña nduvihava'ña nhonhi'igayvara'javi Jesus'ga nhi'iga renduva. Jara'ña e'i onhimongyavo:

<sup>20</sup> —Anhaña opojyka ga mboheagwyryvuhuavo Diabo'gapyriva'ea, ei ñga. Maraname pe henduvuhui ganhi'iga naerũ? ei ñga jara'ña pe.

Jara'ña ki a'e te e'i:

<sup>21</sup> —Ga nde'i te nanongara pe anhaña opojykarame, ei ga. Anhaña nomoma'egatui reki hehae'ÿve'ña a, ei ñga.

Nahã judeus'ña nduvihava'ña nhonhi'igayvari Jesus'ga nhi'iga rehe.

### *Ahe ndokoi Jesus'ga rehe*

<sup>22-23</sup> Aerẽ Jesus'ga rekoi judeus'ña jatykahavuhua pype. Igwete ga hoi okovo onga rembe'yvuhu pe ñgambo'ehai pe – a'ea pe ñga ei Salomão'ea apoa. Kiro yapouhua. Igwete judeus'ña japoí toryva pevo cidade de Jerusalém me. A'ea rupi ñga ojapyakaaka ojatykahavuhua

apopava rehe. A'ereki ymya onga apopavame ahe okwava'ẽ Tupana'ga pe ġwino teni javo ga pe. <sup>24</sup> Igwete Jesus'ga hoi okovo onga rembe'yvuhu pe. A'ero judeus'ga nduvihava'ga nduri Jesus'ga pyri ga atimana javo ga pe.

—Manamehū po ti nde nhimombe'ui ore ve nehē? ei გა Jesus'ga pe. Po nde Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo, enhimombe'u katu ti ore ve a'ero tonhimimyme ti ore ve, ei გა ga pe.

<sup>25</sup> —Anhimombe'u tuhē ko ji pe me jipi, ei Jesus'ga გა pe. Emo pe ndaperoviapotaruhui nhinhi'iგა. Nhirembiapoa – a'ea Tupana'ga oapouka ji ve – a'ea po ji kwahavukari pe me hamo, ei ga გა pe. <sup>26</sup> Emo pe ndaperoviapotari. A'ereki pe jireheva'ea rūi, ei ga. <sup>27</sup> Jireheve'გა გwendu katu nhinhi'iგა, ei ga. Akwaha hete ji გა. Igwete nhiremimbotarimova'ea rehe გა ndekoi jipi, ei ga გა pe. <sup>28</sup> Amboheaporogita pyahu ko ji გა kiro, ei ga. Aerē po ti ji გა nderohoi yvagi pe გა mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehē no. A'ero po ti გა ndohoja'avi hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ga გა pe. Ndipe'akavi გა ji hugwi, ei ga. <sup>29</sup> Jiruva'გა – gaha გა mbojikoguka ji rehe – გა popoakahetero jara'გა hohe pa. Nurā ndipe'akavi გა ga hugwi, ei ga. <sup>30</sup> Ojipeji ko ore rekoi Tupanamo jihu jiruva'ga pavēi, ei ga გა pe.

<sup>31</sup> A'ero judeus'გა nduvihava'გა ipyhygi ita tiapi ti ga javo. <sup>32</sup> Igwete Jesus'ga ei გა pe:

—Pehepiepia pe nhirembiapoa novīa, ei ga. He'yiva'ea Tupana'ga oapouka ji ve pyryva'ea. Marāva'ea rehe pe ji apipotaruhui naerū? ei Jesus'ga გა pe.

**33** —Pyryva'ea rehe rũi ore nde apipotari, ei ̄ga ga pe. Nde euhurame ite'varuhuva'ea rehe ore nde apipotari. A'erekī nde Tupana'ga mbotegwetei javo tehe ga pe. A'erekī nde yvyakotyva'ero tehe erenhimongo potaruhu Tupanamo, ei ̄ga ga pe.

**34-35** Igwete Jesus'ga ei ̄ga pe:

—Pekwaha pe pejiapoa ikwatijara novĩa. Kiha ko omombe'u Tupana'ga nhi'īga ahe ve hako, ei ̄ga ga pe. A'erekī Tupana'ga e'i ahe ve hako: “Pe'e ti ojipe'̄ga pe ji py'rovo,” ei ga. Ahe ve jitehe ga ei a'ero: “Pe ko tupanamo,” ei ga. Ikwatijara – kiroki omombe'u Tupana'ga nhi'īga – kia koi a'itituhẽva'ea, ei Jesus'ga ̄ga pe. Tupana'ga e'i ahe ve hako pe ko tupanamo javo. **36** Maranuhūrame pe euhui ji ve naerū ji nhimombe'urame ji ko Tupana'ga ra'yramo javo, ei ̄ga ga pe. “Nde erembotegwete Tupana'ga,” pe'ji tehe pe ji ve, ei ga. Emo ji ve tuhẽ Tupana'ga ei: “Ndehe ti echo yvya koty ekovo nhiremimbotarimova'ea rehe nehẽ,” ei ̄ga ji ve, ei ga. **37-38** Pe ndaperoviarihu nhinhi'īga, ei ga. Ji ko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ako tuhẽ japovo ahemonhimomby'ava'ea. Po ji japoe'ymame taperoviari ti nhinhi'īga a'ero. Ji japorame ahemonhimomby'ava'ea po pe hepiagame heroviari hamo, ei ga. Perovia ti a'ero tapekwaha orejikoty'ara onhopavẽi jihī jiruva'ga pavẽi. A'erekī jiruva'ga ojikoty'a ji pavẽi okovo. Jihī ajikoty'a jiruva'ga pavẽi no, ei ̄ga ga pe.

**39** Kiro ̄ga Jesus'ga pyhypotara'javi a'ero novĩa. Igwete ga nhimbojirevi ogwovo ̄ga hugwi.

<sup>40</sup> Igwete Jesus'ga jivyra'javi rio Jordão aherovai opytavo – perope Joāova'ea ġamobatizagweri pe.  
<sup>41</sup> Kiro he'yjuhuve'ga nduri Jesus'ga pyri. Igwete ġa ei ojohupe:

—Joāo'ga ndoapoangavi ahemonhi-momby'ava'ea, ei ġa ahe mombe'gwovo. Emo Jesus'ga mombe'urame ga omombe'u katu pa, ei ġa ojohupe.

<sup>42</sup> A'ero pevove'ga jikogi Jesus'ga rehe onhi-mongyavo.

## 11

### *Lázarova'ea manoagwera*

<sup>1-2</sup> Ojipe'ga kiro itetirūa. Garera ko Lázaro. Cidade de Betânia pe ga ruvi ġwendyra'ga pavēi. Ga ko Martahēa Mariahēa pavēi. (Mariahēa ko akojahēa – kiroki hēa aerē omongy nhandya perfume nhandepojykaharete'ga pya rehe Jesus'ga pya rehe. A'ero hēa imomikaġi gapya o'ava pyvō.) Hēakuvyra'ga Lázaro'ga kiro itetirūa. <sup>3</sup> Nurā Maria'ġa ojipe'ga mondoukari Jesus'ga pyri.

—Ere ti nhandepojykaharete'ga pe itetirūa hete kiro garemiarōhara'ga javo ga pe, ei ġa ga pe imondovouka onhi'iġa Jesus'ga pe.

A'ero ga hoi ġanhi'iġa imombe'gwovo Jesus'ga pe.

<sup>4</sup> Henduvame Jesus'ga ei:

—Lázaro'ga tetirūa nomomanoukaraġwami ga, ei ga. Gatetirūa ko Tupana'ga ruvhavuhuhetea repiukaraġwama tokwaha ti ġa jiruvihavuhuhetea no, ei ga. Gatetirūaro ġwaramo po ti ġa ei ji ve nehē ipopoaka hete Tupana'ga ra'yra'ga javo ji ve nehē, ei Jesus'ga.

<sup>5</sup> Jesus'ga oko hete Marta'ga ndehe ġakuvyra'ga rehe no Lázaro'ga rehe. <sup>6</sup> Emo imombe'urame Lázaro'ga tetirūa ga pe Jesus'ga opytaahi'vi na'ẽ pevo upa. Mokōi ga kiri pevo jitehe. <sup>7</sup> Kirē ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe a'ero:

—Xajivy ti kiro Judéiapeve'ga gwyri pe a'ero, ei ga ġa pe.

<sup>8</sup> —Jesus, ei ġa. Judéiapeve'ga nde apipotaruhu pevo oji'i. Kiro nde hopotara'javamo pevo jitehe naerū? ei ġa Jesus'ga pe.

<sup>9-10</sup> Igwete Jesus'ga ei nahā javo ġa pe:

—Ara rupi ve gwerekoo doze horas, ei ga. Arimo nhandehorame nhandekovo nhande ndi'ari yvya rehe hepiakatuavo ġwaramo. A'ereki nhanderyapehava omomytu'ẽ nhande ve, ei ga ġa pe. Yptyunimo nhandehorame nhande ari a'ero hepiage'yma ġwaramo. Tegwete nhande ve a. A'ereki nianderyapehavi yptyunimo, ei ga ġa pe. Aġwamo ko arimova'ea ja nhande ve. Aġwamo nhande rekoramē Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nianemombikavi, ei ga. A'ereki Tupana'ga omomytu'ẽ ġwemimbotarimova'ea nhaneakağı pe nhande pokoga jipi, ei ga. Aerē po ti yptyuna ja nhande ve nehē. A'ereki aerē nhande manoramē tegwete nhande ve, ei ga. Xaho tuhē ti kiro a'ero. A'ereki ndohoi ve nhimomanohava apiavo, ei ga ġa pe imombe'gwovo.

<sup>11</sup> Aerē Jesus'ga ei ġa pe no:

—Nhaneremiarōhara'ga kiro oki upa Lázaro'ga, ei ga. Taho ti ga moma'eamo a'ero, ei ga ġa pe.

<sup>12</sup> Igwete garemimbo'ehara'ga ei:

—Po ga kirame kiro a'ero po ti ga nhimohigatui  
nehē, ei ̄ga ga pe nov̄ia.

<sup>13</sup> “Lázaro'ga kira pe po ga ei ra'e,” ei ̄ga oyvyteri  
pe. Lázaro'ga manoia pe Jesus'ga ei reki. A'ero ga  
imombe'ukatui ̄ga pe:

<sup>14</sup> —Lázarova'ea omano ra'e, ei ga ̄ga pe. <sup>15</sup> Ji  
rekoe'yma ̄gwaramo ahe pyri ahe manorame  
a'ero po ti ji pe monhimomby'ahetei nehē tapejiko  
hete ti ji rehe javo. Nurā ji roryvamo jirekoe'yma  
rehe pevo, ei Jesus'ga. Xaho ti kiro ahe pyri a'ero,  
ei ga ̄ga pe.

<sup>16</sup> Igwete Tomé'ga – o Gêmeo ei ̄ga ga pe – igwete  
ga ei jara'̄ga pe:

—Xaho ti Jesus'ga rupi xamano ti ga pav̄ei a'ero  
nehē, ei Tomé'ga ̄ga pe.

A'ero ̄ga hoi cidade de Betânia pe pea rupi og-  
wovo.

### *Jesus'ga ko gambogwerahavamo*

<sup>17</sup> Jesus'̄ga horame Betânia pe ̄ga imombe'ui  
Lázaro'ga manoagwera ̄ga pe.

—Mbohapy'ri quatro ore kiri kiro ahera'oa  
mongirē itaruvihavuhua kwaruhua pype ahe  
nōga, ei ̄ga imombe'gwovo Jesus'̄ga pe.

<sup>18</sup> Jerusalém ko ira'agwe Betânia hugwi três  
quilômetros. <sup>19</sup> Pevove'̄ga ohooho a'ero Martahēa  
pyri Mariahēa pyri nōga porogwetyga. <sup>20</sup> Igwete  
Martahēa henduvi Jesus'ga rura mombe'urame.  
A'ero hēa hoi tahovat̄i ti ga javo. Mariahēa ki a'e  
te onga pype hēa reni upa. <sup>21</sup> Igwete Martahēa hoi  
ovahema Jesus'ga pyri.

—Jesus, ei hēa ga pe. Avo po nde rekoi  
raji'i hamo, a'ero po jikuvyrava'ea nomanoi raji'i

hamo! ei hēa Jesus'ga pe. <sup>22</sup> Kiroğwe vehevi nde erame Tupana'ga pe po ti ga nde rendukatui hamo, ei hēa ga pe. A'ea ji akwaha hete, ei hēa ga pe.

<sup>23</sup> —Okwera po ti ndekuvyrava'ea nehē, ei Jesus'ga hēa pe.

<sup>24</sup> —Akwaha ji ahekweravağwama aerẽ mbapava koky Tupana'ga omanove'ğä mbogwerapavame nehē, ei hēa.

<sup>25</sup> Igwete Jesus'ga ei hēa pe:

—Jihi ko ğa mbogweraharamo ako ğa mongovo, ei ga. Kiroki ğa ojiko ji rehe – omanorame vehevi po ti ğa ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga hēa pe. <sup>26</sup> Kiroki ğa heaporogița pyahu ojikoga ji rehe – ğahā po ti ndohoi tuhē hahyva'ea ruvhava pype nehē. Oko hete po ti ğa Tupana'ga pyri avuirama okovo nehē, ei ga. Ererovia nde a'ea? ei Jesus'ga hēa pe.

<sup>27</sup> —Arovia ji, ei hēa ga pe. A'erekī nde ko Tupana'ga remimbuhurukaramo erekō Tupana'ga ra'yramo erekō, ei hēa. A'erekī nde ve ko Tupana'ga e'i hako toho ti ga yvya koky javo, e ko ga nde ve, ei hēa ga pe.

### *Jesus'ga ojehe'o*

<sup>28</sup> O'erē Jesus'ga pe Martahēa jivyri ua onga pe. Igwete hēa hoi oirūhēa pyri Mariahēa pyri. Gandovakie'ŷ hēa hoi javo hēa pe.

—Uhu ga nhanembo'ehara'ga, ei hēa. “Tuhu ti hēa ji pyri,” ei ga nde ve, ei hēa Mariahēa pe.

<sup>29</sup> A'ea renduvame kotihī hēa po'ami ogwovo ga pyri Mariahēa. <sup>30</sup> Jesus'ga novahemi ve cidade pe. A'evo ga rekoi – perope Martahēa oho ga

rovatiamo. <sup>31</sup> Kiro Mariahēa po'ami nhandaipe ogwovo ga pyri a'ero. Kiroki ġa hēa pavēi oko onga pype hēa porogwetyga – gwepia ġa hēahoa. Nurā ġa ei ojohupe novīa:

—Kiro hēa hoi aheryvy pe tajehe'o ti ahe pyri javo, ei ġa novīa. Xaho ti hēa reviri a'ero, ei ġa ojohupe a'ero.

<sup>32</sup> Kiro Mariahēa hoi Jesus'ga pyri a'ero. Ga repiagame hēa ndurugi ġwenypy'amo gapyā pyri.

—Jesus, ei hēa. Avo po nde rekoi raji'i hamo, a'ero po jikuvyrava'ea nomanoi raji'i hamo! ei hēa ga pe.

<sup>33</sup> Jesus'ga gwepia hēajehe'oa ġajehe'oa rehevē – kiroki ġa uhu hēa rupi. Omynhete gapy'a a'ero.

<sup>34</sup> Igwete ga ei:

—Mome pe ahe noġi raji'i? ei ga ġa pe.

—Herejo hepiaga, ei ġa ga pe.

<sup>35</sup> Igwete Jesus'ga jehe'oi.

<sup>36</sup> —Pehepia. Ga oarō hete ahe! ei ġa gajehe'oa repiaga.

<sup>37</sup> Jara'ġa ki a'e te e'i:

—Ga omoma'eġatu hehae'ŷve'ga raji'i, ei ġa. Tegwete po ga pe naerū Lázarova'ea manoagħwama mombiga raji'i naerū? ei ġa ojohupe.

### *Ombogwera ga Lázarova'ea*

<sup>38</sup> Jesus'ga py'a omynhetea'ja. Igwete ga ruri garyvy pe ikwaruhu pe. Jurukwara pype u itauhua imohinipyra hovaptyymbavamo.

<sup>39</sup> —Pepe'a ti itauhua, ei Jesus'ga pevove'ġa pe. A'ero Martahēa ei ga pe:

—Ah, Jesus, kiro inemahivamo jikuvyrava'ea ra'oa. A'erekī he'yī'i quattro ore kiri ahe manorē, ei hēa ga pe.

**40** Igwete Jesus'ga ei hēa pe a'ero:

—A'e ko ji nde ve ko: “Po ti nde jikogi ji rehe, a'ero po ti nde hepiagi Tupana'ga ruvhavuhuhetea nehē,” ei ga hēa pe.

**41** A'ero ġa ipe'ai itauhua jugwi. Igwete Jesus'ga jovavuri yvagi pe javo.

—Apī, ei ga. Ndepyry hete nde ji rendukatuavo kiro, ei ga Tupana'ga pe. **42** Nde ji rendu katu tuhē jipi. Emo ji a'e poa nde ve avove'ġa ndovaki togwerovia ti ġa neremimbuhuragwera ji rehe, ei ga Tupana'ga pe.

**43** Onhi'iġirē Tupana'ga pe Jesus'ga eahyi:

—Lázaro, ei ga. Here ehema! ei ga ga pe.

**44** A'ero Lázaro'ga vyri omanoa hugwi ohema ikwaruhua hugwi. Imamanipyra ga gweru opya opoa reheve. Ga'akaġa na jitehe gwerekō tapy'ynhapira ojihē no. A'erekī judeus'ġa omamamama ahera'oa tapy'ynhapipukuhua pyvō jipi ahe mondorame ahe nogā ita kwaruhua pype jipi.

—Pemama'ndo ti ga hugwi tapy'ynhapira kwarava ga hugwi toho ti ga, ei Jesus'ga ġa pe.

### *Ahe ojuka pota Jesus'ga*

*(Mateus 26.1-5; Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2)*

**45** Kiro he'yjuhuve'ġa jikogi Jesus'ga rehe a'ero judeus'ġa – kiroki ġa uhu Mariahēa pyri. A'erekī ġa gwepia Jesus'ga remimbogwerava. **46** Jara'ġa ki a'e te oho fariseus'ġa pyri imombe'gwovo.

—Jesus'ga ombogwera Lázaro'ga gamanoa hugwi! ei ̄ga ̄ga pe Jesus'ga mombe'gwovo.

<sup>47</sup> A'ero fariseus'ga ei ikwava'ēhara'̄ga nduvihava'̄ga pavēi:

—Timbojatyka jara'̄ga a'ero ̄gamogitahara'̄ga.

Igwete judeus'ga mōgitahara'̄ga jatykapavi javo ojohupe.

—Marā po ti nhande rekoi nehē naerū? ei ̄ga ojohupe. A'erekī he'yjuhu akoja'ga oapoapouhu ahemonhimomby'ava'ea jipi, ei ̄ga Jesus'ga mombe'gwovo. <sup>48</sup> Po ti nhande nimombigi ga, a'ero po ti ̄ga nhaporemo ̄ga jikogi ga rehe nehē, ei ̄ga. “Gaha jate kiro oko nhanderuvihavuhuhetero,” e po ti ̄ga ga pe a'ero nehē, ei ̄ga ojohupe. Huviavuhu'ga ikwahavame cidade de Roma pe po ti ga ei nehē: “Judeus'ga po ti nanhirendukatua'javi kiro a'ero nehē,” e po ti ga nehē, ei ̄ga. A'ero po ti ga soldados'ga mbuhurukari nhande pyri tapemomba pa ti pe judeus'ga javo. “Gajatykahavuhua po ti pemomba pa nehē no,” e po ti ga soldados'ga pe nehē, ei ̄ga ojohupe.

<sup>49</sup> A'ero Caifás'ga – ga ko ikwava'ēhara'̄ga nduvihavuhu'ga a'ea rupi – kiro ga ei ̄ga pe:

—Ndapekwahavihu pe! ei ga. <sup>50</sup> Omano po ga hamo, ei ga javo. A'ero po ti ̄ga nianemomanoukari pa nehē. Na ti ojipejive'ga manoi nhande py'rovo a'ero xamanombavyme ti nhande judeusramo, ei ga ̄ga pe. Nanongara po ti pyry pe me nehē, ei ga. Pejapyaka katu ti a'ea rehe a'ero, a'e ji, ei Caifás'ga ̄ga pe.

<sup>51</sup> Ga rūi onhimbo'e a'ea rehe javo. Tupana'ga reki ombo'euka ga hehe. A'erekī a'ea rupi

Caifás'ga ikwava'ẽhara'ẽga nduvihavamo oko. Tupana'ga ombo'euka ga ẽwemimbotarimova'ea rupi. A'ero Caifás'ga ei ẽga pe imombe'gwovo Jesus'ga manoagwama judeus'ẽga ndepykavamo.

<sup>52</sup> Judeus'ẽga pe jate rũi reki Jesus'ga manoi. He'yjuhuve'ẽga pe judeus'garũive'ẽga pe ga manoi no – kiroki ẽga ojiko Tupana'ga rehe ogwyri pe nhaporemo. Omano ga Tupana'gareheve'ẽga pe nhaporemo tojihe'ae'a ti ẽga ojogwehe ojipenhindyvamo javo.

<sup>53</sup> Igwete Caifás'ga ei ẽga pe imombe'gwovo Jesus'ga manoagwama. A'ero judeus'ẽga nduvihava'ẽga nhomonhi'iõgi javo jipi.

—Marã po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehẽ? ei ẽga javo ojohupe.

<sup>54</sup> Nurã Jesus'ga ndokoa'javi judeus'ẽga ndovaki. Pea hugwi ga hoi cidade de Efraim me a'ero upa ongæy'yma koty. Efraim me ga pytai a'ero ẽwemimbo'ehara'ẽga pavẽi.

<sup>55</sup> Kiro judeus'ẽga oapo ẽweri toryva. Páscoa ei ẽga jupe. A'ero ẽga hoõahoi kiro ogwyra hugwi onhimongyavo tihepia ti toryva javo. Toryva renonde ẽga hoi Jerusalém me onhimboavujikwejikwea nahannahã nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe javo.

<sup>56</sup> A'ero ẽga Jesus'ga rekarekari novĩa. Igwete ẽga nhomonhi'inhi'iõgi ojatykahavuhua pype o'ama.

—Marãi pe a'ero naerũ? ei ẽga ojohupe. Uhu po ti ga toryvi pe nehẽ? ei ẽga. Mara'ngu po ti ga ure'yma nehẽ? ei ẽga ojohupe.

<sup>57</sup> Ojikwe vehevi ikwava'ẽhara'ẽga nduvihava'ẽga ei ẽga pe fariseus'ẽga pavẽi:

—Po ti pe ikwahavi garekohava, pemombe'u ti ore ve toropyhy ti ga, e'i jipe ġa ġa pe.

## 12

*Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga pya rehe  
(Mateus 26.6-13; Marcos 14.3-9)*

<sup>1</sup> Aerē Jesus'ga ei ǵwemimbo'ehara'ǵa pe:

—Mbohapyrete cinco po ti nhande kiri. A'ero po ti ǵa japoí toryva Páscoa Jerusalém me nehē, ei ga ǵa pe. Xaho na'ẽ ti Betânia pe, ei ga ǵwemimbo'ehara'ǵa pe.

Igwete ǵa hoi Lázaro'ga pyri – akoja'ga Jesus'ga ombogwera gamanoa hugwi. <sup>2</sup> A'ero pevove'ǵa japoí mbatera Jesus'ǵa pe to'u katu ti ǵa ore pyri javo. Igwete Martahēa herueruri mbatera ǵa pe. Lázaro'ga oapy oina Jesus'ga pyri jara'ǵa pavēi. Igwete ǵa i'ui. <sup>3</sup> Kiro Mariahēa heruri perfume nhandya. Nardo ei ǵa jupe nomombaraviva'ea. He'yjuhuva'ea itambere'ia hēa omondo hehe. Meio litro hēa gwerekō. Kiro hēa heruri heka'voga Jesus'ga pya rehe. A'ero hēa imomikagi gapya o'ava pyvō. Ikatīgahiva ohygahi onga rehe. <sup>4</sup> A'ero Jesus'ga remimbo'eharava'ea Judas Iscariotesva'ea – ahe ko aerē opyhyguka Jesus'ga – a'ero ahe ei:

<sup>5</sup> —Maranuhūrame hēa nomondojuhu kia itambere'ia kwepygauka ǵa pe? ei ahe. He'yjuhuva'ea itambere'ia trezentos po ǵa ikwepygi hēa pe nhandya rehe ramo, ei ahe. Imbatere'ýve'ǵa pe po hēa imondoi itambere'ia a'ero ramo, ei ahe ǵa pe.

<sup>6</sup> Judasva'ea ni'aǵataruhui reki imbatere'ýve'ǵa ndehe Mariahēa pe ja'javo. Ahe ko iporomiva'ea. Gwereko ahe Jesus'ǵa pe ǵaitambere'ia ryru'ia

herekokatuhava. A'ero ahe ipyhygi itambere'ia jugwi imima ojive jipi. Nurā ahe nhi'igahyi Mari-ahēa pe itambere'ia potaruhuavo.

<sup>7</sup> A'ero Jesus'ga ei:

—Na hēa rekoi jate gwemimbotarimo, ei ga. Hēa gwerekō a'ea nhityhava rupiaramo, ei Jesus'ga. <sup>8</sup> Okoe'ymi imbatere'ŷve'ga pe pyri. Imondopotarame po pe imondoi a'ero ġa pe jipi hamo, ei ga. Ji po ti a'e nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

### *Ahe ojuka pota Lázarova'ea*

<sup>9</sup> Kiro judeus'ga ikwahavi Jesus'ga ruva pevo Betânia pe. A'ero ġa nduri ga repiaga onhimongyavo. Lázaro'ga repiaga ġa nduri no – akoja'ga Jesus'ga ombogwera. <sup>10</sup> Nurā ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga – ġa e'i jipe tijuka ti Jesus'ga javo – igwete ġa ei ojohupe kiro:

—Tijuka ti Lázaro'ga no, ei ġa.

<sup>11</sup> A'erekī he'yjuhuve'ga judeus'ga opohi kiro ġa hugwi Jesus'ga rehe okovo. Lázaro'ga mbogwerava ġwaramo ġa jikogi Jesus'ga rehe a'ero opohia ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga hugwi. Nurā ġa Lázaro'ga jukapotari kiro.

*Jesus'ga ovahē Jerusalém me Domingo dos ramos*

*(Mateus 21.1-11; Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40)*

<sup>12-18</sup> Ko'emame Jesus'ga ipyhygi jumentinho taho ti Jerusalém me i'arimo javo. A'ea ja Jerusalém me ġa Jesus'ga mombe'ui.

—Kiro po ti ga ruri nehē, ei ġa.

A'ero he'yjuhuve'̄ga – kiroki ̄ga uhu toryva repiaga Páscoa repiaga – a'ero ̄ga ei:

—Xaho ti ga rovatiamo, ei ̄ga.

A'erekia ojipe'̄ga omombe'umbe'u Lázaro'ga mbogwerava ̄ga pe.

—Orohepia ore Jesus'ga oji'i, ei ̄ga. Lázaro'ga manorame Jesus'ga hoi ikwaruhua pyri. Ga onhi'īga mondoi ga pe ga mbojipe'avo ga mbuhua jugwi, ei ̄ga. Nahā ga ga mbogweravi gamanoa hugwi oji'i, ei ̄ga imombe'gwovo ̄ga pe.

A'ea renduvame he'yjuhuve'̄ga ei a'ero:

—Jesus'ga oapo hete ahemonhimomby'ava'ea, ei ̄ga. Xaho ti ga repiaga a'ero Lázaro'ga mbogwerahara'ga, ei ̄ga ojohupe.

Nurā Jesus'ga rura kwahavame ̄ga hoi ga rovatiamo. Igwete ̄ga hakā vondogi pindova rova iphyga herogwovo imbovavaga timbohete ti Jesus'ga javo. Igwete ̄ga ga mbojiroviari ga rerua ga rerovahema. A'ero ̄ga ei ga mombe'gwovo:  
“Timbohete ti Tupana'ga,” ei ̄ga.

“Nhandepojykaharete'ga ti tomombyry ga pe

– kiroki ga nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri,” ei ̄ga.

“Tupana'ga ti tomombyry hete ga pe

– kiroki ga oko nhanderuvihavuhuhetero israelitas'̄ga nduvihavuhuhetero,” ei ̄ga.

Kiro Jesus'ga ruri jumentinho arimo ua a'ero. A'erekia na tuhē Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve imombe'ujipei garurāgwama.

“Tapekyhyji ti Jerusalémmeva'ero,” ei ahe.

“Pehepia. Kiro ki ga u penduvihavuhuhete'ga jumenta ra'yra arimo oina,” ei ahe ikwatija hako.

Jesus'ga rurame garemimbo'ehara'̄ga nonhimombaragwahavi garura rehe.

—Maraname tuhē Jesus'ga ruri nahā naerū? ei ̄ga ojohupe.

Jesus'ga kweravirē ogwovo Tupana'ga pyri, a'ea rupi ̄ga ikwahava'javi Tupana'ga rembikwati-jarukara ahe ve. A'ero ̄ga ei: “Aherembikwatijara omombe'u jipe tuhē reki Jesus'ga rurāgwama,” ei ̄ga ikwahava. “Na tuhē ga ruri Jerusalém me a'ero ikwehe,” ei ̄ga. “Na tuhē nhande rekoi ga rerekovo ahe nhi'ipo'ruavo no ikwehe,” ei ̄ga ojohupe. Emo ga rurame ̄ga nonhimombaragwahavi hehe maraname ga ruri nahā javo.

<sup>19</sup> Igwete fariseus'̄ga ei ojohupe:

—Pehepia pe ̄gahoahivuhua ga pyri, ei ̄ga ojohupe. Xa'ixa'e nhande ̄ga pe novia tapejikogi ga rehe javo ̄ga pe novia. Emo ̄ga oho pa ga pyri ga rehe gworygworyvamo, ei ̄ga ojohupe.

### *Gregosva'ea gwepia pota Jesus'ga*

<sup>20</sup> Jararamo gregos'̄ga uhu Jerusalém me ̄ga ndupi no – kiroki ̄ga uhu toryvi pe timbohete ti Tupana'ga javo. Gregos'̄ga ko judeus'garūive'̄ga.

<sup>21</sup> Kiro ̄ga hoi javo Filipe'ga pe. Filipe'ga cidade ko Betsaida Galiléiapeva'ea. Igwete gregos'̄ga hoi javo ̄ga pe.

—Filipe, ei ̄ga, orohelia pota ore Jesus'ga.

<sup>22</sup> Igwete Filipe'ga hona'̄ei imombe'gwovo André'ga pe. A'ero ̄ga jogwerohoi Jesus'ga pyri imombe'gwovo gregos'̄ga nhi'īgagwera ga pe.

<sup>23</sup> A'ero Jesus'ga ei pevove'̄ga pe:

—Ji ko Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga. A'ero oho ̄gwerī kiro japiavo jiruvihavuhuhetea

ukwahava apiavo. A'ereki ji amano ġwerī, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>24</sup> Tamombe'u katu tuhē pe me. Ha'ynha ityme'ymame a'ea tehe opyta ojipeji jate, ei ga. Ga itymame ha'ynha omano ramenhum. Omano'aġirē henhunhamo. Kirē po o'aramo ha'ynha herekoahivuhui, ei ga ġa pe.

Omanoağwama pe Jesus'ga ei ha'ynha mombe'urame. A'ereki omanorē ga okwerava'ja. He'yjuhu gareheve'ġa a'ero ga ġa mboheaporogitapyahurame.

<sup>25</sup> Igwete Jesus'ga ei:

—Kiroki ġa oko hete ojihé ji arōe'yma – ġa po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvhava pype nehē, ei ga ġa pe. Kiroki ġa ndokohetei ojihé aġwamo ji arōheteavo – ġa po ti oko hete aerē ogwovo Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>26</sup> Kiroki ġa jireheva'ero oko – nhiremimbotarimova'ea rehe po ġa ndekoi hamo. Perope ji ako a'ero – pevo jitehe po ti ġa ndekoi ji pyri nehē no, ei Jesus'ga. Kiroki ġa jireheva'ero oko – ġa pe po ti jiruva'ga ei pepyry hete pe javo nehē, ei ga ġa pe.

### *Jesus'ga omombe'u omanoağwama*

<sup>27</sup> Igwete Jesus'ga ei:

—Omynhete jipy'a kiro, ei ga. Marāi po ti ji a'ero nehē? Nda'eí po ti ji Tupana'ga pe: Apī, terembo-hahyukari ti ji ve nehē. Poa po ti ji nda'eí ga pe nehē, ei ga. A'ereki a'ea rehe tuhē ji ajo yvya koty tapo'ru ti ji hahya nhimanomo javo, ei Jesus'ga. <sup>28</sup> Apī, ehepiuka ti ġa pe ejuvihavuhuhetea, ei ga Tupana'ga pe.

A'ero ga ei Jesus'ga pe yvaga hugwi:

—Ahepiuka ko ji ikwehe, ei ga. Aerẽ po ti ji hepiukara'javi nehẽ no, ei ga Jesus'ga pe.

<sup>29</sup> Yvagahugwiva'ea renduvame he'yjuhuve'̄ga ei ojohupe o'ama:

—Gara poro?

Jara'̄ga e'i ojohupe:

—Onarağuhū po.

Jara'̄ga e'i:

—Tupana'gapyrive'ga po onhi'ī Jesus'ga pe, e'i tehe ̄ga ojohupe.

<sup>30</sup> Jesus'ga e'i ̄ga pe:

—Ji ve rūi ko Tupana'ga ei, ei ga ̄ga pe. Pe me ko ga ei tokwaha ti ̄ga javo, ei ga. <sup>31</sup> Kiroğwe po ti ihoi japiavo Tupana'ga nhi'iğña nhiaroe'̄yve'̄ga pe nehẽ. “Oko te'varuhu pa ̄ga,” e po ti ga ̄ga pe nehẽ, ei ga. Kiroğwe po ti Tupana'ga imombigi nhiaroe'̄yve'̄ga nduvihavuhu'ga popoakara Diabo'ga popoakara ga hugwi nehẽ, ei ga. <sup>32</sup> Nhimbovyrame yva rehe po ti ji imbuhurukapavi yvyakotyve'̄ga ndeaporoğita tojiko ti ̄ga ji rehe javo, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>33</sup> A'ea erame ga imombe'ui ̄ga pe omanoağwama nahā po ti ̄ga ji jukai yva rehe nehẽ javo.

<sup>34</sup> Igwete he'yjuhuve'̄ga ei ga pe:

—Marā naerū? ei ̄ga ga pe. Ere'e ko nde ore ve: “Ji ko Tupana'ga remimbuhurukaramo,” ere ko nde ore ve. “Ji mbovy po ti ̄ga yva rehe ji jukavo nehẽ,” ere ko nde ore ve, ei ̄ga ga pe. Nhandeapoa ikwatijara ki a'e te omombe'u Cristo'ga okoji po ti ga avuirama nehẽ javo. Nomanoi po ti ga a'ero nehẽ, ei ̄ga. Marā po nde imombe'ui ore ve Tupana'ga remimbuhurukara'ga manoağwama

naerū? Ga ko Cristo'ga rūi naerū? ei ̄ga Jesus'ga pe.

<sup>35</sup> Igwete Jesus'ga ei ̄ga pe:

—Amomytu'ē ji jiji tapekwaha ti a'itituhēva'ea javo, ei ga. Kirē po ti ji namomytu'ēa'javi pe me nehē. Imomytu'ērame ti pekwaha a'itituhēva'ea a'ero pejikoga ji rehe, ei ga. Ji imomytu'ēe'ymame po ti pe ypytunahivarupive'ga ja ndapekwahahetei. A'ereki ypytuna rupi ohorame ahe ndokwahavi tuhē hepiage'yma, ei Jesus'ga ̄ga pe. <sup>36</sup> Ji imomytu'ērame pe me ti pe jikogi ji rehe. A'ero po ti pe ikwahapyramo tuhē jireheva'ero nehē, ei Jesus'ga ̄ga pe.

### *Judeusva'ea ndojikogi Jesus'ga rehe*

Jesus'ga epavame ga hoi onhimima ̄ga hugwi. <sup>37-38</sup> Ojikwe Jesus'ga oapoapo ahemon-himomby'ava'ea ̄gapyteri pe novia. Ndojikogi reki ̄ga ga rehe Isaíasva'ea nhi'īgagwera po'ruavo. Ahe ko Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea. Igwete ahe ikwatiijari onhi'īga Tupana'ga pe hako.

“Ndiroviahavi oreremimombe'ua,” ei ahe Tupana'ga pe.

“Ndepopoakara ndiukwahavi ̄ga pe nhaporemo,” ei Isaíasva'ea ikwatiija hako.

<sup>39</sup> Tegwete ̄ga pe ̄gajikohava Jesus'ga rehe. A'ereki ̄ga Isaíasva'ea nhi'īpo'ru. A'ereki ahe e'ia'ja ikwatiija hako:

<sup>40</sup> “Tupana'ga omotiruahū ̄ga'akaga,” ei ahe.

“Ga nomombugi ̄ga'apyha.

A'ereki ̄ga e'iuhu jipi

tokiyime ti ganhi'īga nhande py'a pe javo,” ei ahe.

“Tikwahavyme ti nhande a'ea,’ ei ̄ga,” ei ahe.

“ ‘Tirojijyjyme ti nhandereaporogita  
tomomboryme ti ga nhanderekote'varuhua  
javo,’ ei ̄ga,” ei ahe hako.

**41** Isaíasva'ea omombe'u reki Jesus'ga a'ea ikwati-jarame hako. A'ereki ahe gwepia nhogwenonde Jesus'ga ruvihavuhuheteagwama.

**42** Gande'yjuhua ojiko reki Jesus'ga rehe judeus'̄ga nduvihava'̄ga. Nonhimombe'ui reki ̄ga ojipe'̄ga ndovaki. A'ereki ̄ga okyhyji fariseus'̄ga hugwi. Nomombe'ui ̄ga ojikoga Jesus'ga rehe tianemo'ēhuukaryme ti ̄ga nhandejatykahava hugwi javo. **43** Tupana'ga omboheterame ̄ga ndokoi hihū hehe. Koji'i pyry hete ̄ga pe ojipe'̄ga ̄ga mboheterame.

*Jesus'ga                    nhi'iga                    omboukwaha  
aherekote'varuhua*

**44** Aerē Jesus'ga eahyahivi ̄ga pe:

—Kiroki ̄ga ojiko ji rehe – ji rehe jate rūi ̄ga jikogi. Ga rehe ̄ga jikogi no – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ̄ga pe. **45** Kiroki ̄ga ji repia ji kwahava ga ko Tupana'ga ra'yramo javo ji ve – ̄ga okwaha ga no – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. **46** Ajo ji yvya koty ikwehe tamomytu'ē ti ̄ga pe javo, ei ga. Kiroki ̄ga ojiko ji rehe a'ero – yptynarupive'̄ga ja rūi po ̄ga toko a'ero hamo, a'e ji. Tokwaha hete ti ̄ga okokatuavo a'ero. A'ereki mytu'ē ̄ga akagi pe, ei Jesus'ga ̄ga pe.

**47** Kiroki ̄ga gwendo tehe nhinhi'iga okoe'yma hehe – ji nda'ei te ̄ga pe oko te'varuhu ̄ga javo, ei ga. A'ereki a'ea rehe rūi ji ajo javo yvyakotyve'̄ga pe. Ajo ji tamombo ti ji pendekote'varuhua pe hugwi javo ̄ga pe, ei ga. **48** Kiroki ̄ga ndokoi ji rehe

nhinhi'īga rehe okoe'yma – ̄gandekote'varuhua po ti jukwahavamo nehē ̄ga nhinhi'īgagwera rendukatue'yma ̄gwaramo nehē, ei ga. Nhinhi'īgagwera jitehe po ti ̄gandekote'varuhua mboukwahahetei ji jivyra'javame nehē mbapava koty nehē, ei Jesus'ga ̄ga pe.

<sup>49</sup> Ji nanhi'īgi nhiremimbotarimo, ei ga. Jiruva'ga nhimbuhurukara'ga ji mbo'e ji monhi'īga, ei ga. <sup>50</sup> Jiruva'ga nhi'īga rendukatua ko ̄gandekōgwama ga pyri. A'ea ji akwaha hete, ei ga. Nhirembi'ea ko a'ea jitehe – kiroki a'ea rehe jiruva'ga ji mbo'e no, ei Jesus'ga ̄ga pe.

## 13

### *Jesus'ga ohei gwemimbo'eharava'ea pya*

<sup>1</sup> Aerē Jesus'ga ei oyvyteri pe: “Kiro po ti ̄ga japoī toryva Páscoa nehē,” ei ga. “Oho kiro a'ero nhimanoa apiavo. A'ero po ti ji hoi yvagi pe jiruva'ga pyri nehē,” ei ga oyvyteri pe.

Oarōhetee'ymi ko Jesus'ga ojihewe'̄ga. Omanorame ga gwepiuka hete ̄ga pe ̄gwemiarōhetea a'ero.

<sup>2</sup> Kiro Jesus'ga i'ui mbatera ̄gwemimbo'ehara'̄ga pavēi. Ojikwe Diabo'ga omboheaporogita te'varuhu Judas Iscariotesva'ea Simāo'ga ra'yrava'ea raikwehe. Nurā ahe ei oyvyteri pe:

—Tamondouka ti Jesus'ga guardas'̄ga po pe topyhy ti ̄ga ga javoji, ei ahe.

<sup>3</sup> Kiro Jesus'ga i'ui ̄gwemimbo'ehara'̄ga pavēi. Igwete ga ei oyvyteri pe: “Tupana'ga ji mbopopoakaruka togwereko pa ti ga ̄gwemimbotarimo javo,” ei Jesus'ga. “Ajo ji

Tupana'ga hugwi ikwehe. Kiro po ti ji hoa'javi ga pyri jitehe nehē no," ei Jesus'ga oyvyteri pe.

<sup>4</sup> A'ea kwahava Jesus'ga po'ami hekyita opira i'arimova'ea ojihugwi. Igwete ga ipyhygi imomikāhava a'ea pyvō onhimamana oku'a rupi. <sup>5</sup> Igwete ga heka'vogi yhya nhaembeva pype ġwemimbo'ehara'ga pya iheiheita imomikamikağa tapy'ynhapira pyvō oku'arupiva'ea pyvō. <sup>6</sup> Igwete ga ruri Simão Pedro'ga pyri tahei ti ndepya kiro javo. A'ero Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ji ako tehe tuhē. Nderehei po ti nde jipyga hamo, ei Pedro'ga ga pe.

<sup>7</sup> Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroğwe nde nderekwahavi maraname nde ihejuhui jipyga javo, ei ga. Aerē gwe po ti nde ikwahavi a'ea nehē, ei Jesus'ga ga pe.

<sup>8</sup> —Nderehei tuhē po ti nde jipyga nehē, ei Pedro'ga ga pe.

—Ji ndepya heje'ymame po ti nde jireheva'ea rūi a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

<sup>9</sup> —Jesus, jipyga jate rūi ti ehei a'ero. Jipoa ti ehei no nhiakağa reheve, ei Pedro'ga ga pe.

<sup>10</sup> Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroki ga ojahu – ndojipyheipava'javi a'ero, ei ga. Opya jate ga ihei a'ero. A'erek ga ndiky'ai'i'i, ei ga. Na jitehe pe pepyry kiro. A'erek ga amombo pendekote'varuhua pe hugwi, ei ga Pedro'ga pe. Pe hugwi nhaporemo rūi reki ji amombo. A'erek ojipejive'ga hugwi ji namombori garekote'varuhua, ei ga ga pe.

<sup>11</sup> Jesus'ga okwahavipe reki ojipeva'ea rekote'varuhua. Oyvyteri pe ga ei a'ero: "Ji

mondouka po ti ga guardas'ga po pe ji pyhygauka nehē,” ei ga oyvyteri pe. Nurā ga ei Pedro'ga pe: “Pe hugwi nhaporemo rūi ji amombo pendekote'varuhua,” ei ga javo ga pe.

<sup>12</sup> Gapyā iheipavirē Jesus'ga imongia'javi opira ojivyra'java mesa pyri oina. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Ndapekwahavi pe maranuhūrame ga ihejuhui nhandepya javo, ei ga. Tamombe'u ti kiro pe me a'ero, ei ga. <sup>13</sup> Pe'ji pe ji ve nhanembo'ehara'ga. Nhandepojykaharete'ga pe'ji pe ji ve no, ei ga ġa pe. Pyry hete pe ei poa ji ve. A'ereki na tuhē ko ji, ei ga. <sup>14</sup> Ji pepya ihei reki pe pokoga pepojykaharetero pembo'eharamo. Ji javijitehe po pe jopokopokogi hamo, ei ga. <sup>15</sup> Opopoko ji hepiuka pe me tapepoko ti ojipe'ġa ji javijitehe, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>16</sup> Tamombe'u katu tuhē pe me: Okoteheve'ga ko garuvihava'ga hohe rūi. Kiroki ga oho okovo okoteheva'ero – ga ko omondhara'ga hohe rūi, ei Jesus'ga ġa pe. Pepojyka-haretero ji pe pokogi nhinhimbohetee'yma, ei ga. Pe ko ji hohe rūi reki. Nurā ti tapenhimbohetei a'ero ndorojopokogi po ti ore jave'yma, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>17</sup> Pekwaha pe nhinhi'iġa kiro. Pe ji nhī'iġo'rurame po ti pyryvamo pe me nehē, ei ga gwemimbo'ehara'ga pe.

<sup>18</sup> —Pe nhaporemo rūi ji opomombe'u pyry po ti pe me javo, ei Jesus'ga. A'ereki ji akwaha pa pendeaporogita pemo'ērame ikwehe, ei ga. Akwaha ji okote'varuhuve'ga reaporogita a'ero. Opo'ru ti ga Tupana'ga rembikwatijarukaragwera, ei ga. Nahā ko Tupana'ga okwatijaruka ahe ve nhinhi'iġaġwama mombe'gwovo hako:

“Kiroki ga o'u pāo ji pavēi – oko te'varuhu reki  
ga ji ve,” ei ahe ikwatija nhinhi'iğagwama  
mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>19</sup> Amombe'u jipe ko ji pe me kiro  
garekote'varuhua, ei ga. A'ero ga  
rekote'varuhurame ji ve po ti pe heroviari  
nhiremimombe'uagwera nehē. A'ero ti pe ei  
pa ji ve ga ko Tupanamo tuhē javo nehē, ei  
ga. <sup>20</sup> Tamombe'u katu tuhē pe me: Kiroki  
ġa oko nhiremimondohara'ga rehe – ġa oko  
ji rehe no, ei ga. Kiroki ġa oko ji rehe – ġa  
oko nhimbuhurukara'ga rehe no, ei Jesus'ga  
imombe'gwovo ġa pe.

*Jesus'ga omombe'u jipe opyhygukaharava'ea  
(Mateus 26.20-25; Marcos 14.17-21; Lucas  
22.21-23)*

<sup>21</sup> Jesus'ga erame ġa pe omyi hete gapy'a. Igwete  
ga ekatui ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Pepy-  
teripeve'ga tuhē po ti ji mondouka ġa pe ji pyhy-  
gauka nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

<sup>22</sup> A'ero garemimbo'ehara'ġa nhimomby'ahetei  
onhi'iğä renduva ojogwepigwepiaga ma'ġa pe Je-  
sus'ga ei javo ojohupe. <sup>23</sup> Jesus'ga remiarħħara'ġa  
oko Jesus'gaypyvo mesa pyri. <sup>24</sup> Ga pe Simão  
Pedro'ga pova'egi javo.

—Ere ti Jesus'ga pe ma'ġa nde eremombe'u javo,  
ei Pedro'ga ga pe.

<sup>25</sup> A'ero ga jitygi Jesus'ga pyri javo ga pe.  
—Jesus, ei ga. Ma'ġa nde eremombe'u ore ve ko?  
ei ga.

**26** —Ga pe po ti ji imondoi pão raygwe'ria imon-devirẽ tyhya pype, ei Jesus'ga ga pe. Ga pe ko ji ei ko: “Gaha po ti ji pyhyguka ġa pe nehẽ,” ei ga.

A'ero Jesus'ga imondevi pão raygwe'ria tyhya pype imondovo Judasva'ea pe Simão Iscariotes'ga ra'yrava'ea pe. **27** A'ero Judasva'ea ipyhygi ga hugwi. Ipyhygame Satanás'ga ahe pojykai ahe rerekovo. A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

—Haite a'ero. Heregwovo ekovo enhimimbota-rimova'ea rupi naerũ, ei ga Judasva'ea pe.

**28** Igwete jara'ġa ei – kiroki ġa u mesa pyri ġa pavẽi – igwete ġa ei oyvyteri pe: “Maraname po Jesus'ga ei poro ga pe naerũ?” ei ġa. **29** “Mara'ngu po ga ga mondovo mbatera pyhygauka toryva rupiaramo?” e'i tehe ġa oyvyteri pe. “Mara'ngu po Jesus'ga ga mondovo imbatere'ŷve'ġa pyri tomondo ti ga itambere'ia ġa pe javo?” e'i tehe ġa oyvyteri pe. A'erek Judasva'ea gwerekō ġa pe ġaitambere'ia jipi. Nurã ġa etehei a'ea oyvyteri pe Jesus'ga ahe mondorame.

**30** Ipyhygame pão raygwe'ria Jesus'ga hugwi Judasva'ea hoi ġa hugwi ogwovo. Kiro ypytunimo a'ero.

### *Jesus'ga omombe'u ipyahuva'ea*

**31** Judasva'ea horẽ Jesus'ga ei jara'ġa pe:

—Kiro po ti ji manoi nehẽ, ei ga. Ji manorame po ti jukwahavamo pe me jiruvihavuhuhetea Tupana'ga apoa'java'ea nehẽ. Amboukwaha po ti ji Tupana'ga ruvihavuhuhetea no, ei Jesus'ga

ga pe. <sup>32</sup> Ji imboukwahavame Tupana'ga ruvhavuhuhetea po ti ga tuhē imboukwahavi jiruvihavuhuhetea nehē. Kotihī tuhē po ti ga imboukwahavi a'ea nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>33</sup> —Kiro ji ei pe me jira'yra'java'ea pe, ei ga. Kotihī po ti ji hoi pe hugwi kiro, ei ga. Ji reka tehe po ti pe a'ero nehē novia, ei ga. A'e ko ji judeus'ga nduvihava'ga pe ikwehe. Kiro ji ei a'ea pe me no: Tegwete pehohava pevo – perope ji aho kiro, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>34</sup> —Ipyahuva'ea ji imombe'ui pe me kiro, ei Jesus'ga ġa pe. Penhoarō hete ti, a'e ji pe me a'ero, ei ga. Ji opoarō hete pe nderekokatuavo. Na jitehe ti penhoarōarō hete a'ero pejogwerekokatuavo, ei ga ġa pe. <sup>35</sup> Penhoarōheterame po ti ojipe'ga epavi Jesus'gareheve'ga javo pe me nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

*Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahā ti ne'mbe javo*

(Mateus 26.31-35; Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34)

<sup>36</sup> Igwete Simão Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, mome po ti nde hoi nehē? ei ga ga pe.

—Tegwete ndehohava ji pyri kiro – perope ji aho, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti nde hoi tuhē ji pyri nehē, ei ga ga pe.

<sup>37</sup> —Jesus, maranuhūrame tegwete jihohava nde pyri naerū? ei Pedro'ga ga pe. Po ti nhimanoa jihogaġwamamo nde pyri nehē, a'ero po ti ji manoi nderepykavamo nehē, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

<sup>38</sup> —“Amano po ti ji nde repykavamo nehē,” ere tehe nde ji ve? ei Jesus'ga ga pe. Tamombe'u katu tuhē nde ve: Inamutiġa nhi'iġa renonde po

ti tr s nde ea'jaa'javi ji ve neh : "Ji ndakwahavi Jesus'ga," ei ga Pedro'ga pe.

## 14

### *Jesus'ga ko Tupana'ga viaramo*

<sup>1</sup> Igwete Jesus'ga ei  wemimbo'ehara' ga pe:

—Tapemomyi ti pejipy'a, ei ga  ga pe. Pejiko ti Tupana'ga rehe. Ji rehe ti pejiko no, ei Jesus'ga  ga pe. <sup>2</sup> He'yjuhu hete aheruhava jiruva'ga ronga pype, ei ga. Aho po ti ji imboavujikwea penduhava a'ero pe nenonde neh . Po na r i hamo a'ero po ji namombe'ui nanongara pe me hamo, ei ga  ga pe. <sup>3</sup> Jihor  penduhava imboavujikwea po ti ji jivyra'javi pe nderogwovo pe nog  jijipyri neh . A'ero po ti ji pyri tuh  pe nduvi neh , ei Jesus'ga  ga pe. <sup>4</sup> Pekwaha pe pevova'ea viara – perope ji aho kiro, ei ga.

<sup>5</sup> Igwete Tomé'ga ei a'ero:

—Jesus, mome nde hoi? Ndorokwahavi tuh  ore, ei ga. Mar  po ore ikwahavi pevova'ea viara rekoaa naer ? ei Tomé'ga ga pe.

<sup>6</sup> Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Jihi ko jiruva'ga viaramo. A'erek  ji rupi yvyakotyve' ga hoi ga pyri, ei ga. Jihi amboukwaha yvyakotyve' ga pe a'itituh va'ea jiruva'ga mombe'gwovo. Jihi amboheaporogita pyahu  ga mongovouka, ei ga  ga pe. Ojikoty'arame jate ji rehe  ga ndekoi jiruva'ga pav i, ei ga Tomé'ga pe. <sup>7</sup> Po pe ji kwahavi, a'ero po pe jiruva'ga kwahavi no, ei ga  ga pe. Kiro po ti pe jiruva'ga kwahavi tuh  a'ero neh . Ji repiaga  waramo pe ga repiagi neh , ei ga  ga pe.

**8** Igwete Filipe'ga ei ga pe:

—Jesus, ehepiuka na'ẽ ti ejuva'ga ore ve. A'ero ti toroko jate, ei ga Jesus'ga pe.

**9** —Ymya ji rekoi pe pavẽi, Filipe, ei ga. Nde ndajikwahavi ve tuhẽ naerũ? ei Jesus'ga ga pe. Kiroki ẽa ji repia – ki'ẽa gwepia jiruva'ga no, ei ga. Marã nde euphi ji ve naerũ: “Ehepiuka ti ejuva'ga ore ve”? ei Jesus'ga ga pe. **10** Ji ko ako Tupana'ga pavẽi. Tupana'ga oko ji pavẽi no. Ndereroviari nde a'ea naerũ? ei ga Filipe'ga pe.

—Nhinh'iigame pe me ji ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe, ei Jesus'ga ẽa pe. Tupana'ga reki ji monhi'i. Jipavẽiva'ero ga ji mongo ẽwemimbotarimo jipi, ei ga ẽa pe. **11** Ji ko ako Tupana'ga pavẽi, a'e ko ji pe me, ei ga. Tupana'ga oko ji pavẽi no, a'e ko ji no, ei ga. Perovia ti a'ea a'ero. Nhinh'iiga reroviare'ymame perovia ti nhirembiapoа repiagame a'ero, ei Jesus'ga ẽa pe. **12** Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Kiroki ẽa ojiko ji rehe – ji javijitehe po ti ẽa hepiukari ahemonhimomby'ava'ea nehẽ no. Koj'i tehe po ti ẽa ẽa monhimomby'ai hepiuka ẽa pe nehẽ, ei ga. A'erekji kiro aho jiruva'ga pyri jitupa, ei Jesus'ga ẽa pe. **13** Pe poranduvame ji hugwi pejikovo jireheva'ero, a'ero po ti ji hendukatupavi penhi'iigame nehẽ takwahavuka ti ẽa pe jiruva'ga ruvihavuhuhetea javo. A'ero po ti ẽa ẽa mbohetei nehẽ, a'e ji, ei Jesus'ga. **14** A'ea ja ji pe me: Pe poranduvame ji hugwi pejikovo jireheva'ero, a'ero po ti ji hendukatui penhi'iigame nehẽ, ei ga ẽwemimbo'ehara'ẽa pe.

*Amondouka ji Tupana'ga ra'uva pe pyri, ei Jesus'ga*

**15** —Ji arõheterame po ti pe hendukatui nhinhi'īga nehē, ei Jesus'ga ā̄ga pe. **16** A'ero po ti ji ei jiruva'ga pe tombuhu ti ga irūa ji'java'ea pe pyri nehē. A'ea po ti ga imbuhuri a'ero pepokohara nehē topyta hete ti ā̄ga pyri avuirama nehē javo, ei Jesus'ga ā̄ga pe. **17** A'ea ko Tupana'ga ra'uva – a'ea omboukwaha a'itituhēva'ea Tupana'ga kwahavuka, ei ga. Tegwete Tupana'ga arõe'ŷve'̄ga ndehe gara'uva rembipokoga. A'ereki ā̄ga ndokwahavi a'ea rekoaa. A'ea onhimi ā̄ga pe, ei ga. Pe ki a'e te pekwaha Tupana'ga ra'uva, ei ga. A'ereki a'ea ko opyta pe pyri. Igwete po ti a'ea jikoty'ari pe pavēi nehē ophira'jave'yma pe hugwi nehē, ei Jesus'ga ā̄ga pe.

**18** —Ji horame po ti pe ndapeporia'i nehē. A'ereki ji ajivyra'ja pe pyri, ei Jesus'ga ā̄ga pe. **19** Kotihī po ti nhiarõe'ŷve'̄ga ndajirepiaga'javi nehē. Pe ki a'e te ji repiaga'ja nehē, ei ga ā̄ga pe. Akwerava'ja po ti ji jitekovo nehē. A'ero po ti pe kweravi pejikovo nehē no, ei Jesus'ga. **20** Ji kweravirē po ti pe ikwahavi jijikoty'ara jiruva'ga pavēi, ei ga. Pejikoty'a po ti pe ji pavēi nehē no. Ji po ti ajikoty'a pe pavēi nehē no. Pekwaha po ti pe nhandejikoty'ara onhopavēi a'ero nehē, ei ga ā̄ga pe.

**21** —Kiroki ga oko nhinhi'īga rehe hendukatu-avo – gaha ji arō hete, ei ga. Kiroki ga ji arō hete – Tupana'ga oarō hete ga no. Igwete po ti ji nanongara'ga arõhetei nhinhimboukwahava ga pe nehē no, ei Jesus'ga ā̄ga pe.

**22** Igwete Judas'ga ei – kiroki ga Judas Iscariotesva'earũive'ga – igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, maraname po ti nde nhimboukwa-havi ore ve jate earõe'ŷve'̃ga pe enhimboukwa-have'ymame nehẽ naerũ? ei Judas'ga ga pe.

**23** Igwete Jesus'ga ei:

—Kiroki ga ji arõ hete – ga po ti ̄gwendu katu nhiremimbo'ea nehẽ. Igwete po ti jiruva'ga ga arõhetei nehẽ, ei ga. Igwete po ti ore jog-weruri ga pyri nehẽ jihi jiruva'ga pavẽi nehẽ. Igwete po ti ore ruvi ga pyri oropytavo avuirama nehẽ, ei Jesus'ga ̄ga pe. **24** Kiroki ga nanhiarõi – ga nohendukatui nhiremimbo'ea nehẽ, ei ga. Nhiremimbo'ea rũi reki pe pehendu. Ji amombe'u pe me jiruva'ga remimbo'ea nhimbuhurukara'ga remimbo'ea, ei Jesus'ga ̄ga pe.

**25** —Amombe'u pa ko ji a'ea pe me jitekovo pe pyri, ei Jesus'ga ̄ga pe. **26** Aerẽ po ti jiruva'ga imbuuhurukari gwa'uva pe pyri ji py'rovouka jupe nehẽ, ei ga. Pepokohavamo po ti a'ea pe mbo'epavi nehẽ ikwahava'javuka pe me nhiremi-mombe'uagwera nhaporemo nehẽ, ei Jesus'ga ̄ga pe.

**27** —Anōgatu po ti ji pepy'a nehẽ, ei Jesus'ga ̄ga pe. Jipy'a u katu jipi. Jipy'a javijitehe ti ji inōgatui pepy'a nehẽ, ei ga ̄ga pe. Yvyakotyve'̄ga ko e'i tehe poa pe me toronōgatu ti ore pepy'a javo tehe pe me, ei ga. Ji ko na rũi. Anōgatu tuhẽ ti ji pepy'a nehẽ, ei ga ̄ga pe. Tapemomynhyme ti pejipy'a a'ero. Penhimboitakwerimo ti peko, ei ga ̄ga pe.

**28** —Pehendu pe ji erame pejive ra'e. “Kiro po ti ji hoi nehẽ. Ajora'ja ti ji pe pyri nehẽ,” a'e ko ji pe me ko, ei Jesus'ga ̄ga pe. Ji arõ hete po pe hamo,

a'ero po pe ndoryndoryvamo jihoa rehe hamo. A'erekī jiruva'ga pyri ji aho kiro jihoheteteve'ga pyri, ei ga. <sup>29</sup> Amombe'u jipe ko ji kiro pe me jihogāwama ji horē ti pe perovia nhinhi'īga nehē javo, ei Jesus'ga ̄ga pe. <sup>30</sup> Nanhi'lhetei po ti ji pe me nehē. Nhiaroe'̄yve'̄ga nduvihavuhu'ga po ti uhū kiro ji pyri nehē Satanás'ga, ei ga. Ndipopoakari reki ga ji rehe. <sup>31</sup> Emo ti ji manoi tuhē a'ero nehē vyvakotyve'̄ga ti tokwaha jireaporogita javo. "Oarō hete ga uva'ga ganhi'īga rendukatupava," te'i ti ̄ga ji ve a'ero nehē. Ji manorame ti ̄ga te'i ji ve nehē, ei ga.

—Xaho ti a'ero, ei Jesus'ga ̄ga pe.

## 15

### *Jesus'ga ko i'yvetea'jave'ga*

<sup>1</sup>—Pekwaha pe uva'yva videira, ei Jesus'ga ̄ga pe. Nanongara'java'ea ko ji imombe'ui pe me kiro. I'yvetea'java'ea ko ji a'ero videiretea'java'ea, a'e ji pe me, ei ga. Jireheve'̄ga ko videira rakā'jave'̄ga, ei ga. Jiruva'ga ko videira repiakatuhabra'ga'jave'ga a'ero, ei ga. <sup>2</sup> Videira repiakatuhabra'ga ̄gwakāvondo imondovo yva hugwi – kiroki hakā ndi'aiva'ea. Na jitehe Tupana'ga omondo hete ̄ga ji hugwi – kiroki ̄ga e'i tehe ji ve: "Ore ko Jesus'gareheva'ea," ei Jesus'ga. Videira rakā i'agwerefuhurame videira repiakatuhabra'ga gwaygwe'rogwe'ro hakā jahykavipeva'ea ti'a hete ti aerē javo, ei ga ̄ga pe. Na jitehe jireheve'̄ga ndekokatuhihūe'ymame Tupana'ga ̄ga mbopohirukari ̄gandekote'varuhua hugwi toko katu hete ti ̄ga javo. <sup>3</sup> Pe nhinhi'īga

rendukaturo ġwaramo jiruva'ga omomboripe pendekote'varuhua pe hugwi, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>4</sup> —Pejikoty'a tuhē ti ji pavēi pejikoga ji rehe. A'ero po ti ji jikoty'ari pe pavēi nehē no, ei ga. Hakā jikoty'arame jate yva pavēi, a'ero jate ko i'aramo. Hakā tehe ndi'ai, ei ga. Na jitehe peteherame ndapekokatui pejikove'ŷ Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ga. Ji pavēi pe jikoty'arame jate pe ndekokatui a'ero pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>5</sup> —Ji ko videira'java'ea, a'e ji, ei Jesus'ga. Pe ko videira rakā'java'ea, ei ga. Kiroki ga ojikoty'a ji pavēi, ji ajikoty'a ga pavēi no – gaha po ti oko katu hete okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ereki ji pe pokoge'yname ndapekokatui'i'i a'ero pejikove'ŷ Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ga. <sup>6</sup> Hakā i'ae'yname hepiakatuvara'ga ġwakāvondo imomboa jugwi. A'ero hakā itiniġame ġa imbojatykai imomboa tata pe imbokaita, ei ga. A'ea ja ko ġa – kiroki ġa ndojikoty'ari ji pavēi, ei ga. <sup>7</sup> Pejikoty'arame ji pavēi hendukatuavo nhinhi'iġa po ti pe poranduvi penhimbotarimova'ea rehe nehē. A'ero po ti Tupana'ga rekopavi penhi'iġa rupi nehē, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>8</sup> Pendekokatua po ti hepiukari Tupana'ga ruvhavuhuhetea ojipe'ġa pe nehē. A'ero po ti ġa ei pe me nehē: “Ga ko Jesus'ga remimbo'ehara'ġa,” e po ti ġa pe mombe'gwovo nehē, ei ga. <sup>9</sup> Tupana'ga ji arō hete, ei Jesus'ga. Na jitehe ji pe arōhetei no, ei ga. Pejikoty'a ti ji pavēi. A'ero po ti ji pe arōhetei, ei ga. <sup>10</sup> Ji ahendu katu jiruva'ga nhi'iġa jijikoty'a ga pavēi. Nurā ga ji arōhetei, ei Jesus'ga. Na jitehe po ti pe nehē. Po ti pe hendukatui nhinhi'iġa

pejikoty'a ji pavēi nehē, a'ero po ti ji pe arōhetei  
nehē no, ei ga ġa pe.

<sup>11</sup> —Amombe'u pa ji poha pe me pendory hete  
ti pe ji javijitehe nehē javo, ei Jesus'ga ġa pe.  
<sup>12</sup> Opoarō hete ji. Na jitehe ti penhoarō hete  
jipi. Poha ji ehetei pe me, ei ga. <sup>13</sup> Nhande  
manorame nhaneremiarōhara'ga ndepykavamo  
a'ero nhande hepiukari nhaneremiarōheteta ġa pe,  
ei ga ġa pe. <sup>14</sup> Pe hendukaturame nhinhi'iġa  
nhiremiarōhara ko pe a'ero, ei ga. <sup>15</sup> Ji nda'ea'javi  
pe me okoteheva'ea. A'ereki okoteheve'ga pe  
ġapojykahara'ga nde'i: "Nahanahā po ti ji japoī  
nehē." Ji a'e pe me nhiremiarōhara. A'ereki  
ji amombe'u pa pe me jiruva'ga nhi'iġagwera  
nhiremienduva, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>16</sup> Pe ndape'eī  
ji ve: "Ndereheva'ero po ti ore rekoi nehē." Jihī  
ypy koi a'e pe me: "Pe po ti jireheva'ero nehē,"  
ei Jesus'ga ġa pe. Ji opomo'ē tapeho ti ojipe'ga  
mbojikoga ji rehe nehē javo. Ojikoge'ymi po ti ġa  
ji rehe a'ero nehē, a'e ji, ei ga. A'ero pe poran-  
duvame jiruva'ga hugwi po ti ga hendukatupavi  
penhi'iġa nehē pe jireheva'ero ġwaramo nehē, ei  
Jesus'ga ġa pe. <sup>17</sup> Penhoarōarō hete ti a'ero, a'e ji  
pe me, ei ga ġa pe.

### *Tupana'ga arōe'ŷve'ġa noarōi Jesus'gareheve'ġa*

<sup>18</sup> —Tupana'ga arōe'ŷve'ġa po ti napearōi  
okote'varuhuavo pe me nehē, ei Jesus'ga ġa pe. Ji  
ypy nanongara'ġa nanhiarōi okote'varuhuavo ji  
ve no. Pekwahava'ja ti a'ea ġa pe arōe'ymame  
a'ero nehē, ei ga ġa pe. <sup>19</sup> Po pe Tupana'ga  
arōe'ŷve'ġandehева'ero hamo, a'ero po ġa pe arō  
hete hamo ġa ko orereheva'ea javo pe me hamo,

ei Jesus'ga ña pe. Ji opomo'ẽ reki jijive Tupana'ga arõe'ŷve'ñga hugwi pe ko ñandeheva'ea rũi kiro javo. Nurã Tupana'ga arõe'ŷve'ñga napearõi okote'varuhuavo pe me, ei ga. <sup>20</sup> Pekwahava'ja ti nhinhi'iñagwera pejive. A'ereki ji a'e pe me oji'i: Okoteheve'ñga ko huvihava'ga hohe rũi, a'e ko ji pe me oji'i, ei ga. Na jitehe ko pe ji hohe rũi. Ojipe'ñga ombohahyi ji ve oji'i. Nurã po ti nanongara'ñga imbohahyi pe me na jitehe nehẽ no, ei Jesus'ga ña pe. Ojipe'ñga ki a'e te nhinhi'iñga rendu katu. Nurã po ti nanongara'ñga penhi'iñga rendukatui na jitehe nehẽ no, ei ga. <sup>21</sup> Pe jireheva'ero ñwaramo po ti Tupana'ga arõe'ŷve'ñga imbohahyi pe me nehẽ. A'ereki ñga ndokwahavi Tupana'ga nhimbuhurukara'ga, ei ga. <sup>22</sup> Po ji ndajori Tupana'ga nhi'iñga mombe'gwovo ñga pe hamo, a'ero po ñanembikwahave'yma ndojari ñga ndehe hamo, ei Jesus'ga ña pe. Okwaha tuhẽ reki ñga novia. A'ereki ji ajo imombe'gwovo ñga pe ikwehe novia, ei ga. Nurã po ñga nde'ia'javi hamo: "Ndorokwahavi ore Tupana'ga nhi'iñga. Nurã ore ndorokoi hupi." Nde'ia'javi po ñga hamo, ei Jesus'ga ña pe.

<sup>23</sup> —Kiroki ñga nanhiarõi – ñga noarõi jiruva'ga no, ei ga. <sup>24</sup> A'apo hete ko ji ñapyteri pe ahemon-himomby'ava'ea ikwehe. Ojipe'ñga nhaporemo ko ndoapoangavi reki nanongara, ei ga. Po ñga ndo-hepiagi nhirembiapoa hamo, a'ero po ñga ei ji ve hamo: "Ndorogweroviari ore Jesus'ga popoakara hepiage'yma garembiapoa," e po ñga a'ero hamo, ei Jesus'ga ña pe. Ga ko gwepia reki nhirembiapoa. Emo ñga nanhiarõi jihi jiruva'ga reheve, ei ga. <sup>25</sup> Nahã ñga ndekouhui Tupana'ga rembikwati-

jarukara rupi. A'erekī ymya ġa'apoa aherembikwatijara omombe'u jipe nhinhi'iġaġwama hako. Igwete i'ei: "Ga nanhiarōi tehe," e'i jipe aherembikwatijara, ei Jesus'ga. Igwete ġa nanhiarōi kiro ahe nħi'īpo'ruavo, ei ga ġa pe.

<sup>26</sup> —Tupana'ga hugwi po ti ji amondouka pe pyri pepokohara nehē Tupana'ga ra'uva. A'ea omboukwaha a'itituhēva'ea Tupana'ga kwahavuka yyakotyve'ġa pe, ei Jesus'ga ġa pe. Urame Tupana'ga hugwi po ti a'ea ji mombe'ui pe me nehē, ei ga. <sup>27</sup> Pehe po ti ji mombe'u ojipe'ġa pe nehē no. A'erekī ji pavēi pe peko ji ahe mbo'eypyrame kiromo jate pejikovo ji pavēi, ei Jesus'ga ġa pe.

## 16

<sup>1</sup>—A'e ko ji poha pe me tapejikopigyme ti ji rehe, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>2</sup> Aerē po ti ġa pe mondoukahetei pejatykahava hugwi nehē. Aerē po ti ġa pe jukai nehē no nahā nhande tipoko Tupana'ga javo tehe nehē, ei ga. <sup>3</sup> Nahā po ti ġa ndekote'varuhui pe me nehē. A'erekī ġa ndokwahavi jiruva'ga okoe'yma ga pavēi. Ga ndajikwahavi okoe'yma ji pavēi no, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>4</sup> A'e ko ji poa pe me kiro tapekwhahava'ja ti nhinhi'iġa aerē nehē. Ihorame ġandekote'varuhua japiavo po ti pe ei a'ero nehē: "Jesus'ga omombe'u nhogwenonde a'ea nhande ve," pe'ji po ti pe nehē, ei ga.

### *Tupana'ga ra'uva rekoa*

Igwete Jesus'ga ei:

—Pe mbo'eypyrame ji nda'ei poa pe me ikwehe, ei Jesus'ga ġa pe. A'erekī a'ea rupi pe pavēi ji rekoi ikwehe, ei ga.

<sup>5</sup> —Aḡwamo po ti ji hoi ga pyri nehē – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ġa pe. Emo pe ndape'e'i pa ji ve: “Mome tuhē po ti nde hoi nehē?” <sup>6</sup> Jihoa imombe'uro ḡwaramo pe me pekoveveuhu pe a'ero, ei ga. <sup>7</sup> A'itituhēva'ea ji imombe'ui pe me. Jihoa po ti pyry hete tuhē pe me nehē, ei ga. Ji hoe'ymame nduri po ti pepokohara pe pyri nehē Tupana'ga ra'uva. Ji horame po ti ji a'ea mbuhurukari pe pyri nehē, ei ga ġa pe.

<sup>8-11</sup> Urame po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ġa pe ḡandekote'varuhua rehe. A'ereki ojikoge'ymame ji rehe ġa oko te'varuhu a'ero, ei Jesus'ga. Urame po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari ġa pe ḡandeaporogitakatue'yma jipyryhetea rehe no. A'ereki jipyryva ḡwaramo jiruva'ga ji mbuhurukari kiro ojipyri. A'ero po ti pe ndajirepiaga'javi nehē, ei ga ġa pe. Tupana'ga ra'uva urame po ti ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ġa pe ḡandeaporogitakatue'yma Tupana'ga ea rehe no. A'ereki Tupana'ga e'i jipe ḡanduvihavuhu'ga pe Satanás'ga pe: “Ereko te'varuhu nde. Ereho po ti nde hahyva'ea ruvhava pype ejuheve'ġa pavēi nehē,” e'i jipe Tupana'ga ga pe, ei ga. A'ea nhaporemo po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ġa pe nehē a'ea urame hepiuka nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

<sup>12</sup> —Koji'i tehe po ji imombe'ui pe me hamo. Emo aḡwamo ndoki a'ea peakagi pe, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>13</sup> Tupana'ga ra'uva urame pe pyri po ti okwahavuka pa a'itituhēva'ea pe me a'ero Tupana'ga mombe'gwovo nehē, ei ga ġa pe. Gweaporogita pyvō rūi po ti gara'uva nhi'igi nehē. Gwemienduva ti imombe'ui nehē. Aerēva'ea po

ti a'ea imombe'ui pe me nehē no, ei Jesus'ga ġa pe. <sup>14</sup> Tupana'ga ra'uva po ti henuvi nhinhi'iġa ji imombe'urame jupe jireaporogita Tupanamo nehē, ei ga. A'ero po ti gara'uva imombe'ui a'ea jitehe pe me nehē. Nahā po ti imboukwha-havi pe me jiruvihavuhuhetea Tupana'ga ruvi-havuhuhetea nehē, ei ga ġa pe. <sup>15</sup> Jireaporogita ko jiruva'ga reaporogita javijitehe, ei ga. Nurā ji ei pe me ko: “Tupana'ga ra'uva po ti henuvi nhinhi'iġa ji imombe'urame jireaporogita jupe nehē,” a'e ji. “A'ero po ti imombe'ui a'ea jitehe pe me nehē,” a'e ko ji pe me ko, ei Jesus'ga ġa pe.

### *Aheroryvagwama*

<sup>16</sup> —Kotihī po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerē po ti pe ji repiaga'javi nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

<sup>17</sup> Nurā jararamo Jesus'ga remimbo'ehara'ġa ei ojohupe:

—Marāi ga poro javo nhande ve? ei ġa. A'ereki ga e'i: “Kotihī po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerē po ti pe ji repiaga'javi nehē,” e ko ga ko, ei ġa. “A'ereki ji aho kiro jiruva'ga pyri,” e ko ga nhande ve ko, ei ġa ojohupe. <sup>18</sup> Gara pe po ga ei kotihī po ti nahā nehē javo? ei ġa. A'ereki nhande ndikwahavi a'ea, ei ġa.

<sup>19</sup> Jesus'ga okwahavipe ġanhi'iġa ojohupe. “Toro'e po ga pe,” ei ġa ji ve novīa, ei ga oyvyteri pe.

Nurā ga ei ġa pe:

—“Marāi ga?” pe'ji pe ojohupe ra'e, ei Jesus'ga ġa pe. A'ereki ji a'e pe me ko: “Kotihī po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerē po ti pe ji repiaga'javi nehē,” a'e ko ji pe me ko, ei ga. <sup>20</sup> Tamombe'u katu

tuhē pe me a'ero, ei ga. Pejehe'o hete po ti pe ji rehe nehē pejikoveveuhuro ji manorame nehē. Nhiarōe'ŷve'ŷga po ti a'ea horyory ji manorame nehē, ei ga. Pekoveveuhu jiji po ti pe nehē. Emo kotihī po ti pendekoveveuhua ipigi pe hugwi nehē. A'ero po ti pe ndoryva'javamo nehē, ei Jesus'ga ūga pe.

<sup>21</sup> —Tamombe'u ti pe me a'ea javijiteheva'ea, ei ga. Kunhahēa gwa'yra mbo'ağwerirame okoveveuhu jiji a'ero hahya rehe. Aerē gwa'yra mbo'arirē hēa roryva'javamo okovo ipita'ngia rehe, ei ga. Omoka'nyh hēa hahya a'ero. A'erekī hēa hory hete gwa'yra rehe, ei ga ūga pe. <sup>22</sup> Na jitehe po ti pe peko a'ero nehē, ei Jesus'ga ūga pe. Kiroğwe pe ndekoveveuhui jiji. Emo aerē ji pe ndepiaga'javame po ti pe ndoryva'javamo nehē. A'ero po ti ūga nomombigi tuhē pendoryva pe hugwi nehē, ei ga ūga pe.

<sup>23</sup> —A'ea rupi po ti pe ndape'ea'javi ji ve nehē marā nanongara javo nehē, ei Jesus'ga ūga pe. Tamombe'u katu tuhē pe me. Pe poranduvame jiruva'ga hugwi pejikovo jireheva'ero a'ero po ti ga pe nhi'ipo'rui nehē, ei ga ūga pe. <sup>24</sup> Jireheva'ero pe napeporanduvi ve ga hugwi. Peporandurandu ti kiro. A'ero po ti Tupana'ga pe nhi'ipo'rui nehē, ei ga. A'ero po ti pe ndoryndoryhetero pejikovo nehē, ei Jesus'ga ūga pe.

### *Penhimboitakwerimo ti peko*

<sup>25</sup> —Opombo'embo'e ji jipi ojo'java'ea pyvō on-himiva'ea pyvō, ei Jesus'ga ūga pe. Aerē po ti ji a'ea pyvō rūi pe mbo'ei nehē. Amombe'u katu po ti ji jiruva'ga pe me nehē, ei ga ūga pe. <sup>26</sup> A'ea

rupi po ti pe poranduvi jiruva'ga hugwi pejikovo jireheva'ero nehē, ei ga. Ji rūi po ti aporandu ga hugwi pe ndepyga nehē, a'e ji, ei ga. <sup>27</sup> Pe tuhē po ti peporandu pejive ga hugwi nehē. A'ero po ti ga pe n̄hi'īpo'rui nehē. A'erekī jiruva'ga jitehe pe arō hete. A'erekī pe ji arō hete herovia jiruragwera Tupana'ga hugwi, ei ga āga pe. <sup>28</sup> Ajo tuhē ko ji jiruva'ga hugwi ua yvya koto ikwehe. Kiro po ti ji hoa'javi yvya hugwi nhimanorame nehē jigwovo jiruva'ga pyri jitehe nehē, ei Jesus'ga āga pe.

<sup>29</sup> Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'āga ei ga pe:

—Kirogwe nonhimimi ore ve nenhī'īga, ei āga ga pe. Eremombe'u katu nde kiro. <sup>30</sup> Nurā ore ei nde ve: Erekwaha pa nde mbatera. A'erekī nde erekwahavipe orereaporogita ore epotarame nde ve marā javo, ei āga. Nurā ore heroviahetei nderuragwera Tupana'ga hugwi, ei āga Jesus'ga pe.

<sup>31</sup> —A'iti pe perovia kiro pejikoga ji rehe naerū? ei Jesus'ga āga pe. <sup>32</sup> Kirogwe tuhē po ti pe nhigwahembavi ji reja penhinhana pejigwovo penhonga pe nehē. Emo ji tehe rūi ako. Tupana'ga okoe'ymi ji pavēi jipi, ei ga āga pe. <sup>33</sup> Amombe'u ji a'ea pe me tu katu ti pepy'a ji rehe pejikoty'aro gwaramo, ei ga. Nhiarōe'īve'āga po ti okwahavuka hahyva'ea pe me nehē, ei ga. Penhimboitakwerimo ti peko, ei ga. A'erekī ji amombi nhiarōe'īve'āga nduvihava'ga popoakara, ei Jesus'ga āga pe.

## 17

*Jesus'ga n̄hi'īga Tupana'ga pe*

<sup>1</sup> Onhi'imbavame āgwemimbo'ehara'āga pe Jesus'ga jovavuri yvagi pe tanhi'ī Tupana'ga pe javo.

—Apĩ, ei Jesus'ga ga pe. Oho kiro japiavo jiruvihavuhuhetea repiukara apiavo, ei ga. Ehepiuka ti kiro ̄ga pe jiruvihavuhuhetea ji tahepiuka nderuvihavuhuhetea ̄ga pe nehẽ no, ei Jesus'ga Tupana'ga pe. Nderayramo ji ei poro nde ve.

<sup>2</sup> A'erekī nde ere'e jipe ji ve: “Emongo pa ti yvyakotyve'̄ga enhimimbotarimova'ea rehe teremboheaporogita pyahu ti ̄ga – kiroki ̄ga ji ambojikoguka nde rehe,” ere ko nde ji ve, ei Jesus'ga javo uva'ga pe.

<sup>3</sup> Nahã ̄ga ndeaporogitapyahurame a'ero, ei ga. Ga nde kwaha hete ojikoga nde rehe gaha jate ko Tupanamo javo. Ga ji kwaha hete ojikoga ji rehe no ga ko Jesus Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo, ei Jesus'ga.

<sup>4</sup> Ymya nde ei ji ve: “Ji mombe'umbe'u ti eporavykyavo ji ve,” ere ko nde ji ve, ei ga Tupana'ga pe. Kiro ji poravykypavi nde ve a'ero. A'erekī ji oromombe'u pa ̄ga pe, ei ga. Nahã ji hepiukari nderuvihavuhuhetea ̄ga pe avo yvya koty, ei ga Tupana'ga pe.

<sup>5</sup> Apĩ, ymya yvya apoa renonde ji herekoi nderuvihavuhuhetea hako, ei Jesus'ga. Erekoukara'ja ti ji ve a'ea jitehe ejipyri nehẽ, a'e ji nde ve, ei ga Tupana'ga pe.

<sup>6</sup> A'ero Jesus'ga ei ̄gwemimbo'ehara'̄ga mombe'gwovo Tupana'ga pe:

—Akwahavuka nderuvihavuhuhetea ̄ga pe – kiroki ̄ga nde erembojikoguka ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Ga ko ndereheve'̄ga. Nde eremo'emo'̄ga ejive yvyakotyve'̄ga hugwi, ei ga. A'ero nde ̄ga mbojikogukari ji rehe. Igwete ̄ga ndekohetei nenhi'̄ga rupi ji imombe'urame ̄ga pe, ei ga ga pe.

<sup>7</sup> Kiro ̄ga ei a'ero: “Tupana'ga reki ombo'e Jesus'ga mbatera rehe nhaporemo,” ei ̄ga, ei ga.

<sup>8</sup> A'ereki ji amombe'u ̄ga pe nenh'īga. A'ero ̄ga ndekoi nenh'īga rupi, ei ga ga pe. Okwaha hete ̄ga jiruragwera nde hugwi. Gwerovia hete ̄ga a'ero ga ko Tupana'ga remimbuhukara'ga javo, ei Jesus'ga ̄gwemimbo'ehara'̄ga mombe'gwovo Tupana'ga pe.

<sup>9</sup> —Ga ndepyga ji nhi'īgi nde ve teremombyryti ̄ga pe javo, ei ga Tupana'ga pe. Ji nanhi'īgi nearõe'̄yve'̄ga ndepyga, ei ga. Emo kiroki ̄ga nde erembojikoguka ji rehe – ̄gahā ko ji ahepy javo nde ve. A'ereki ̄ga ndereheva'ero, ei Jesus'ga ga pe.  
<sup>10</sup> Kiroki ̄ga ojiko ji rehe – ̄ga nhaporemo ko ndereheve'̄ga. Ndereheve'̄ga jitehe ko jireheva'ero no, ei ga. Igwete po ti ̄ga hepiukari jiruvihavuhuhetea nehē, ei Jesus'ga ga pe.

<sup>11</sup> —Apī, kiro po ti ji hoi nde pyri nehē, ei ga ga pe. Ndajuva'javiji avo yvya koty a'ero. Jireheve'̄ga ki a'e te u ve kokoty, ei Jesus'ga ga pe. Apī, ndepyry hete nde. Ereko katu ti ̄ga ndepopoakarimo – a'ea nde erembuhi ji ve jipi ejipopoakara, ei ga ga pe. Ereko katu ti ̄ga toko ti ̄ga nhande ja a'ero nehē. Ojo'ja nhandereaporogiita jipi. Gandeaporogiita po ti ojo'ja a'ero nehē no, ei Jesus'ga ga pe. <sup>12</sup> Jiruvame ̄ga pyri ji ̄ga nderekokatui jipi ndepopoakarimo. Ejipopoakara jitehe nde erembuhi ji ve nohō, ei ga ga pe. A'a'ngu ji ̄ga nderekovo jipi. A'ero po ti ̄ga nhaporemo ndopo'rui hahyva'ea nehē, ei ga. Gaha jate po ti opo'ru hahyva'ea – kiroki ga garekote'varuhua gahoagwama hahyva'ea ruvhava pype. Opo'ru tuhē ti ga nerembikwatijarukara – kiroki ikwati-jara ga mombe'u nhōwenonde hako, ei Jesus'ga ga pe.

<sup>13</sup> —Apĩ, kiro po ti ji hoi nde pyri a'ero nehẽ, ei ga. Poa nhaporemo ji ei kiro ġandovaki jihoa renonde tohoryory hete ti ġa. Gandoryhetea po ti jiroryhetea javijitehe nehẽ, ei ga ga pe.

<sup>14</sup> Amombe'u ji nenhi'iġa ġa pe jipi, ei ga. A'ero nearõe'ŷve'ġa noarõhetei ġa. A'erekī ġandeaporogita ko nearõe'ŷve'ġa ndeaporogita ja rūi, ei ga. Ga ko ji javijitehe a'ero. A'erekī jireaporogita ko nearõe'ŷve'ġa ndeaporogita ja rūi no, ei Jesus'ga ga pe.

Igwete ga ei Tupana'ga pe ġwemimbo'ehara'ġa mombe'gwovo:

<sup>15</sup> —Apĩ, ji nda'ei nde ve: Eroho ti ġa yvya hugwi, ei ga. Nahã ji ei: Ereko katu ti ġa Di-abo'ga ti tombo'eyme ġa okote'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. <sup>16</sup> Jireaporogita ko nearõe'ŷve'ġa ndeaporogita ja rūi. Na jitehe jireheve'ġa ndeaporogita ko nearõe'ŷve'ġa ndeaporogita ja rūi no, ei ga ga pe. <sup>17</sup> Emongo ti ġa enhimimbotarimova'ea rehe enhi'iġa pyvō a'itituhēva'ea pyvō, ei ga. <sup>18</sup> Nde ji mbuhuruka avo yvyakotyve'ġa pyteri pe to-mombe'u ti ga nhinhi'iġa ġa pe javo. Na jitehe ji nhiremimbo'ehara'ġa mondoukari ġapyteri pe no tomombe'u ti ġa nhinhi'iġa ġa pe javo, ei ga ga pe. <sup>19</sup> Anhimongo ji neremimbotarimova'ea rehe nhinhikwava'eġa nde ve. Ga ndepyga ji nhimon-goi a'ea rehe nhiremimbo'ehara'ġa ti toko tuhẽ neremimbotarimova'ea rehe nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe ġa mombe'gwovo.

<sup>20</sup> —Apĩ, nhiremimbo'ehara'ġa jate rūi ji ġa ndepygi nhinhi'iġa nde ve, ei ga. Aerẽ po ti nhiremimbo'ehara'ġa ji mombe'umbe'ui ojipe'ġa pe nehẽ ġa mbojikoguka ji rehe nehẽ no. Ga jitehe

ji ġa ndepygi kiro no, ei ga Tupana'ga pe. <sup>21</sup> Anhi'ī ji nde ve jireheve'ga ndepyga a'ero ġa nhaporemo ti toko ojipejiva'ea'java'ero, ei ga. Nde erejikoty'a ji pavēi. Ji ajikoty'a nde pavēi no, ei ga. Nhande pavēi ti jireheve'ga tojikoty'a no nearōe'ŷve'ġa ti togwerovia nhimbuhurukara nde hugwi a'ero, ei Jesus'ga ga pe. <sup>22</sup> Apī, nde ererekouka ji ve ejuvhavuhuhetea. Na jitehe ji arekouka a'ea ġa pe no toko ti ġa ojipejiva'ea'java'ero nhande javijitehe nehē no, ei ga Tupana'ga pe. <sup>23</sup> Ji ajikoty'a ġa pavēi. Nde erejikoty'a ji pavēi no, ei ga. Nahā ti ġa toko hete ojipejiva'ea'java'ero, nearōe'ŷve'ġa ti tokwaha nhimbuhurukara nde hugwi, ei ga. Ga ti toko hete ojipejiva'ea'java'ero nearōe'ŷve'ġa ti tokwaha neremiarōhetea jireheve'ga ndehe, ei ga. A'ereki nde ji arō hete. Na jitehe nde ġa arō hete no, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

<sup>24</sup> —Apī, ei Jesus'ga. Nde erembojikoguka ġa ji rehe ikwehe, ei ga ojihewe'ga mombe'gwovo. Apota hete ji ġanduvagwama jijipyri – perope ji aho kiro jitupa – tohepia ti ġa jiruvihavuhuhetea Tupanamo nehē, ei ga. A'ea nde ererekouka ji ve. A'ereki ymya yvya apoa renonde nde ji arō hete, ei ga Tupana'ga pe. <sup>25</sup> Apī, ei Jesus'ga. Erekokatue'ymi ko nde. Nearōe'ŷve'ġa nandekwahavi reki, ei ga. Ji ki a'e te orokwaha nde. Igwete jireheve'ga ikwahavi nhimbuhurukara nde hugwi, ei Jesus'ga ġa mombe'gwovo ga pe. <sup>26</sup> Akwahavuka ji ġa pe ndereaporogita. Koji'i po ti ji ikwahavukari a'ea ġa pe nehē no toarō hete ti ġa ojipe'ġa javo, ei ga. A'ereki nde ji arō hete. Na jitehe po ti ġa ojipe'ġa arōhetei a'ero nehē. Akwahavuka po ti ji ġa pe ndereaporogita

tajikoty'a ti ji ñga pavẽi nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe.

## 18

*Ahe opypyguka Jesus'ga  
(Mateus 26.47-56; Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53)*

<sup>1</sup> Onhi'imbavame Tupana'ga pe Jesus'ga hoi cidade hugwi ñwemimbo'ehara'ña pavẽi. Igwete ñga yahavi yakwa'via aherovai Cedrom aherovai. Matetŷhava pype ñga hoi ovahema. <sup>2</sup> Kiro Judasva'ea – ahe opypyguka ñweri Jesus'ga – kiro Judasva'ea soldados'ña nderuri Jesus'ña pyri. A'erekí ahe okwaha hete pea. A'erekí pevo Jesus'ña onhogwovatí jipi gaha ñwemimbo'ehara'ña pavẽi. <sup>3</sup> A'ero Judasva'ea soldados'ña nderuri guardas'ña ndeheve – kiroki guardas'ña gwepia katu judeus'ña jatykahavuhua jipi. A'erekí mbatera kwava'ehara'ña nduvihava'ña omondouka ñga Judasva'ea rupi fariseus'ña pavẽi. Gweru ñga itakyhea'javuhuva'ea mbuahava rehevè. Yhyga ñga gweru hyapehava rehevè onhimongyavo. Nahã Judasva'ea ñga nderuri Jesus'ga pyri a'ero. <sup>4-5</sup> Ojikwe Jesus'ga okwaha opypygañwama noviña. Igwete ga hoi ñga novatiamo. Ga pyri Judasva'ea rekoi o'ama.

—Mome ahe pe peheka? ei Jesus'ga ñga pe.

—Jesus'ga Nazarépeve'ga, ei ñga ga pe.

—Jihi ko a'ea, ei Jesus'ga ñga pe.

<sup>6</sup> Ga erame poro ñga hyrygi ojakykwe koty o'a yvyvo upa. <sup>7</sup> Igwete Jesus'ga ea'javi ñga pe:

—Mome ahe pe peheka naerû? ei ga.

—Jesus'ga Nazarépeve'ga, ei ñga ga pe.

**8** —Ji ko a'ea, a'e ko ji pe me ko, ei ga. Jihí pe ji reka. Na āga hoi a'ero nhiremimbo'ehara'āga, ei ga āga pe.

**9** A'ereki ojikwe ga ei Tupana'ga pe: “Apī, kiroki āga nde erembojikoguka ji rehe – a'a'ngu ji āga nderekokatuavo,” ei ga. “Nurā po ti āga nhaporemo ndopo'rui hahyva'ea nehē, a'e ji,” e'i jipe ga Tupana'ga pe. Nurā ga ei kiro soldados'āga pe: “Na āga hopavi a'ero nhiremimbo'ehara'āga.”

**10** Kiro Simão Pedro'ga iphyigi oitaky-hea'javuhuva'ea Malco'ga nambi'oga garovai pytera koty. Malco'ga oporavyky jipi ikwava'ēhara'āga nduvihavuhu'ga pe gapyriva'ero. Gaha Pedro'ga onambi'o. **11** A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Emondeva'ja ti eitakyhea'javuhuva'ea haim-beapirohokava pype, ei ga ga pe. Apo'ru tuhē ti ji hahyva'ea nehē, ei ga. A'ereki a'ea ko jiruva'ga remimbotarimova'ea ji ve, ei ga Pedro'ga pe.

### *Ahe gweroho Jesus'ga Anásva'ea pyri*

**12** A'ero soldados'āga nduvihavuhu'ga Jesus'ga pyhygi ga rerekovo soldados'āga pavēi guardas'āga pavēi no. Igwete āga ga pokwari ga rerogwovo.

**13** Anás'ga pyri na'ē āga ga rerohoi. Anás'ga ko Caifás'ga rembirekohēa ruva'ga. Caifás'ga ko ikwava'ēhara'āga nduvihavuhu'ga a'ea rupi. **14** Gaha e'i jipe judeus'āga nduvihava'āga pe āga moğitavo: “Ojipejive'ga po ti omano nhande repykavamo nehē hamo,” e'i jipe Caifás'ga āga pe. Anás'ga pyri na'ē āga Jesus'ga rerohoi a'ero.

*Ndakwahaviji Jesus'ga, ei Pedrova'ea  
(Mateus 26.57-58, 69-70; Marcos 14.53-54, 66-68; Lucas 22.54-57)*

<sup>15</sup> Igwete Simão Pedro'ga hoi Jesus'ga reviri. Ga rupi ojipe'ga hoi no Jesus'ga remimbo'ehara'ga jitehe. Ikwava'ēhara'̄ga nduvihavuhu'ga okwaha hete reki Pedro'garupive'ga. Nurā ga reki garonga rokari pe Jesus'ga reviri. <sup>16</sup> Pedro'ga ki a'e te opyta jiji o'ama mytu'ē me hokairungava rovapytymbava pyri. A'ero akoja'ga – ga ikwava'ēhara'̄ga nduvihavuhu'ga okwaha – a'ero ga hoa'javi mytu'ē me javo hovapytymbava rerekoharahēa pe emongiuka ti Pedro'ga javo. Igwete hēa Pedro'ga mongiukari okari pe ga mo'ama. <sup>17</sup> A'ero hēa ei Pedro'ga pe:

—Nde nderekoi akoja'ga remimbo'eharamo no naerū? ei hēa ga pe.

—Ji ko a'ea rūi, ei ga o'mbero hēa pe.

<sup>18</sup> Peko ūga ami tata rembeyvyri ikwava'ēhara'̄ga nduvihavuhu'gareheve'ga guardas'ga pavēi. A'ereki iroyxağahi ypytunimo. Nurā ūga imondygi tatapynha xajipe'e javo. Peko ūga ami tata pyri a'ero. Igwete Pedro'ga hoi o'ama ojipe'eavo ūga pyri.

*Marā? e'ie'i Anásva'ea Jesus'ga pe  
(Mateus 26.59-66; Marcos 14.55-64; Lucas 22.66-71)*

<sup>19</sup> Kiro ikwava'ēhara'̄ga nduvihavuhu'ga ei Jesus'ga pe:

—Marā neremimbo'ehara'̄ga ndekoi naerū? ei ga. Gara rehe nde ūga mbo'embo'ei jiipi? ei ga Jesus'ga pe.

**20** —Ojipe'̄ga pe nhaporemo ji imombe'umbe'ui ̄gandovaki jipi, ei Jesus'ga ga pe. Judeus'̄ga jatyka-hava pype ji ̄ga mbo'embo'ei jipi judeus'̄ga jatyka-havuhua pype no. Ji namombe'unhimimi reki ̄ga pe jipi, ei ga ga pe. **21** Marā nde euhui ji ve naerū gara rehe nde ̄ga mbo'ei jipi javo ji ve? ei Jesus'ga ga pe. Nhirenduhara'̄ga koi okwaha nhiremimbo'eagwera. Ga pe ti emombe'uuka nhinhi'iga a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

**22** A'ea erame guarda'ga – kiroki ga ga ypyvo o'ā – ga Jesus'ga rova petegi.

—Maranuhūrame nde ei poa javo ikwava'ēhara'̄ga nduvihavuhu'ga pe? ei ga Jesus'ga pe.

**23** A'ero Jesus'ga ei:

—Po ji ete'varuhui, emombe'u ti ji'ete'varuhuagwera a'ero, ei ga. Ji ekaturame po ga ndajirovapetegi ramo, ei Jesus'ga.

**24** Kiro Anás'ga ga rerohoukari Caifás'ga pyri ikwava'ēhara'̄ga nduvihavuhu'ga pyri. Opokwariji ̄ga Jesus'ga.

*Ndakwahaviji Jesus'ga, e'ia'ja Pedrova'ea  
(Mateus 26.71-75; Marcos 14.69-72; Lucas 22.58-62)*

**25** A'ea ja Pedro'ga jipe'ei tata pyri o'ama. Igwete pevove'̄ga ei ga pe a'ero:

—Nde nderekoi garemimbo'eharamo naerū? ei ̄ga ga pe.

Igwete Pedro'ga ei:

—A'ea rūi ko ji, ei ga o'mbero ̄ga pe.

**26** Igwete ojipe'ga ei Pedro'ga pe no – kiroki ga oporavyky ikwava'ēhara'̄ga nduvihavuhu'ga pe

gapyriva'ero. Pedro'ga gare'yja'ga nambi'ogipe itymipyra pyri. Igwete ga ei kiro Pedro'ga pe:

—Orohepia po ji nde Jesus'ga pyri itymipyra pyri raji'i, ei ga ga pe.

<sup>27</sup> —Ji rūi tuhē koi oji'i, e'ia'ja Pedro'ga ga pe.

Nanime inamutiga nhi'igi o'ama.

*Pilatosva'ea e'i marā Jesus'ga rekoajavo  
(Mateus 27.1-2, 11-14; Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5)*

<sup>28</sup> Ypyhajive judeus'ga nduvihava'ga Jesus'ga rerohoi Caifás'ga ronga hugwi. Governador'ga rongaruvihai pe ġa ga rerohoi Pilatos'ga rongaruvihai pe. Igwete ġa Jesus'ga mondoukari ga mo'amauka Pilatos'ga pyri. Judeus'ga nduvihava'ga ndoki ipype. A'ereki judeus'ga ndoki tuhē judeus'garūive'ga nonga pype ojihe'are'yma ġa ndehe jipi. “Po ti nhande hoi ipype, a'ero po ti nhande nhimbote'varuhui Tupana'ga pe nehē,” ei ġa. “Nhanenhimbote'varuhurame po ti nhande ndi'ua'javi toryva rupiara nehē,” ei ġa. Nurā judeus'ga nduvihava'ga ndoki Pilatos'ga ronga pype. Igwete ġa Jesus'ga mondoukari Pilatos'ga pyri. <sup>29</sup> A'ero Pilatos'ga ruri mytu'ẽ me javo ġa pe.

—Marā pe'eagwama Jesus'ga pe naerū? Marā garekote'varuhua naerū? ei Pilatos'ga ġa pe.

<sup>30</sup> Igwete ġa ei ga pe:

—Po ga ndokote'varuhui jipi hamo, a'ero po ore norokwava'eġi ga kiro nde ve hamo, e'i tehe ġa Pilatos'ga pe.

<sup>31</sup> —Pe tuhē ti peroho ga a'ero imbohahyavo ga pe nehē penamonhava'ea nhi'īpo'ruavo nehē, ei ga judeus'ga nduvihava'ga pe.

Igwete ūga ei:

—Torojuka ti ga novĩa, ei ūga. Emo romanosramo pe ndapejukaukari ūga ore ve, ei ūga Pilatos'ga pe. Pehe ti pejuka ga a'ero romanosramo, ei ūga ga pe.

Romanos'ga o'erame oko te'varuhu hete ūga javo, a'ero ūga ūga kutugi yva rehe ūga mbovyā ūga jukavo. Igwete judeus'ga ei Pilatos'ga pe: “Pehe ti pejuka Jesus'ga romanosramo,” ei ūga. <sup>32</sup> E'i ūga a'ea Jesus'ga nhiīipo'ruavo. A'erekī Jesus'ga omombe'u jipe omanoagwama yva rehe nahã ti ūga ji jukai javo.

<sup>33</sup> A'ero Pilatos'ga hoa'javi onga pype Jesus'ga mbuhuruka ojipyri.

—Ndehe ko judeus'ga nduvihavuhuhetero naerū? ei ga Jesus'ga pe.

<sup>34</sup> Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe tuhē erekwaha nanongara? ei ga. Mara'ngu po nahã ojipe'ga ji mombe'gwovo nde ve ra'e? ei ga ga pe.

<sup>35</sup> —Jihi ko nda'ei a'ea, ei ga. Ji ko judeu rūi! ei Pilatos'ga. Ndere'yja'ga tuhē reki nde pyhy nde rerua ji pyri ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pavēi, ei ga. Marā nderekote'varuhua naerū? Nde ūganduvihavuhuro tuhē erekō naerū? ei ga Jesus'ga pe.

<sup>36</sup> —Ji ko yvyakotyve'ga nduvihava'ga atyvi, ei Jesus'ga ga pe. Po ji ūganduvihava'ga ja hamo, a'ero po jireheve'ga ūga avykyi ji repyga hamo tomon-doyme ti ūga ga judeus'ga nduvihava'ga po pe javo hamo, ei ga. Ji ko avove'ga nduvihava'ga atyvi reki, a'e ji nde ve, ei ga Pilatos'ga pe.

<sup>37</sup> A'ero Pilatos'ga ei ga pe:

—Nde ko huviavuhua tuhē naerū? ei ga ga pe.

—Nde ere'e katu ji ve nde ko huvhavuhua javo, ei Jesus'ga ga pe. Ajo ji ji'a yvyakotyva'ero kako tamombe'u ti ġa pe a'itituhēva'ea javo, ei ga. Kiroki ġa oko hete a'itituhēva'ea rehe – ġa ġwendu katu nhinhi'iġa a'ero, ei ga ga pe.

<sup>38</sup> —Manongara tuhē po a'itituhēva'ea naerū? ei Pilatos'ga ga pe a'ero.

*Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga*  
(*Mateus 27.15-31; Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25*)

A'ero Pilatos'ga hoa'javi mytu'ẽ me judeus'ga pyri.

—Ga ndokote'varuhui'i'i, a'e ji pe me, ei ga.  
<sup>39</sup> Nahā ji ei pe me kiro a'ero. Kwara nanani Páscoa aporame pe ei ji ve iphygipyra'ga rehe. A'ero ji ga mohemukari cadeia hugwi, ei Pilatos'ga ġa pe. Ma'ġa ji amohemuka kiro pe me a'ero? Amohemuka po ti ji pe me Jesus'ga penduvihavuhuhete'ga? ei ga ġa pe.

<sup>40</sup> —Ga rūi tuhē! ei ġa ohapukaita. Teremohemukari tuhē akoja'ga! ei ġa. Barrabás'ga ti emohemuka, ei ġa Pilatos'ga pe.

Barrabás'ga ko governo movahīve'ga okote'varuhuve'ga.

## 19

<sup>1</sup> A'ero Pilatos'ga Jesus'ga kupepytera nupanupāukari ipira'javuhuva'ea pyvō. <sup>2</sup> Igwete soldados'ga Jesus'ga rerekomemuapotari. Nurā ġa ipovāpovani yhypoa hatiuhūva'ea onhatimaġatuvā'ea apovo. Igwete ġa inoġi Jesus'ga akaġa rehe nahā huvhava'ga akanitara javo tehe. Igwete ġa imongiukari

ga pe tapy'ynhapiğwağahiva'ea nanongara huvihava'ğa omongi javo ga pe. <sup>3</sup> Nahā ǵa Jesus'ga rerekomemui u'ua ga pyri.

—Ejory ti judeus'ǵa nduvihavuhuhetero, e'iuhu ǵa onhi'iǵa mondovo ga pe.

Igwete ǵa garova petepetegi ga rerekovo. <sup>4</sup> Aerẽ Pilatos'ga hoa'javi mytu'ě me judeus'ǵa pyri.

—Pehepia ga, ei ga. Kiro ji ga mbuhurukara'javi pe pyri tapekwaha ti ji'ee'yma ga pe. A'ereki ga ndokote'varuhui'i'i reki, ei Pilatos'ga ǵa pe.

<sup>5</sup> A'ero Jesus'ga heruri tapy'ynhapiğwağahiva'ea rerekovo. Hatiuhūva'ea ga gwereko oakagā rehe ipovanipyra. Igwete Pilatos'ga ei:

—Kiro ki ga u! Pehepia ga! ei ga ǵa pe.

<sup>6</sup> Kiro ikwava'ēhara'ǵa nduvihava'ǵa ga repiagi guardas'ǵa pavēi. A'ero ǵa hapukajahivi javo:

—Ejukauka ga! ei ǵa. Embovyruka ga yva rehe!

Igwete Pilatos'ga ei ǵa pe:

—Pe tuhē ti pembovy ga jukavo yva rehe, ei ga ǵa pe. Ji ki a'e te a'e pe me: Ga ndokote'varuhui'i'i, ei ga ǵa pe.

<sup>7</sup> Igwete judeus'ǵa ei ga pe:

—Oreramonhava'ea e'i ikwatija hako: “Kiroki ga ombotegwete Tupana'ga – pejuka po pe gaha hamo,” ei ahe hako, ei ǵa. Nurā reki ore ga jukaukapotari kiro. A'ereki ga e'i: “Ji ko Tupana'ga ra'yramo ako,” ei ga, ei ǵa Pilatos'ga pe.

<sup>8</sup> A'ea renduvame Pilatos'ga kyhyjihetei mara'ngu po ga Tupana'ga ra'yra'ga tuhē javo.

<sup>9</sup> Igwete ga hoa'javi ongaruvihava pype javo Jesus'ga pe:

—Mome ahe tuhē nde naerū? ei ga ga pe.

Emo Jesus'ga nonhi'iği ga pe. <sup>10</sup> Igwete Pilatos'ga ei ga pe:

—Nerenhi'iğihū nde ji ve? ei ga. Nderekwahavi tuhē nde jipopoakara naerū? Ganduvihavamo ji erame ġa pe po ti ġa nde mohemi nehē, ei ga. Ji erame ġa pe po ti ġa nde kutugi yva rehe nde jukavo nehē, ei ga Jesus'ga pe.

<sup>11</sup> Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tupana'ga nde mbopopoakarame jate po nde popoakaramo ji jukavouka ġa pe, a'e ji nde ve, ei Jesus'ga ga pe. Nurā kiroki ga ji mondouka nde ve – nde hohe'i tehe ga rekote'varuhui a'ero, ei ga ga pe.

<sup>12</sup> A'ero Pilatos'ga ei oyvyteri pe: “Tamohemuka tuhē ti Jesus'ga.” Judeus'ga okwaha a'ea. Nurā Pilatos'ga horame ġa pyri ġa hapukajahyahivi ga pe:

—Ga mohemukarame po ti nde nderekokatua'javi nhanderuvihavuhu'ga pe César'ga pe. A'ereki Jesus'ga e'i tehe: “Jihi ko ġanduvihavuhuhetero,” ei ġa. Nanongara'ġa ko omovahī César'ga. Jesus'ga mohemukara renduvame po ti César'ga nhimboahihetei nde ve a'ero nehē, ei ġa Pilatos'ga pe.

<sup>13</sup> A'ea renduvame Pilatos'ga Jesus'ga mbuhurukari onga hugwi. Igwete ga apygi juizes'ġa apykava rehe oina – perope ġa omondo itapereuhua yja rehe inoġa. Judeus'ga nhi'ığimo pevova'ea rera ko Gabatá. <sup>14</sup> Kiro ko sexta-feira. A'ea rupi judeus'ġa omboavujikwe mbatera toryva rupiara Páscoa rupiara. Ahaji katu Pilatos'ga apygi a'ero, ta'e ti kiro gareaporogita pe javo judeus'ġa pe.

—Pehepia te pejuvhavuhuhete'ga! ei ga Jesus'ga repiuka ña pe.

<sup>15</sup> Emo ña hapukajahyahivuhui javo ga pe:

—Embovyruka ga! ei ña. Embovyruka ga! Ejukauka ga yva rehe! ei ña ga pe.

—A'iti re po ti ji ga mbovyrukari ga jukavouka penduvihavuhuhete'ga nehē? ei Pilatos'ga ña pe javo.

—César'ga jate ko oreruvihavuhu'ga! ei ña ga pe. Ndorogwerekoi ore ojipe'ga oreruvihavuhuro, ei ikwava'ëhara'ñga nduvihava'ñga ga pe javo.

<sup>16</sup> A'ero Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari ñapo pe soldados'ñga ti tokutu ga yva rehe ga mbovya javo.

*Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovya*

(*Mateus 27.32-44; Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43*)

<sup>17</sup> Igwete soldados'ñga Jesus'ga rerohoi a'ero cidade hugwi. Gajati'yva rehe ña herohoukari ga pe yva gajukahava rupiara. Aerë ña Jesus'ga rerovahemi yvytyra rehe. Yvytyra rera ko Aheapindava. Judeus'ñga e'i jupe Gólgota.

<sup>18-23</sup> Povo ña Jesus'ga rerovahemi hekyita gapira ga hugwi. Igwete ña ga kutugi a'ero yva rehe ga mbovya ga mo'ama ga jukavo. Ojikwe Pilatos'ga okwatijarukaripe yva raygwera rehe. Igwete ga imondoukari ikutugauka Jesus'ga arimo. Nahã i'ai ikwatijara: “Agwa'ga ko Jesus'ga Nazarépeve'ga. Ga ko judeus'ñga nduvihavuhuhete'ga,” e'i ikwatijara yva raygwera rehe. Pilatos'ga okwatijaruka a'ea judeus'ñga nhi'igimo. Okwatijaruka ga romanos'ñga nhi'igimo no. Okwatijaruka ga gregos'ñga

nhi'iğimo no. Igwete Pilatos'ga imondoukari yva raygwera ikutugauka yva rehe Jesus'ga arimo. A'ero he'yjuhuve'ğä nhi'iği jupe judeus'ğä. A'erekira'agwe Jesus'ga kutuhava cidade hugwi. A'ero ikwava'ėhara'ğä nduvihava'ğä ei Pilatos'ga pe novňa:

—Terekwatijarukari: “Ga ko judeus'ğä nduvihavuhuhete'ğä,” ei ga ga pe. Nahă ekwati-jaruka: “Agwa'ga e'i ojive: ‘Ji ko judeus'ğä nduvihavuhuhetero’.” A'ea ekwati-jaruka inoğa hehe, ei ğä Pilatos'ga pe novňa.

Emo Pilatos'ga e'i ğä pe:

—Na tu ve te nhirembikwatijarukaragwera, ei ga.

Igwete soldados'ğä Jesus'ga kutugi yva rehe ga mbovyga ga mo'ama ga jukavo. Igwete ğä mokon-hava'ea mbojogwovai Jesus'ga rehe ahe mo'ama ojipea rehe yva rehe. Jesus'ga ahepyteri pe o'ã.

Aerẽ soldados'ğä ipyhygi gapira ima'eamo ojohupeupe. Quattrove'ğä onhinanhinani ipyhygi ojipeji gapira ojive. Aerẽ ğä ojipea ipyhygi nimbo-jahaviva'ea kirojateva'ea. <sup>24</sup>Igwete ğä ei ojohupe:

—Kia ti timbotararagyme, ei ğä ojohupe. Manamo po ti nhande herekoi gapira nehë? ei ğä. Timombo'ri ti ita'java'ea herekohavamo, ei ğä ojohupe.

Nură ğä imombo'ri gapira rehe. Nahă soldados'ğä ndekoi tapy'ynhapira rehe a'ero. Oma'ema'ě ğä Jesus'ga pira ga nhi'ipo'ruavo a'ero. A'erekı Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nhoğwenonde Cristo'ga nhi'iğagwama hako. Nahă Cristo'ga ei:

“Oma'ě ğä jipira ojohupe,” ei ga.

“Ojipea rehe ūga imombori ita'java'ea,” ei ga.

Ikwatijara omombe'u ganhi'iğagwama hako. Na tuhē reki soldados'ūga ndekoi gapira rehe a'ero ipojykavo ojive ikwehe.

<sup>25</sup> Kiro Jesus'ga o'yembora repiagi. Pevo ahe ami Jesus'ga kutuhava pyri. Jesus'ga yembora irūhēa pevo o'ā ahe pyri no Mariahēa no – kiroki hēa Clopas'ga rembirekohēa. Maria Madalenahēa pevo o'ā ūga pyri no. <sup>26</sup> Kiro Jesus'ga o'yembora repiagi a'ero ığwemimbo'ehara'ga rehevē ığwemiarōhara'ga rehevē. A'ero ga ei o'yembora pe:

—Ha'i, ei ga. Gaha po ti oko ndera'yra ja nehē ji py'rovo nehē, ei ga ahe ve.

<sup>27</sup> Gwemimbo'ehara'ga pe ga ei a'ero:

—Hēa po ti oko ndehya ja nehē, ei ga. Ereko katu ti hēa a'ero eyhēaramo, ei Jesus'ga ga pe.

A'ero garemimbo'ehara'ga ahe rerohoi ığwonga pe. Igwete ga ahe repiakatui jipi.

### *Jesus'ga omano*

(*Mateus 27.45-56; Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49*)

<sup>28</sup> Aerē Jesus'ga ei oyvyteri pe: “Anhi'ipo'ru pa ji Tupana'ga kiro,” ei ga. Kirē ga ei:

—Jiygwei ji.

A'ea erame ga onhi'ipo'ru ahe. A'ereki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve Cristo'ga ygwe-jagwama mombe'gwovo hako.

<sup>29</sup> Gwereko pevo vinho tajahiva'ea ya'ia pype. A'ero ūga ipyhygi jyruhuva'ea imondeva vinho

pype ipimombyga yvyra rehe hissopo rehe. Igwete ña imbovyri imondovouka Jesus'ga juru pe topyte ti ga javo. <sup>30</sup> Ipyterame Jesus'ga ei a'ero:

—Anhi'ñpo'ru pa ji, ei ga.

A'ero ga nhova'apyni omanomo.

### *Oykikutu ahe Jesus'ga*

<sup>31</sup> Aerē judeus'ña nduvihava'ña hoi javo Pilatos'ga pe:

—Emopenuka ti yvareheve'ña netymakaña tomanoñgatu ti ña, ei ña ga pe. A'ero po ti ña ahera'oa mbojyvi herogwovo nehë, ei ña ga pe.

E'i ña a'ea Pilatos'ga pe. A'ereki a'ea ko sexta-feira mbatera mboavujikwehava ña pe. Ndopotari ña ahera'oa mo'amipyra yva rehe sábado rupi oporavykye'yma rupi. A'ereki a'ea ko huviyahetea ña pe sábado Páscoa rekoro gwaramo. Nurã ña hoi javo Pilatos'ga pe tomopenuka ti ga ganetymakaña ña jukavouka javo. <sup>32</sup> A'ero Pilatos'ga soldados'ña mondoukari yvareheve'ña pyri. Igwete ña hoi Jesus'ga aherovaive'ga retymakaña nupamo imopena. Kirë ña hoi ojipe'ga pyri Jesus'ga rovai garetymakaga nupamo imopena. <sup>33</sup> Urame Jesus'ga pyri ña ei reki:

—Omano jipe po ahe ra'e, ei ña.

Nurã ña nomopeni Jesus'ga retymakaña. <sup>34-37</sup> Emo soldado'ga Jesus'ga ykikutugi ta'akwara pyvõ. Kiro gara'oa hugwi turi gareko a yhya pavëi. Imopene'ymame Jesus'ga kaña soldados'ña onhi'ñpo'ru ahe. A'ereki nahã Tupana'ga okwatijaruka ahe ve imombe'uuka hako.

“Nomopeni'i'i po ti ̄ga gakāga nehē,” e'i ikwatijara hako.

Ojipea Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

“Gwepigwepia po ti ̄ga gwembikutuhara'ga nehē,” e'i ikwatijara hako.

Kiroki ga omombe'u kiro pe me – gaha gwepia tuhē Jesus'ga manoagwera ikwehe. Omombe'u ga kiro pe me taperovia ti javo. Omombe'u katu ga. Okwaha hete ga a'ea a'itituhēva'ea ji amombe'u javo.

*Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype  
(Mateus 27.57-61; Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56)*

<sup>38-39</sup> Aerē José'ga hoi javo Pilatos'ga pe. Cidade de Arimatéia pe José'ga ruvi. Ojiko nhimi ga Jesus'ga rehe. A'ereki ga okyhyji judeus'̄ga nduvihava'̄ga hugwi. Igwete ga hoi javo Pilatos'ga pe.

—Tarocho ti Jesusva'ea ra'oa, ei José'ga ga pe.

—Kwa, ei Pilatos'ga. Eroho ti a'ero, ei ga ga pe.

A'ero ga hoi Jesus'ga ra'oa pyri Nicodemos'ga pavēi – gaha ymya oho Jesus'ga pyri ga repiaga ypytunimo raikwehe. Nicodemos'̄ga gweroho perfume apopyra ojupi. Japopyra ko mirra mohāga'java'ea aloés pavēi yvahugwiva'ea memei. He'yiva'ea ̄ga gweroho trinta e cinco quilos. Ipohyi hete japopyra. A'ero ̄ga hoi ipyhyga Jesus'ga ra'oa. <sup>40</sup> Igwete ̄ga a'ea imamani tapy'ynhapipyryva pyvō imondovo perfume apopyra tapy'ynhapira pype inōga. A'ereki nahā judeus'̄ga omboavujikwe ahera'oa jipi ahetyma renonde. <sup>41</sup> Ira'agwe tuvi itymipyra Jesus'ga jukahava hugwi. Gwereko pevo itaruvihavuhua kwaruhua ahetȳhavamo. Ndogwerekoangavi

ve ahera'oa ipype. <sup>42</sup> Ira'agwe ġwaramo José'ňga Jesus'ga ra'oa rerohoi pevo imondovo inoňga ipype. A'erekī ġaporavykye'yma sábado u ġweri.

## 20

*Jesus'ga okwera omanoa hugwi*

*(Mateus 28.1-8; Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12)*

<sup>1</sup> Domingo rupi ypyhajive Maria Madalenahěa hoi itaruvihavuhua kwaruhu pe hepiaga – perope ģa ono Jesus'ga ra'oa. Nako'eğatui ve hěa horame. Igwete hěa hepiagi itauhua ikwaruhua rovapytymbava.

—Ope'auhu ģa itauhua jurukwara hugwi! ei hěa.

<sup>2</sup> Igwete hěa jivyri onhana ua tamombe'u ti Jesus'ga remimbo'ehara'ňga pe javo. A'ero hěa ruri Simão Pedro'ga pyri ojipe'ga pyri no Jesus'ga remiarohara'ga. Igwete hěa imombe'ui ģa pe.

—Gwenohě po ģa nhandepojykahareteva'ea ra'oa ikwaruhua hugwi raji'i, ei hěa. Ore ndorokwahavi kiro ahenoğagwera, ei hěa ģa pe.

<sup>3</sup> Nură Pedro'ga hoi ojipe'ga pavěi ogwovo itakwaruhu pe hepiaga. <sup>4</sup> Onha memei ģa ojogwerogwovo. Ojipe'ga koji'i tehe onha Pedro'ga hohe ogwovo. Igwete ga vahemypyi ikwaruhu pe. <sup>5</sup> A'ero ga apyni tapy'ynhapipyryva repiaga ipype. Emo ga ndoki ipype. <sup>6</sup> Kiro Simão Pedro'ga vahemi ga reviri okiavo ipype. Igwete ga hepiagi tapy'ynhapipyryva no. <sup>7</sup> Pevo tuvi Jesus'ga akaňa mamanipyra no. A'ea ko irupe'i tuvi tapy'ynhapipyryva hugwi onhimamana oina.

<sup>8</sup> Kiro ojipe'ga reki ipype a'ero hepiaga – kiroki

ga urypy ikwaruhu pe novĩa. Igwete ga hepiagi herovia Jesus'ga kwerava. <sup>9</sup> A'ea rupi onhimi ve ġa pe ikwatijara remimombe'ua. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i jipe: “Okwerava'ja tuhẽ po ti ga omanoa hugwi nehẽ,” e'i ikwatijara hako. Emo a'ea onhimi ve ġa pe. <sup>10</sup> Igwete ġa jogwero-jivyra'javi onga pe a'ero ojogwerokuva.

*Jesus'ga ojipiuka Maria Madalenava'ea pe  
(Mateus 28.9-10; Marcos 16.9-11)*

<sup>11</sup> Aerē Maria Madalenahēa hoa'javi ojehe'gwovo o'ama mytu'ẽ me ikwaruhua pyri. Ojehe'orame hēa nhova'apyni hepiaga ikwaruhua pype. <sup>12</sup> Igwete hēa mokonha'ga ndepiagi pevo Tupana'gapyrive'ga. Tiġahivuhu ġapira. Oapy ġa oina Jesus'ga noġagweri pe. Ojipe'ga oapy Jesus'ga akaġagweri pe. Ojipe'ga Jesus'ga pyagweri pe oapy oina. <sup>13</sup> Igwete Mariahēa ġa ndepiagi. A'ero ġa ei hēa pe:

—Kui'i, maraname nde jehe'oi?

—Gwenohē ġa jipojyakahareteva'ea ra'oa, ei hēa. Ji ndakwahavi ahenoġagwera a'ero, ei hēa ġa pe.

<sup>14</sup> Onhi'iġirē hēa jirovagi Jesus'ga repiaga novĩa ga mombaragwahave'yma. <sup>15</sup> Igwete ga ei hēa pe o'ama:

—Kui'i, gara rehe nde jehe'oi e'ama? Ma'ġa nde ereheka naerū? ei ga hēa pe.

Igwete hēa etehei oyvyteri pe: “Ga ko itymipyra repiakatuhabra'ga.” Nurā hēa ei ga pe:

—Po nde ahera'oa rerohoi raji'i emombe'u ti ji ve ahenoġagwera taroho ti a'ero, ei hēa ga pe.

<sup>16</sup> —Maria, ei Jesus'ga hēa pe.

Kiro hēa jirovapavi ga koty ga repiakatuavo.

—Raboni, ei hēa ga pe. (A'ea judeus'ga e'i ombo'ehara'ga pe.)

<sup>17</sup> —Tajipyhygi, ei Jesus'ga hēa pe. A'ereki ji ndajiupiri ve jiruva'ga pyri, ei ga. Eho ti nhimirū'ga pyri nhiremimbo'ehara'ga pyri. Emombe'u ti nhinhi'iiga'ga pe tokwaha ti iga'ga javo, ei ga. Kiro po ti ji jiupiri jiruva'ga pyri iga'ga ganduvete'ga pyri. Gaha ji ambohete Tupana'ga. Gaha iga'ga ombohete no, ei ga. Emombe'u ti iga'ga pe tokwaha ti iga'ga jihoa'gwama ga pyri, ei Jesus'ga hēa pe.

<sup>18</sup> Igwete Maria Madalenahēa hoi Jesus'ga remimbo'ehara'ga pyri javo.

—Ahepia ko ji nhandepojykaharete'ga ko! ei hēa iga'ga pe.

Igwete hēa imombe'upavi Jesus'ga nhii'iga ojive.

*Jesus'ga ojipiuka onzeva'ea pe  
(Mateus 28.16-20; Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49)*

<sup>19</sup> A'ea rupi jitehe domingo rupi Jesus'ga remimbo'ehara'ga ndekoi onhimono'o'ga onga pype ypytunimo. Hovapytymba katu iga'ga. A'ereki iga'ga okyhyji hete judeus'ga nduvihava'ga hugwi. Emo Jesus'ga uhu o'ama ojipiuka iga'ga gapyteri pe.

—Tu katu ti pepy'a, ei ga iga'ga pe.

<sup>20</sup> Onhi'igame iga'ga pe ga hepiukari opokutugagwera oykikutugagwera reheve. Ga repiagame iga'ga ndoryndoryvamo a'ero. <sup>21</sup> Kiro Jesus'ga ea'javi iga'ga pe:

—Tu katu ti pepy'a, ei ga. Jiruva'ga ji mbuhuru ka avo ikwehe tomombe'u ti ga nhinhi'iiga'ga javo ji ve ikwehe. Na jitehe po ti ji pe mondoukari nehē no tapemombe'u ti nhinhi'iiga'ga ojipe'ga pe nehē no, ei ga iga'ga pe.

**22** A'ero ga ipyi ūga ndehe.

—Kiro ji imondoi Tupana'ga ra'uva pe me. Peko ti a'ea rehe a'ero, ei ga ūga pe. **23** Po ti pe ei ojipe'ga pe Tupana'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi javo, a'ero ga imombori tuhē ūga hugwi, ei ga. Po ti pe ei ūga pe Tupana'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi javo, a'ero ga nomombori tuhē, ei Jesus'ga ga pe.

### *Jesus'ga ojipiuka Toméva'ea pe*

**24** Ojipe'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduvi pevo jara'ga pyri Jesus'ga jipiukarame ūga pe. O Gêmeo ei ūga ga pe Tomé'ga pe. **25** Igwete jara'ga ei ga pe:

—Orohepia ore Jesus'ga oji'i, ei ūga imombe'gwovo ga pe novĩa.

E'ia'jaa'ja ūga ga pe novĩa. Emo ga ndogweroviarihu Ȣanemimombe'ua ojive. Igwete ga ei ūga pe:

—Ji tahepia na'ẽ ti itaju'ia rembikutugagwera gapo pe, ei ga. Tamondo na'ẽ ti nhipūa itaju'ia rembikutugagwera rehe. Tapo'ẽ na'ẽ ti gaykikutugagwera pype, ei ga. Nhipo'ẽe'yamate po ti ji ndaroviari tuhē gakwerava'java nehē, ei Tomé'ga ūga pe.

**26** Irūa domingo rupi Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimono'ōga'javi onga pype. A'ea rupi Tomé'ga rekoi ūga pyri a'ero. Ȣovapaytymbava'ja ūga onga novĩa. Emo Jesus'ga uhu o'ama ūga pyri ojipiukara'java ūga pe.

—Tu katu ti pepy'a, ei ga ūga pe.

**27** Igwete ga ei:

—Tomé, embuhu ti epūa jipokutugagwera repiaga, ei ga. Epo'ẽ ti jiykikutugagwera pype. Erovia tuhẽ ti jikweravagwera a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

**28** A'ero Tomé'ga ei ga pe:

—Nde ko jipojykaharetero tuhẽ! Tupanamo tuhẽ ko nde! ei ga. Orombohete ji nde, ei ga.

**29** —Ji repiaga ̄gwaramo nde heroviari a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Emo pyry hete jirepiage'̄ve'̄ga pe ̄ga heroviarame ojikoga ji rehe, ei ga.

### *Okwatija ahe toko ti ga Tupana'ga pyri javo*

**30** Jesus'ga oapoapo hete ahemonhimomby'ava'ea ̄wemimbo'ehara'̄ga pyteri pe jipi. Ji namombe'upavi ikwatijarame agwa.

**31** Kia ki a'e te ji akwatija taperovia hete ti Jesus'ga rekohava javoji. A'ero po ti pe ei: “Ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo. Ga ko Tupana'ga ra'yramo tuhẽ,” pe'e po ti pe ga pe. Akwatija ji pe me tapendeaporogita pyahu ti no pejikogame Jesus'ga rehe. A'ero po ti pe ndekoi avuirama yvagi pe Tupana'ga pyri nehẽ.

## 21

### *Jesus'ga ojipiuka seteva'ea pe*

**1** Aerẽ Jesus'ga jipiukara'javi ̄wemimbo'ehara'̄ga pe a'ero okweravirẽ omanoa hugwi. Ypiahu pe Tiberíades pe ga jipiukara'javi ̄ga pe. Nahã a'ero. **2** Jesus'ga remimbo'ehara'̄ga ojogwereko ojogwerojuva: Simão Pedro'ga, Zebedeu'ga ra'yra'̄ga, Tomé'ga no – ga pe ̄ga ei o Gêmeo. Natanael'ga oko ̄ga pyri no – gaha u cidade de Caná pe Galiléiapeve'̄ga gwyri pe. Mokonha'̄ga

ojogwereko ūga pyri no. <sup>3</sup> Igwete Simão Pedro'ga ei ūga pe:

—Koro ji hoi imomboa pira mboahava, ei ga.

—Toroho ti nde rupi, ei jara'ūga ga pe.

Igwete ūga jogwerohoi onhinhaūa yharuhua pype ojogwerogwovo. Nombo'ari'i'i reki ūga imoḡo'eamo. <sup>4</sup> Kwara po'rirame Jesus'ga jipiukari o'ama yembe'yi pe. Emo garemimbo'ehara'ūga nonhimombaragwahavi ve ga rehe. <sup>5</sup> Igwete ga ei ūga pe:

—Napembo'ari pe mo? ei ga.

—Norombo'ari ore, ei ūga.

<sup>6</sup> —Pemombo ti pejovai pytera koty, ei ga. A'ero po ti pe imbo'ari nehē, ei ga ūga pe.

A'ero ūga imombori ojovai pytera koty. Kiro ūga nombo'ava'javi pira mboahava yharuhua pype a'ero. Tegwete ūga pe. A'ereki ipohyi hete ūga pe pirare'yjuhua rerekovo ḡwaramo. <sup>7-8</sup> A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga garemiarōhara'ga ei Pedro'ga pe:

—Nhandepojykaharete'ga ko kiro oko, ei ga.

A'ea renduvame Simão Pedro'ga imongi opira i'arimova'ea nhapytiamo ojihe. A'ereki ūga imbo'arame gwekyi opira. Igwete ga pori y pe ua. A'ereki ūga ira'agwe u yembe'yva hugwi cem metros. Igwete jara'ūga nduri yharuhua pype imoatamo pira mboahava herua pirahetehua reheve. <sup>9</sup> Jesus'ga omoka'ẽ pira tatapynha pyvō o'ama yembe'yi pe. Pão ga gwerekō no. Igwete ūga nduri o'eamo yhara hugwi hepiaga. <sup>10</sup> A'ero Jesus'ga ei ūga pe:

—Peru ti mo penhimimbo'aripyra, ei ga ūga pe.

<sup>11</sup> Kiro Simão Pedro'ga henohemi herohyryryga imboahava herua yembe'yi pe. Tynahē hete imboahava pirahetehua rerekovo. A'ereki he'yjuhu pira cento e cinquenta e três. Huvihaviha hete pira. Emo pira mboahava ndotorogi reki.

<sup>12</sup> Igwete Jesus'ga ei ̄ga pe:

—He pejijo i'gwovo mo, ei ga.

Garemimbo'ehara'̄ga opojihu javo ga pe manamo nde javo. A'ereki ̄ga okwahavipe ga ko nhan-depojykaharete'ga javo. <sup>13</sup> Igwete Jesus'ga hoi iphyhya pāo pira moka'embyra reheve ima'eamo ̄ga pe.

<sup>14</sup> Três kiro Jesus'ga jipiukara'javi ̄gwemimbo'ehara'̄ga pe a'ero okweravirē omanoa hugwi.

### *Jesus'ga onhi ū Pedrova'ea pe*

<sup>15</sup> Ga i'upavirē Jesus'ga ei Simão Pedro'ga pe João'ga ra'yrā'ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga. Enhimombe'u ti kiro ji ve. Jara'̄ga hohe'i tehe nde ji arōhetei? ei ga ga pe.

—Na tuhē. Ji ko oroarō hete nde, ei ga. Nde erekwaha nhiremiarōhetea, ei ga Jesus'ga pe.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Nahā ti a'ero. Ovelhas repiakatuahara'̄ga gwepia katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ehepia katu jireheve'̄ga mbojikoheteavo ji rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe.

<sup>16</sup> Kirē Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Simão, ji arō hete nde? ei Jesus'ga ga pe.

—Oroarō hete ko ji ndehe. Nde erekwaha nhiremiarōhetea, ei Simão Pedro'ga.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Hepiakatuhara'ga gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ereko katu jireheve'ga mbo'eavo nhinhi'īga rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe.

<sup>17</sup> Kirē Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Simão, ji arō hete nde?

A'ero Simão Pedro'ga rekoveveuhuro a'ea ero gwaramo ojive. A'erekī três vezes Jesus'ga ea'jaa'javi ga pe: “Ji arō hete nde?” Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, erekwaha pa nde mbatera. Nde erekwaha nhiremiarōhetea! ei ga Jesus'ga pe.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Hepiakatuhara'ga gwepia katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ehepia katu jireheve'ga mbojikoheteavo ji rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe.

<sup>18</sup> Amombe'u katu tuhē ji nde ve: Evoja'irame nde eremongi epira egwovo enhimimbotarimova'ea rupi ekovo raikwehe, ei Jesus'ga ga pe. Aerē exava'erame po ti nde epoa pyhoi nehē. A'ero po ti ojipe'ga nde kwari nde rerogwovo nehē – perope nde nderehopotari, ei ga Simão Pedro'ga pe.

<sup>19</sup> Ga manoagwama pe Jesus'ga ei. Omombe'u ga ga pe nahā po ti nde manoi nehē javo.

—Nde manorame po ti ojipe'ga ei nehē: “Simão Pedrova'ea ndopohiri Tupana'ga hugwi omanorame pyry hete Tupana'ga ji ve javo,” e po ti ̄ga nde mombe'gwovo nehē, ei ga. Nahā po ti nde hepiukari Tupana'ga ruvihavuhuhetea ̄ga pe emanorame nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Kirē Jesus'ga ei ga pe:

—Eko tuhē ti nhiremimbotarimova'ea rupi nehē, ei ga Pedro'ga pe.

*Pedrova'ea e'i Jesus'ga pe: Marā po ti ga rekoi nehē?*

<sup>20</sup> A'ero Simão Pedro'ga jirovagi ojipe'ga repiaga. A'ereki ġa ndeviri ga ruri Jesus'ga remiarōhara'ga – gaha ojity Jesus'ga pyri ġa i'urame ojogwerojuva Jesus'ga manoia renonde ikwehe. A'ea rupi ga ei Jesus'ga pe ikwehe: “Jesus, ma'ġa pe nde ei: ‘Kiro po ti ga ji mondoukari ġapo pe topyhy ġa ga javo’?” ei ga Jesus'ga pe ikwehe. <sup>21</sup> Kiro Pedro'ga jirovagi akoja'ga repiaga ga rurame ojiviri. A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Oro ga, marā po ti ga rekoi aerē nehē naerū? ei ga.

<sup>22</sup> Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ji ipotarame po ti ga rekoji jirura'java repiaga nehē, ei ga. Maranuhū nde rekoi a'ea rehe naerū? Ndehe ti eko nhiremimbotarimova'ea rupi, a'e ko ji nde ve, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

<sup>23</sup> Aerē Jesus'gareheve'ġa imonhimoanhani javo tehe ojipe'ġa pe.

—Akoja'ga po ti nomanoi nehē Jesus'ga remimbo'ehara'ga, e'ie'i tehe ġa.

Emo Jesus'ga nde'i reki: “Nomanoi po ti ga nehē.” Nahā ga e'i: “Ji ipotarame po ti ga rekoji jirura'java repiaga nehē. Maranuhū nde rekoi a'ea rehe naerū?” A'ea Jesus'ga ei ga mombe'gwovo Pedro'ga pe.

<sup>24</sup> Akoja'ga – ga pe ġa e'i tehe nomanoi po ti ga javo – gaha omombe'umbe'u pa Jesus'ga reaporoġita. A'ea jitehe ga okwatijatija inoġa.

João 21:25

cxxxiii

João 21:25

Orokwaha tuhẽ ore a'iti tuhẽ garemimombe'ua  
javo, a'e ji.

<sup>25</sup> Gwereko hete ojipea Jesus'ga rembiapoagw-  
era onhimongyavo. Po ti ahe ikwatijapavi garem-  
biapoagwera a'ero po ti yvya koty ndohypavi  
aherembikwatijara rehe nehẽ ovuhu, a'e ji.

## **Tupana'ga nhi'iغا**

### **New Testament in Tenharim (BR:pah:Tenharim)**

copyright © 1996 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tenharim

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tenharim [pah], Brazil

### **Copyright Information**

© 1996, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

### **The New Testament**

in Tenharim

**© 1996, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.**

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

**2014-04-30**

---

**PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files  
dated 29 Jan 2022**

**3eb8a851-f633-5209-8712-862a9511e134**